

Kriminalita na Frýdlantsku v první polovině 19. století

Diplomová práce

Studijní program: N7105 – Historické vědy

Studijní obor: 7105T021 – Historie

Autor práce: **Bc. Radek Lemfeld**

Vedoucí práce: prof. PhDr. Jaroslav Čechura, DrSc.

TECHNICAL UNIVERSITY OF LIBEREC
Faculty of Science, Humanities
and Education

The Criminality on the Frydlant's manor in the first half of the 19. century

Diploma thesis

Study programme: N7105 – Historical Sciences

Study branch: 7105T021 – History

Author: **Bc. Radek Lemfeld**

Supervisor: prof. PhDr. Jaroslav Čechura, DrSc.

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická
Akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Radek Lemfeld**
Osobní číslo: **P13000629**
Studijní program: **N7105 Historické vědy**
Studijní obor: **Historie**
Název tématu: **Kriminalita na Frýdlantsku v první polovině 19. století**
Zadávací katedra: **Katedra historie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Diplomová práce se bude zabývat kriminalitou v první polovině 19. století se zaměřením na frýdlantský velkostatek. Vycházet bude především z fondu Velkostatek Frýdlant uložený ve Státním oblastním archivu v Litoměřicích - pobočka Děčín.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury: **viz příloha**

Vedoucí diplomové práce:

prof. PhDr. Jaroslav Čechura, DrSc.

Katedra historie

Datum zadání diplomové práce: **30. dubna 2014**

Termín odevzdání diplomové práce: **4. května 2015**

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.
děkan

L.S.

PhDr. Jaroslav Pažout, P.
vedoucí katedry

V Liberci dne 30. dubna 2014

Prohlášení

Byl jsem seznámen s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé diplomové práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

Rád bych tímto poděkoval všem, kteří mi pomáhali při tvorbě mé diplomové práce. Především se jedná o mou přítelkyni Michaelu Vlasatou, která mi pomáhala hlavně po psychické stránce, když jsem si již nevěděl rady. Dále babičce Miladě Lemfeldové, která se ujala korektury mé práce po jazykové stránce, za což jí patří můj dík. Nesmím opomenout ani vždy vřelou pomoc pracovníků v děčínském archivu a také v Krajské vědecké knihovně v Liberci. Závěrem musím zmínit pomoc profesora Jaroslava Čechury, který mou práci vedl až do zdárného konce.

Anotace

Diplomová práce se zabývá kriminalitou na panství Frýdlant v první polovině 19. století se zřetelem na krádeže dříví, které představují ve zmiňovaném časovém období velmi rozšířený zločin. Základní pilíř mé práce tvoří výslechy obžalovaných a jejich reprodukce. Práce je tvořena dále několika částmi snažícími se kromě kriminality postihnout, co nejširší okruh jak historických tak i sociálních ukazatelů. Jedná se například o historii soudnictví v českých zemích, historii panství Frýdlant nebo i sociální pozadí kriminálních živlů.

Klíčová slova:

19. století, panství Frýdlant, kriminalita, krádeže dříví

Summary

This diploma thesis deals with theme of criminality on the Frydlants manor in the first half of 19. century, especially wood theft, which represents in this time period a significant offence. Major part of my thesis presents interrogations of thieves in cases of wood theft and its reflection. This study points out to further aspects of criminality too. For instance: history of justice in Bohemian, history of Frydlant or social background of thieves.

Key words:

19. century, Frydlants manor, criminality, wood theft

Zusammenfassung

Diese Diplomarbeit befasst sich mit dem Thema der Kriminalität in der Friedlands Herrschaft, in 19. Jahrhundert, vor allem im Bezug auf den Holzdiebstahl, der in diesem Zeitraum sehr häufig war. Der Hauptteil meiner Diplomarbeit stellt die Verhöre der Verbrecher und deren Reflexion vor. Dieses Werk teilt sich weiter in nächsten Teilen. Zum Beispiel geht es auch um die Geschichte der Justiz, die Geschichte der Friedlands Herrschaft oder auch das Thema von dem Sozialhintergrund der Verbrecher.

Schlüsselwörter:

19. Jahrhundert, Herrschaft Friedland, Kriminalität, Holzdiebstahl

Obsah

1. Úvod	10
2. Kritika pramenů.....	11
3. Kritika literatury	15
4. Kriminalita jako sociální fenomén	17
5. Soudnictví v Českých zemích do doby bělohorské.....	20
5.1. Proces u Zemského soudu	24
5.2. Proces u městského soudu	27
5.2.1. Vězení, výkon práva útrpného a exekuce	28
6. Soudnictví od doby pobělohorské po osvícenství	30
6.1. Delikty spojené se sociálním vývojem v době pobělohorské.....	31
6.1.1. Kacířství.....	31
6.1.2. Selské bouře	33
7. Soudnictví pod vlivem osvícenství	35
7.1. Trestní řízení v osvícenské éře	36
8. Historie Frýdlantského panství.....	38
8.1. Období Biberštejnů (1278 – 1551)	39
8.2. Období Redernů (1558 – 1621)	41
8.3. Intermezzo Albrechta z Valdštejna (1622- 1634).....	45
8.4. Období Gallasů (1634 – 1757) a selské povstání roku 1680.....	46
8.5. Období Clam-Gallasů (1759 – 1848) a selské povstání roku 1775	50
9. Trest a právo v 19. století	52
9.1. Trestné činy v 19. století napříč Evropou.....	52
9.2. Krádeže dříví a Marx jako obhájce poddaných	55
9.3. Inventář, kriminalita a čísla	58
9.4. Soudní moc na panství Frýdlant	62
9.5. Vývoj lesní správy	64
10. Krádeže dříví na velkostatku Frýdlant	64
10.1. Případ Antona Funkeho (1799)	66
10.2. Případ Antona Elstnera (1801)	70
10.3. Případ Gottfrieda Köhlera (1807).....	72
10.4. Případ Christopha Schwarzbacha (1807)	73
10.5. Případ bratrů Resselů (1810)	75

10.6. Případ Florian Ressel (1814)	80
10.7. Případ sester Augstenových (1815).....	81
10.8. Případ Ferdinand Klamt (1839).....	83
10.9. Případ Franz Passig (1839).....	89
10.10. Závěrem ke kriminálním případům na panství Frýdlant	93
11. Závěr.....	97
12. Seznam použitých zdrojů:	100
12.1. Prameny	100
12.2. Literatura	100
12.3. Přílohy	103

1. Úvod

Kriminalita jako pojem vzbuzující v lidech strach a negativní pocity, ale zároveň lákající svým obsahem zástupy čtenářů dychtících po informacích o životě našich předků, se těší velké popularitě. Jako důkaz svědčí velké množství historických knih na téma kriminality nejen z per českých autorů. Předkládaná práce nebude typickým příkladem těchto publikací, ale spíše exkurzem do života našich předků s cílem zjistit, co podle nich bylo a nebylo protiprávní, co pro ně představovala státní správa a jak se ve střetu s ní chovali.

Dlouhé 19. století představuje období plné překotných změn, které společnost do té doby nezažila, a každý se s touto situací vyrovná po svém. Někdo chytne, jak se říká, příležitost za pačesy a vytvoří prosperující podnik a sveze se na vlně průmyslové revoluce. Většina občanů rakouské monarchie taková ale nebyla. Tato studie přináší osudy právě majority obyvatelstva na příkladu poddaných z panství Frýdlant, kteří se dostali do soukolí soudní moci za své přečiny proti tehdejšímu právu. Předkládaná práce se snaží postihnout drobnou kriminalitu se zřetelem na krádeže dříví v první půli dlouhého 19. století. Tato nezanedbatelná kriminalita nám umožní nahlédnout do života obyčejných poddaných a přiblížit tak jejich pohnutky, které je vedly k páchání trestné činnosti. Právě tak jako případ mladého vojáka Ferdinanda Klamta z obce Bílý Potok, který při zatýkání používal velmi nevybíravých výrazů a podívoval se nad snahou lesníků odebrat mu ukradené dříví: „*Ty jeden proradnej lumpe, ty mi chceš vzít mojí větev, kterou mám z našeho? Copak nevíš, že jsem voják, tak by jsi měl tu větev radši pustit nebo uvidíš jak se ti povede!*“¹ Tento případ nepatří v záznamech velkostatku k výjimkám a hrubé chování vůči státním úředníkům bylo takřkajíc na denním pořádku.

Má práce nebude pouze o kriminalitě na panství Frýdlant, ale také se pokusím zachytit další aspekty spjaté s tématem práce. Jedna z kapitol zacílí na

---

¹ Státní oblastní archiv v Litoměřicích – Pobočka Děčín, Inventář velkostatku Frýdlant, i. č. A 4144, karton. č. 948, sign. č. 41, Bílý Potok: Ferdinand Klimt – krádež dříví (inventář uvádí jméno F. Klimt, ale podle spisů se jedná o F. Klamta).

„Verfluchter Lumpen, wie kannst du mir die Ast nehmen, das Holz ist ja von unsrigen!“ grif nach der Ast und wollte mir selbe in den Leib hauen, mit den Worten, ob ich nicht wisse, daß er Soldat wäre und sagte: „wenn du nicht gehst, so sieh noch zu, wie dir ergehen wird!“.

sociální pozadí trestných činů, protože kriminalita bez sociálního backgroundu představuje jen těžko uchopitelný pojem. Tato kapitola také umožní nahlédnout do duší zločinců a odhalit pohnutky, které je vedly k páchání trestné činnosti. V části *Historie panství Frýdlant* zařadím i kapitoly o velkém rozmachu sociálních trestných činů jako kacířství, anebo odpor poddaných vůči vrchnosti mající za výsledek selské rebelie v letech 1680 a 1775. Na první pohled může tato volba působit překvapivě, ale sociální aspekty těchto trestných činů se příliš neliší od tématu mé práce, kdy jak bouře poddaných, tak i krádeže dříví měly sloužit jako forma sociálního protestu vůči vrchnosti. Kromě sociální se budu věnovat hlavně historické stránce věci. Práci obohatím o podrobný vývoj soudnictví od nejstarších časů českých králů až k osvícenským snahám Marie Terezie a jejího syna Josefa II. bezprostředně se dotýkajících dění na velkostatku Frýdlant. V rámci teritoriálního vývoje neopomenu ani historický vývoj na panství přibližující detailní vývoj od dob Bibrštejnů až po pány z Clam-Gallasu, kteří vlastnili panství až do roku 1945. Poté se již zaměřím na hlavní téma mé práce a podrobně představím necelou desítku kriminálních případů na panství Frýdlant se zřetelem právě na krádeže dříví.

2. Kritika pramenů

Diplomová práce se zabývá tématem kriminality na frýdlantském panství v první polovině 19. století. Základní zdroj pro mé bádání představuje fond velkostatku Frýdlant obsahující soudní spisy z přelomu 18. a 19. století nacházející se v děčínské pobočce státního okresního archivu Litoměřice. Prameny k mému tématu se nacházejí v litoměřickém archivu (pobočka Děčín) na základě dnešní archivní struktury, kdy právě ústav na soutoku Labe a Ohře zodpovídá za celý fond rodiny Clam-Gallasů.

Jazyková stránka celého fondu se nese v intencích té doby, kdy drtivá většina obyvatelstva dnešních severních Čech mluvila německy. V souvislosti s jazykovou stránkou vyvstává v 19. století i otázka národnostní. Bohužel prameny v tomto ohledu nevykazují žádný záznam o národnostních třenicích a ani

v celku podrobné informace o vyslýchaných neuvádějí národnostní cítění dotazovaných.

Materiál velkostatku Frýdlant obsahuje velmi rozsáhlé a podrobné prameny pro studium kriminality, které se omezují přibližně na období let 1790 - 1840. Toto půlstoletí bude představovat alfu a omegu mého badatelského zájmu. Po seznámení s prameny čítající ohromné množství bylo nutné nějakým způsobem zredukovat tento počet a určit si směr, kterým se má práce bude ubírat. Vyhledky na procházení desítek kartonů plných kriminálních spisů by vyděsily, kde jakého studenta historie. Předtím než se mi začaly kupit řádky a stránky jsem promýšlel dva přístupy k problematice mé práce. První představovala komplexní přístup formou rozdělení trestných činů na několik skupin podle příbuznosti. Při zpracování práce na základě tohoto postupu, bych pravděpodobně vycházel ze schématu historické typologie Jaroslava Pánka nebo právního historika Karla Malého.² Na druhou stranu vyžaduje tento postup prostudování daleko širší pramenné základny a může přinést také značnou roztříštěnost textu, kdy se pisatel snaží podchytit co nejvíce aspektů ze všech koutů kriminality od malicherných zločinů, nad kterými by současník mávnul pouze rukou, až po těžké zločiny budící hrůzu i několik století po jejich provedení. Přes prvotní úmysl vést mou práci tímto směrem, přišel předěl a já se rozhodl sepsat práci v jiném duchu. K obratu mě přiměly především materiály velkostatku. Ty sice obsahovaly podklady pro sepsání práce na základě výše načrtnutého schématu, ale v některých případech se jednalo o pouhá torza případů. K některým bodům Pánkovy nebo Malého typologie neexistovaly dokonce žádné záznamy. Z tohoto důvodu by vypovídací hodnota takové diplomové práce nebyla úplná a omezila by se na pouhé údaje o některých typech zločinů.

---

² PÁNEK, Jaroslav. *Městské hrdelní soudnictví v pozdně feudálních Čechách (výsledky, problémy a perspektivy studia)*, ČSČH 32/1984, s. 693-728, tab. s. 712-713, používá tuto klasifikaci: 1. činy proti oficiální ideologii, 2. činy proti panovníkovi a státnímu zřízení, 3. činy proti pozemkové vrchnosti, 4. činy proti místní administrativě, 5. činy proti životu a zdraví, 7. činy proti cti, 8. činy proti mravnosti.

MALÝ, Karel. *Trestní právo v 15. a 16. století*, Praha, 1989, s. 28, užívá toto členění: 1. delikty proti ideologickým základům feudálního státu, státního zřízení a jeho představitelům, 2. delikty proti právnímu řádu, bezpečnosti a veřejnému pořádku, 3. delikty proti feudálnímu vlastnictví, 4. delikty proti životu a zdraví, 5. delikty proti osobním právům.

Nejen díky těmto překážkám, ale i ve snaze napsat práci pojednávající jak o historických tak sociálních aspektech života tehdejších poddaných, přišel na řadu přístup číslo dvě splňující tyto mé požadavky. Volba nejdříve padla na krádeže obecně, ale jejich množství a velká roztržitost představovala velký badatelský problém, proto se můj zrak obrátil právě ke krádežím dříví jako specifickému trestnému činu. Pravidelná četnost případů v rozmezí padesáti let, velká rozmanitost mezi zloději a možnost více pochopit jednání tehdejších drobných kriminálníků, mě utvrdila o správně zvoleném směru mého bádání.

Jak již téma a období napovídá, prameny velkostatku jsou psány ručně, tedy kurentem. Toto písmo může z počátku působit problémy, ale časem se orientace čtenáře zlepší. Ta se odvíjí především od různých stylů písařů, kteří ač psali stejným písmem, jejich techniky se lišily a někdy vypadala stejné písmena v různých textech diametrálně odlišně od příručkové formy. Při orientaci ve spisech si kromě různých stylů, musel člověk zvyknout i na odlišnou formu jazyka.³

Archivní pracovníci odvedli při zpracování tohoto fondu opravdu velký kus práce a tím umožnili budoucím badatelům velmi dobrou orientaci ve spisech různé povahy.⁴ Kromě vyšetřovacích záznamů se jedná například o spisy hospodářské či pozemkové povahy. Materiály týkající se diplomové práce nalezneme v několika podkategoriích. První záznamy trestního charakteru se nachází v části s názvem *Poddaní*, kde se kromě všemožných proseb a žádostí nachází také množství žalob a stížností. Tato část obsahuje záznamy trestní povahy pro období od roku 1796 – 1826 a najdeme v ní ve velkém množství lehčí přestupky.⁵ Druhou část představují spisy pod souhrnným označením *Criminale*, kde můžeme najít spisy od roku 1836 – 1845 povětšinou obsahující krádeže

---

³ Velkostatek, karton č. 948, případ Ferdinand Klimt.

Ferdinand Klamt Gemeiner der 4. Companie beurlaubt zu Weißbach, wurde dem Oberamt als ein Holzfrevler angezeigt. Da sich derselbe auch noch einer Beschimpfung des obrigkeitlichen Förster zu schulden. so stellt man das Lobl. K. K. Regimento Commando um sich von diesem Waldfrevler zu bewahren, das dienstfreundliche Aussuchen, oben genannten Gemeiner zur Dienstleistung einzubringen und ihn so lange wie es Oberamt nicht selbst um dessen Beurlaubung einschreitet, nicht wieder zu beurlauben.

⁴ Fond velkostatku Frýdlant obsahuje spisy o velikosti 333,5 bm a jedná se o soubor písemností pro období 1381 – 1946, kdy hlavní část tvoří spisy pro období správy Clam – Gallasů.

⁵ Státní oblastní archiv v Litoměřicích – Pobočka Děčín, Inventář velkostatku Frýdlant díl druhý, s. 182 – 191.

a spory poddaných.⁶ Poslední soubor zabývající se kriminalitou na panství nese název Těžké policejní přestupky (Schwere polizey Übertretungen) pravděpodobně název odvozený z trestního zákoníku Františka I. mající za úkol postihnout nejtěžší trestné činy. V případě velkostatku Frýdlant bych tuto složku označil spíše jako prodlouženou ruku *Criminale*, protože případy obou se liší jen nepatrně. Část Těžké policejní přestupky obsahuje více násilných trestných činů a můžeme v ní najít spisy pro období let 1825 – 1839.⁷

Jako negativní jev při bádání bych mohl zmínit nedostupnost některých materiálů, na kterých se již podepsal zub času a tím pádem nemožnost zpracovat v některých případech velmi zajímavé materiály. Dále představovalo tvrdý oříšek najít u určitých slov jejich význam, neboť moderní německý jazyk je neznal. Na druhou stranu existují klasické výkladové slovníky, které mi pomohly s určením významu těchto specifických slov anebo také internetové zdroje. V tomto směru se jednalo především o velké množství digitalizovaných knih staršího data obsahujících velmi cenné informace.⁸

Digitalizované zdroje mi pomohly i při studium starých habsburských zákoníků, které by byly v tištěné podobě špatně dostupné. Především se jednalo o *Gesetz über Verbrechen und schwere Polizei-Übertretungen* obsahující velmi rozsáhlou stať o krádežích (Diebstahl) umožňující mi porovnat tresty stanovené za krádeže v zákoníku s realitou na panství Frýdlant.⁹ Dále se jednalo o novinové články Karla Marxe ze čtyřicátých let týkající se debat o schválení nového zákona proti zlodějům dříví.¹⁰

Kromě obecného zhodnocení materiálů pramenné povahy obsahuje má diplomová práce další kapitolu na téma *Kriminalita, inventář a čísla*, ve které se zabývám druhy trestných činů a jejich množstvím ve snaze zjistit z těchto údajů, co nejvíce relevantních informací o vývoji a proměnách kriminality na panství Frýdlant.

---

⁶ Státní oblastní archiv v Litoměřicích – Pobočka Děčín, Inventář velkostatku Frýdlant díl druhý, s. 248 – 295.

⁷ Tamtéž, s. 296 – 317.

⁸ RANK, Josef. *Allgemeines Handwörterbuch der böhmischen und deutschen Sprache. 2. deutsch-böhmischer Teil.* 9. Aufl., (unveränderter Abdruck 8. Aufl.). Prag: A. Haase, 1920.

⁹ *Gesetzbuch über Verbrechen und schwere Polizey – Übertretungen*, Viedeň, 1803.

3. Kritika literatury

Nejen zdroje pramenné povahy, ale také velké množství literárních záznamů tvoří nezanedbatelnou část mé diplomové práce, neboť je nutné téma kriminality nějakým způsobem uchopit a vložit do určitého rámce. V tom případě slouží literatura jako velmi dobrý odrazový můstek, který dokáže připravit autora na studium pramenů a dále rozvíjet jeho znalosti v dané problematice.

Ve své práci čerpám z množství jak domácí tak zahraniční literatury. Můj výčet a kritika zmíní pouze ty tituly, které měly větší dopad na problematiku kriminality. Na řádcích níže zmíním tituly rozdělené do několika podskupin dle příbuznosti a stádia práce.

První skupina literatury se zabývá historickými tituly se zřetelem k sociální otázce. V tomto smyslu se jedná převážně o zahraniční knihy jako například *Kriminalität und Alltag: zur Konfliktgeschichte des Alltagslebens im 19. Jahrhundert* od německého historika Dirka Blasiuse. Ta mi i přes starší datum vzniku umožnila pochopit chování našich předků. Její hlavní přínos vidím v tom, že určila, jakým směrem se bude má práce ubírat. Dále nemůžu opomenout spis Clive Emsleyho *Crime and society in England, 1750-1900* dokonale vystihující téma mé práce a poskytující jiný pohled než literatura střední Evropy. Z domácích zdrojů zmíním sborník příspěvků nesoucí název *Zločin a trest v české kultuře 19. století* zvláště přínosný pro pochopení kriminality na českém území. Závěrem přispěly k sepisování mé práce i moderní poznatky o kriminologii z per českých autorů. Především se jedná o knihu *Kriminalita očima kriminologů* postihující různé společenské faktory vývoje kriminality, která i přes minimální zřetel na reflexi historických témat obsahovala pár zajímavých postřehů.¹¹

---

¹⁰ MARX, Karl. *Debatten über das Holzdiebstahlgesezt*, In: Rheinische Zeitung č. 298, 25. 10. 1842.

¹¹ BLASIUS, Dirk. *Kriminalität und Alltag: zur Konfliktgeschichte des Alltagslebens im 19. Jahrhundert*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1978.

EMSLEY, Clive. *Crime and society in England, 1750-1900*. 2. ed. Harlow: Longman, 1996.

Zločin a trest v české kultuře 19. století: sborník příspěvků z 30. ročníku symposia k problematice 19. století, Plzeň 25.–27. února 2010. KOŘÍNKOVÁ, Lucie – PETRBOK, Václav – RANDÁK, Jan (edd.) Vyd. 1. Praha: Academia, 2011.

SCHEINOST, Miroslav. *Kriminalita očima kriminologů*. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010.

Zařazením podrobného vývoje soudnictví v českých zemích bylo potřeba najít kvalitní literaturu i k tomuto okruhu bádání. Převážné šlo o dva tituly snoubící historii s právní stránkou věci. Jako historická studia velmi dobře posloužila kniha Jindřicha Francka z kompédia *Velké dějiny zemí Koruny české* nesoucí název *Zločinnost a bezprávi*. Pojednávající o vývoji soudnictví a kriminality na českém území od nejstarších dob. Přesto bych měl jednu výtku, především ke stavbě práce, kdy autor klade velký důraz na kriminální případy a vývoj právní stránky věci příliš nezmiňuje. Proto doplňuje zajímavé a poutavé vyprávění J. Francka právně laděná kniha Karla Malého *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*.¹²

Téma kriminalita na panství Frýdlant přímo vybízí k sepsání historie tohoto území a tím pádem dochází k rozšíření pramenné základny o další tituly. Stěžejní práci pro mé bádání představovala kniha *Frýdlantsko: minulost a současnost kraje na úpatí Jizerských hor* od Rudolfa Anděla, Romana Karpaše a kolektivu dalších autorů. Kniha se zabývá celým panstvím a navíc zmiňuje vývoj od nejstarších dob, proto sloužila jako velmi dobrý odrazový můstek pro studium různých historických etap. Další velmi významný zdroj představovaly knihy historiků 19. století zmiňující velmi podrobně některé události na panství, ale na druhou stranu vynechávající jiné pro mé bádání důležité časové úseky. Konkrétně se jedná o knihy Juliuse Helbiga (*Beiträge zur Geschichte der Stadt und des Bezirkes Friedland*) a Antona Ressela (*Geschichte des Friedlander Bezirkes*). Dále nesmím opomenout zmínit práce zabývající se určitými časovými úseky v historii panství jako například kniha Milana Svobody *Redernové v Čechách: nalézání zapomenutých příběhů 16. a 17. věku* velmi detailně postihující předbělohorské období na Frýdlantsku.¹³

---

¹² FRANCEK, Jindřich. *Velké dějiny zemí Koruny české: Zločinnost a bezprávi*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2011.

MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3., přeprac. vyd. Praha: Linde, 2003.

¹³ ANDĚL, Rudolf a Roman KARPAŠ. *Frýdlantsko: minulost a současnost kraje na úpatí Jizerských hor*. Vyd. 1. Liberec: Nakladatelství 555, 2002.

HELBIG, Julius. *Beiträge zur Geschichte der Stadt und des Bezirkes Friedland i. B, Zweiter Band*. Friedland: Josef Weeber, 1896.

RESSEL, Anton Franz. *Geschichte des Friedländer Bezirkes*. Friedland: Franz Riemer, 1902.

¹³ SVOBODA, Milan. *Redernové v Čechách: nalézání zapomenutých příběhů 16. a 17. věku*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2011.

4. Kriminalita jako sociální fenomén

Zločinnost doprovázela společnost již od počátků a byla její nedílnou součástí. Vývoj a změny v kriminálním chování jedinců povětšinou odpovídali hospodářské, politické a kulturní situaci té či oné společnosti. Podle slov českého historika Jindřicha Francka kriminalita doslova zrcadlí skutečný stav společnosti.¹⁴ Německý historik Dirk Blasius ve své knize *Kriminalität und Alltag: zur Konfliktgeschichte des Alltagslebens im 19. Jahrhundert* dokonce uvádí přímou úměru mezi všedním dnem a kriminalitou.¹⁵ Kriminolog Martin Cejp je ještě daleko konkrétnější a ve své stati *Společenské faktory ovlivňující vývoj kriminality* uvádí, že společenské podmínky jsou pouhou obecnější kategorií, v jejímž rámci existují konkrétní faktory, které mohou kriminalitu působit a které vedou k ohrožení jednotlivců i společenského systému a jeho institucí. Samozřejmě společnost a její stav může vytvářet více či méně vhodnou půdu pro kriminální aktivity. V některých krajních případech dokonce nutí jedince k jejímu páčání, ale je nutné si uvědomit, že i sám jedinec disponuje genetickým fondem, který ovlivňuje jeho jednání.¹⁶

Nyní bych rád podrobněji rozebral společenské změny, které ovlivňují růst kriminality a na pár příkladech ukázal jejich dopad na sociální dění. Prvním z faktorů mající dopad na kriminální chování jedinců představují negativní hospodářské změny. Ty logicky zasahují do života každého z nás. Pro obyčejného člověka to znamená nutnost uskromnit se, ale pokud občan, poddaný nebo měšťan nemá možnost dále snižovat své náklady, musí se uchýlit k trestné činnosti. Prusko v polovině 19. století zažilo velký vzestup kriminality během potravinové a cenové krize, která během dvou let (1845 – 1847) zvýšila počet vězňů až o jednu třetinu.¹⁷ S ekonomikou je úzce spjato politické dění, jejichž zájmy se v mnoha ohledech prolínají. Některá politická rozhodnutí vedla ke zhoršení životní situace a tím pádem ke vzrůstu kriminality. Pro oblast Rakouského

---

¹⁴ FRANCEK, Jindřich. *Zločinnost a bezpráví*. s. 9.

¹⁵ BLASIUS, Dirk. *Kriminalität und Alltag*. s. 9.

¹⁶Dělení kriminogenních faktorů: společenské a individuální. Více k tématu viz: SCHEINOST, Miroslav. *Kriminalita očima kriminologů*. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010.

¹⁷ BLASIUS, Dirk. *Kriminalität und Alltag*. s. 49.

císařství a Pruského království se jednalo například o politické rozhodnutí zrušení nevolnictví, které vedlo ke změně vztahů mezi poddanými a vrchností. Nová úprava práv a povinností nepřisuzovala automatický nárok vesničanů na panské dříví, jak tomu bylo až do zrušení nevolnictví. Tato změna přinesla enormní nárůst krádeží dříví a je charakteristická pro 19. století. Zrušení poddanství na jednu stranu osvobodilo poddané z jejich závislosti na vrchnosti, ale na druhou stranu pro ně přineslo období nejistoty a nutnost postarat se sami o sebe. Neschopnost vyrovnat se s novou situací vedla, jak již bylo zmíněno výše, ke krádežím panského majetku (nejen dříví, ale také dalších plodin). Malé krádeže se stávaly každodenními a nižší vrstvy to považovaly za své právo – právo na krádež.¹⁸

Má práce se zabývá převážně obdobím první poloviny 19. století a to je v Evropě, co se sociálního vývoje týče, spojeno s průmyslovou revolucí a jejím doprovodným jevem v podobě urbanizace. Ta přivedla mnoho lidí z vesnic do měst a značně pozměnila demografické rozložení obyvatelstva (více lidí ve městech než na vesnicích). Zde většina z nich žila v nuzných podmínkách a svou frustraci a zklamání si vybíjela na svém okolí. Tím pádem vzrostly výrazně počty trestného činu ublížení na zdraví. Zavádějící je v tomto období statistika v knize Dirka Blasiuse, která ukazuje sestupnou tendenci krádeží.¹⁹ Proto existuje jednoduché vysvětlení, lidé jednoduše velké množství krádeží nehlásili, protože se ve velkých městech koncentrovalo takové množství lidí, že dopadení pachatele bylo v mnoha případech nemožné. Tento trend se ukazoval již ve středověku a novověku, kdy se pachatelům podařilo daleko snáze ujít trestu ve městech než na vesnicích, kde žily daleko menší pospolitosti, a kdokoliv podezřelý neunikl pozornosti.²⁰

Pokud se na chvíli odpoutáme od situace ve střední Evropě, můžeme čerpat informace týkající se kriminality ze západní literatury konkrétně z té anglické. Studium britských prací přináší pro výzkum zločinnosti nové poznatky a přístupy. Přesto je nutné uvědomit si, že každý historik ať britský či středoevropský vnímá

---

¹⁸ BLASIUS, Dirk. *Kriminalität und Alltag*. s. 42 – 43 a 53.

¹⁹ Tamtéž, s. 50

²⁰ FRANCEK, Jindřich. *Zločinnost a bezprávi*. s. 59- 60.

kriminalitu pod jiným úhlem pohledu a existuje mnoho názorů a přístupů lišících se někdy ve velké míře nebo naopak velmi podobných, ale rozdílně interpretovaných. Pro tuto práci jsem vzal jako vzor pro mé studium práci Cliva Emsleyho *Crime and society in England 1750 -1900*. Tento anglický historik zabývající se kriminalitou zohledňuje ve své knize velké množství přístupů dalších historiků k tématu kriminality a přináší jiný pohled na téma kriminality jako sociálního fenoménu. Blasius ve své knize stavěl do popředí především nižší vrstvy a jejich krádeže z nouze. Emsley se naopak snaží vzít v potaz i přestupky tzv. white collar (bílých límečků). Zločiny vyšších vrstev patřily k dennímu koloritu doby 19. století, přesto vymáhání těchto přestupků nebylo a ani nemohlo být úspěšné. Především ve finančním světě neexistovaly žádné mechanismy zabraňující účetním, obchodníkům či továrníkům při falšování obchodních záznamů. Jeden z úředníků mající kontrolu továrních výloh na starosti si v roce 1876 posteskl: „*Při vyšetřování v továrnách jsme nejednali jako policisté vyšetřující řadové přestupky... a ani jsme si nemohli vynutit prosazení práva, pouze dohlížet na chod továren a snažit se udělat všechno, co je v našich silách, aby se tyto vrstvy tímto právem řídili a trestní stíhání mělo být tím posledním možným řešením, ke kterému bychom přistoupili*“.²¹ Z této výpovědi vyplývá, že dohled nad finančním trhem byl opravdu tristní a lze pochybovat o tvrzení výše, doufající v čestný přístup továren, nad kterými nebdí přísná ruka spravedlnosti. Vývoj kriminality tohoto druhu můžeme opět přiřadit k jednomu z negativních jevů industrializace. Ať už se jednalo o nižší či vyšší vrstvy, rychlost, s kterou průmyslová revoluce proběhla, překvapila celý západní svět a vývoj účinných zákonných opatření hned na začátku pokulhával za dynamickým vývojem společnosti. Tuto ztrátu se mu v dlouhém 19. století nepodařilo úplně smazat.

Moderní člověk musí chápat tehdejší přestupky ať menší či větší mentalitou lidí v dané době a společenské skupině. Pro velké množství představovaly krádeže

---

²¹ EMSLEY, Clive. *Crime and society in England, 1750-1900*. s. 7 – 8.

In the inspections of factories it has been my view always that we are not acting as a policemen...that in enforcing this Factory Act, we do not enforce it as a policeman would check an offence which he is told to detect. We have endeavoured not to enforce the law, if I may use such an expression, but it has been my endeavours...that we should be the advisors of all classes, that we should explain the law, and that we should do everything we possibly could do to induce them to observe the law, and that a prosecution should be the very last thing we should take up.

jedinou možnost přežití, jiní si například ani nepřipouštěli či nevěděli o tom, že by porušovali zákon a někteří se třeba chtěli jen někomu pomstít drobnou krádeží nebo provést jinou nepříjemnost, která překračovala meze zákona.²²

I dnes se společnost více či méně zabývá fenoménem kriminality. Z populárního hlediska se jedná o velké množství pořadů z historie kriminalistiky nebo současné kriminální kauzy, které lákají televizní diváky svým obsahem. Proto nepřekvapí, že i v minulosti přistupovali lidé ke kriminalitě s jistou morbidní náklonností. Příkladem mohou být popravky prováděné až do dob osvícenství za přítomnosti veřejnosti a představující pro velkou část společnosti kulturní událost. Prvotní snaha soudní moci vzbudit v měšťanech veřejnými popravami strach a zabránit jim v páchání trestné činnosti se postupem času mýjela účinkem a tyto veřejné exekuce se čím dál více stávaly místem společenských setkání a oslav.²³

5. Soudnictví v Českých zemích do doby bělohorské

Počátky vzniku práva a soudnictví se pojí v oblasti historických Českých zemí se vznikem prvních státních útvarů. Tím prvním, který nějakým způsobem kodifikoval právní jednání, se stala Velká Morava a konkrétně období působení

---

²² V dlouhém devatenáctém století může jako příklad pro zločiny ze záště sloužit ničení strojů ve fabrikách dělníky nebo na venkově velmi časté rozepře mezi obyvatelstvem a vrchností vedoucí k častému maření výkonu státní moci ze strany poddaných. Dále k tomuto tématu: BLASIUS, Dirk. *Kriminalität und Alltag: zur Konfliktgeschichte des Alltagslebens im 19. Jahrhundert*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1978. 95 s.

²³RESSEL, Anton Franz. *Geschichte des Friedländer Bezirkes*. Friedland: Franz Riemer, 1902, s. 153 – 154.

Popravky provazem či mečem byly časté i na frýdlantském panství. V roce 1698 byl pověšen Christopf Riedner a po vykonání exekuce se v tomto případě přistoupilo k hodování, jehož náklady dosáhly 34 zlatých. U jiné popravky v roce 1727 se sešli nejvyšší zástupci města, zástupci cechů, aby přihlíželi popravě čtyř „Malefitanten“ (kacířů). K tomu účelu došlo i ke stavbě nového popraviště. Před započítím stavby se provedla duchovní ceremonie, po které se přistoupilo ke stavbě popraviště. Po provedení prací byl tesařům dle starého zvyku darován grošový bochník a krejcarová pálenka. Po shromáždění všech lidí, přistoupil soudce k odsouzeným a přijal ještě jednou přede všemi jejich doznání ke zločinům. Dále soudce vyjmenoval zločiny odsouzených a vyřkl způsob trestu. Poté vystoupil již popravčí a poprosil soudce o milost při provedení popravky. Ten mu ji udělil a poté došlo již k výkonu exekuce. Po výkonu popravky se zeptal popravčí soudce: „Zda dnešního dne vykonal to, co právní jest?“ soudce odpověděl: „Udělal jsi to, co zákon dovoluje.“

věrozvěstů Cyrila a Metoděje. Ti se nezasloužili pouze o vznik staroslověnštiny a slovanského písma tzv. cyrilice, ale jejich působnost byla daleko širšího charakteru. Mimo pastorační, pedagogické a organizační práce se věnovali také literární tvorbě. V jednom ze svých literárních děl se zabýval Metoděj také právní stránkou nového státního útvaru a rozhodl se vytvořit soubor právních norem. Jako vzor pro sepsání právního kodexu sloužila byzantská Ekloga, zákoníky císařů Lva III. Isaurského a Konstantina V. Kompronyma z osmého století. Ten se zabýval ustanoveními v oblastech trestního, majetkového i manželského práva. Metoděj svůj právní spis pojmenoval *Zákon sudnyj ljudem* a měl tvořit oporu moci knížete.²⁴

Po rozpadu Velké Moravy na počátku desátého století převzal na českém území vedoucí pozici přemyslovský stát. Do tohoto období spadá další vývoj soudnictví v Českých zemích. Drtivá většina soudní praxe se vykonávala na panovníkově dvoře. Samozřejmě se panovník nemohl zaobírat všemi zločiny spáchanými v jeho doméně, proto byl zřízen tzv. dvorský soud, ke kterému se mohli obracet všichni obyvatelé se svými záležitostmi. Tento model správy platil hlavně pro období raného středověku a později došlo k jeho úpravě, ve smyslu přesunutí soudní správy do hradních komplexů, kde soudní moc ležela v rukou tzv. poprávců. Ti byli vybíráni z řad pánů a jejich funkce byla spojena s držbou hradů nebo purkrabství. Jejich hlavní úkol spočíval ve stíhání zločinců a udržování veřejné bezpečnosti. Na Moravě dospěl vývoj k jiné formě právního dohledu. Ten měly vykonávat krajské soudy tzv. cúdy a mimořádnou roli měli dva purkrabí, olomoucký a brněnský.²⁵ Postupem času, kdy hradní opevnění ztrácelo na své účinnosti a významu, docházelo k přenášení výkonu státní správy na větší územní celky a to kraje. Tento proces probíhal již od 13. století, ale dokončen byl až během století následujícího. V Čechách tak vzniklo 12 krajů – pražsky nebo kouřimský, slánský, žatecký, bechyňský, prácheňský, plzeňský, písecký nebo rakovnický, litoměřický, boleslavský, hradecký, chrudimský a čáslavský.

---

²⁴ FRANCEK, Jindřich. *Zločinnost a bezprávi*. s. 14 - 15.

²⁵ Tamtéž, s. 15.

Situace na Moravě se opět vyvíjela odlišně a na jejím území nedošlo ke vzniku ucelené správní soustavy.²⁶

Co se soudnictví vrcholného a pozdního středověku týče, probíhal vývoj na několika různých úrovních. Nejváženější instancí v soudním systému představoval dlouhá léta zemský soud, určený výhradně k řešení sporů nejvyšších vrstev, především šlechticů. Proces byl v období raného středověku u všech soudních instancí veden na základě zvykového práva.²⁷ To bylo udržováno ústní tradicí, jelikož většina obyvatelstva byla negramotná. V případě zemského soudu se ho děti učily od svých otců a dědů tak jako se učily základům společenského chování. Synové velmožů se účastnili právních jednání a učili se poznávat v praxi právní zvyklosti. Tento postup se udržoval dlouhá staletí a pokusy o jeho změnu, většinou z podnětu panovníka, se setkávaly s nevolí šlechty.²⁸ Jedním z nejznámějších případů je pokus císaře Karla IV. o změnu zákoníku. Jeho pokus o vydání *Maiestas Carolinae* upravující šlechtická práva byl generálním zemským sněmem odmítnut. Ta si hájila své staré výsady a oponovala císaři, že se nedá svázat žádným psaným zákonem. Důvěrně známý je pak závěr této rozepře, kdy si Karel IV. uvědomil, že tento zákoník nebude schválen a tak radši než připustit svou porážku záměrně fabuloval, že došlo ke spálení rukopisu.²⁹ *Spolu s pečetěmi k němu přivěšenými nešťastnou náhodou stráven ohněm a obrácen v nic, a protože ani my, ani uvedená knížata a pánové neslibili tato práva zachovávat a nesložili jsme ohledně toho žádné přísahy a doposud závisí na vůli naší a těchto knížat zda tato práva budeme chtít stvrdit.*³⁰

Další formu soudní moci představovala královská, horní a věnná města, kde ležel dohled nad státní správou v rukou samotných měšťanů. Král vykonával svůj dohled pouze prostřednictvím svého úředníka, zvaného buď královský rychtář nebo na severu království šoltys či fojt. Zvláštní pozici v této hierarchii měl podkomoří nebo v případě horních měst mincmistr. Ti jmenovali orgány městské správy – městskou radu - na základě doporučení odstupující městské rady. Praxe

---

²⁶ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. s. 38.

²⁷ Tamtéž, s. 96 – 97.

²⁸ FRANCEK, Jindřich. *Zločinnost a bezpráví*. s. 27.

²⁹ SPIRIT, Michal. *Úvod do studia práva*. 2. vyd., aktualiz. dle nového občanského zákoníku. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-5280-8. s. 50.

v předhusitském období vypadala následovně – odstupující rada navrhla králi (v případě Starého a Nového Města Pražského přebíral funkci podkomořího sám král) 50 konšelů, z kterých bylo vybráno 18 nových členů městské rady (9 Čechů a 9 Němců). V pravomocech městské rady se nacházela kromě správní činnosti také moc soudní. Ta se vyvinula pravděpodobně ze snah samotných měšťanů ušetřit na nákladném řízení před královským rychtářem. Z tohoto důvodu čím dál častěji obyvatelé měst předstupovali před městskou radu se svými spory a ta formou arbitrážního jednání rozhodovala ve prospěch jedné či druhé strany. Paralelně s městským právem se vyvíjela nezávislá soudní praxe ve velmi specifickém městském prostředí a tím byly cechy. Ty ve středověku tvořily svébytné organizace řídící se tzv. cechovními artikuly, jejichž součástí byl i výkon soudní moci nad členy cechů.³¹

Kromě královských měst popsaných výše byla zakládána města poddanská, která spravoval šlechtic nebo církevní hodnostář. Míra privilegií nedosahovala takové šíře jako u královských měst a pán měl v tomto případě velký zájem na zajištění stálého příjmu z jejich provozu. Co se výkonu soudní moci týče, ta byla v rukou vrchnosti a jejích úředníků, ale často docházelo k přenesení sporů poddaných k městským soudům a se zřízením apelačního soudu v polovině 16. století se mohli nespokojení účastníci řízení odvolat od městského soudu k apelačnímu.³²

Ve středověku tvořila města jen nepatrnou část demografické křivky obyvatelstva. Většina lidí žila na venkově, kde se uplatňoval jiný systém dohledu nad veřejným blahem. Jeho základy spočívaly v lenním systému raného středověku, kdy panovník propůjčoval půdu svým věrným. Z těchto věrných se později etablovaly šlechtické rody a těm již bylo uděleno dědičné právo na určité území.³³ Tím pádem zde docházelo k velmi různorodému vývoji státní správy soudní nevyjímaje. V praxi to většinou vypadalo tak, že pán neboli majitel půdy předával výkon správní funkce na nižší aparát a to tzv. purkrabím nebo hejtmanům. Ti měli na starosti poddanská města a na nižších úrovních správy tedy

---

³⁰ FRANCEK, Jindřich. *Zločinnost a bezpráví*. s. 33.

³¹ Tamtéž, s. 39 – 40.

³² Tamtéž, s. 58.

na vesnicích vykonávali stejné funkce rychtáři. Pod jejich dohledem vykonávali svou činnost ještě konšelé nebo šéfové stojící v čele vesnických soudů, které podobně jako ty městské měly řešit méně závažné spory obyvatel. Obdobně jako města měla své cechy se specifickou soudní správou, měly i vesnice okruh obyvatel s jistým samostatným výkonem soudní moci. K těm patřila především uhlířská a včelařská bratrstva nebo na západních hranicích království Chodové mající za úkol střežit hranice Českého království. Ti si postupem času vydobyli řadu privilegií a správu nad nimi vykonával král pomocí svého purkrabího. Pozdější změna politické situace v novověku a odebrání starých často zvykových výsad Chodům vedlo k jejich radikalizaci a sporům s vrchností, které vyvrcholily v 17. století.³⁴

Postupem času docházelo obecně v českém soudnictví ke kolizím právních norem výše zmíněných skupin obyvatelstva a čím dál větší počet sporů napříč celým společenským spektrem (spor měšťan x šlechtic, šlechtic x poddaný) vedl k nutnosti nějakým způsobem upravit strukturu českého soudnictví. Tato kolize v českém soudnictví byla částečně vyřešena rokem 1517 podepsáním Svatováclavské smlouvy. Ta kodifikovala právní systém na základě příslušnosti k té či oné společenské vrstvě, což znamenalo, že měšťan má být souzen měšťany a šlechtic šlechtici. Tato smlouva obsahovala pár výjimek z tohoto pravidla, jako například přečin, kdy se měšťan provinil proti králi či když se záležitost týkala zemských statků.³⁵ Další snaha o celostátní úpravu soudnictví představovalo zřízení apelačního soudu, provedené Ferdinandem I. po porážce stavovského povstání v roce 1547. Ten měl sloužit jako odvolací instance pro všechny ostatní soudy. Pro velký odpor šlechty se tento návrh neprosadil a jeho pravomoc se omezila pouze na odvolání od soudů městských.³⁶

5.1. Proces u Zemského soudu

Jak již bylo zmíněno výše, právo doby raného a vrcholného středověku vycházelo ze zvykového práva. To dělilo soudní řízení u zemského soudu na tři

---

³³ 1189 Statuta Konráda Otty – držba výsluh se stává dědičnou.

³⁴ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. s. 42 – 43.

³⁵ Tamtéž, s. 80.

³⁶ Tamtéž, s. 64 – 65.

fáze – přípravné řízení, líčení neboli pře a exekuce. V rámci přípravného řízení zemského soudu bylo doručeno obžalovanému vyrozumění o žalobním nároku vůči jeho osobě také nazývané půhon. Samotné doručení se neobešlo bez komplikací. I v dnešní době se obžalovaní snaží, seč mohou vyhnout se přijmutí nepříjemné zásilky a nejinak tomu bylo v období středověku. Z tohoto důvodu museli komorníci skládat přísahu, že psaní doručili. Ve starších dobách sloužila jako důkaz pro doručení tříska z vrat obžalovaného.³⁷ Jak lze vypočítat tato práce nepatřila k jednoduchým a někdy se spíše mohli komorníci obávat o svůj život. Velmi nebezpečné chvíle zažili doručovatelé při dodání půhonu Diviši Malovci z Libějovic: *Vstrčili jsme půhon do sloupu v tvrzi a šli sme odtud, a oni honili nás s voštipy a kordy a strkali námi až k listu domu, kde jsme ho nechali, ale my jsme se zbraňovali, a když nemohlo být jinak, museli jsme vzít: i došedše na hráz, radili jsme se o tom sa strčili jsme list do veřeje, kde se dveře otevírají.*³⁸ Pokud by nebyl půhon dodán, nemohl by se obžalovaný dostavit k soudu a byly by na základě jeho nepřítomnosti vyvozeny patřičné důsledky. V případě, že se obžalovaný nedostavil třikrát k soudnímu jednání, automatický spor prohrál. Pokud stejně učinil i žalobce ztrácel spor, ale nikoli nárok na proces a mohl znovu pohánět.³⁹

Nedílnou součástí přípravného řízení byla existence žalobce. V praxi to znamenalo jediné, kde není žalobce, není soudce. Jeden z mnoha případů absence žalobce zaznamenal německý historik Dirk Blasius. kdy se jeden z obyvatel vesnice dopustil nebezpečné střelby, která ohrožovala celou vesnici a vedla málem ke smrti jednoho z obyvatel. Ten unikl smrti jen díky své duchapřítomnosti. Bohužel se v tomto případě nenašel žádný žalobce a tak mohl střelec vesele řídit dál, dokud nezranil smrtelně jiného z obyvatel a až potom to incidentu bylo jeho řádění učiněna přítrž.⁴⁰ Tento incident se odehrál v první

---

³⁷ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. s. 99- 100.

³⁸ FRANCEK, Jindřich. *Zločinnost a bezpráví*. s. 42.

³⁹ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. s. 100.

⁴⁰ BLASIUS, Dirk. *Kriminalität und Alltag*. s. 28.

Hier hatte ein Einwohner eines Dorfes mit Ihrer Schießkunst terrorisiert. Dem Geistlichen flog der Schroot durch das Fenster, einem anderem in seinem Garten um den Kopf, einem Einwohner ganze Ladung über den Kopf weg, weil er sich zum Glück bückte. Das ganze Dorf murrte, doch kein Ankläger fand sich. Erst als ein Mensch von schießwütigem Einwohner tödlich getroffen wurde, setzte man ihrem Treiben ein Ende.

polovině 19. století a poukazuje na zastaralou formu soudní moci. To platilo převážně na vesnicích, kde soudní moc ležela stále v rukou pánů, kteří se zuby nehty drželi svých starých výsad a nechtěli na nich nic měnit.

Druhou část procesu představovalo soudní líčení, které se vyznačovalo několika základními rysy – veřejnost, ústnost, zásada projednávací, soukromá iniciativa stran atd. Pro dokazování používala soudní moc tzv. ordály neboli boží soudy. Škála provedení „božího soudu“ se lišila a můžeme zde najít například ordál vody, kdy byl obžalovaný spuštěn svázaný do vody a pokud zůstal na hladině, prokázala se tím jeho vina, jelikož ho voda jako přírodní živěl odmítla. Jinou možností pro prokázání viny či nevinu obžalovaného na základě božího soudu představoval souboj, který nahrazoval nelegální krevní nebo také soukromou mstu. Jeho pravidla byla jasně stanovena: mečem bojovali pouze svobodní, nesvobodní kyji. Možnost vyhnout se boji, pokud žalobce pocházel z nižší společenské vrstvy. Za jistých okolností se souboje mohla zúčastnit i žena nebo dívka, ale její soupeř musel stát po pás v jámě.⁴¹

Z dnešního pohledu iracionální forma rozhodování odpovídala tehdejší době a společnosti. Nedokonalá soustava soudní moci se při nejasné vině či nevinně obracela na vyšší instanci, kterou ve středověku představoval Bůh a víra. Ta prostupovala život každého člověka a řídila jeho kroky a nejinak tomu bylo i během soudních řízení. Přesto se postupem času začaly ozývat hlasy proti provádění ordálů a to překvapivě z řad církevních hodnostářů. Těm obzvláště vadilo zneužívání církve ke světským účelům a její diskreditace pokud zjevný vrah unikl trestu. Od roku 1343 se z rozhodnutí ještě biskupa Arnošta z Pardubic přestali kněží božích soudů účastnit a poslední zbytky praktik ordálů můžeme najít v době husitských válek.

Poslední část procesu u zemského soudu představovala exekuce. Pod tímto pojmem se mnoha lidem vybaví stětí nebo jiné hrůzné činy, ale u zemského soudu se projednávaly především šlechtické záležitosti, tím pádem se jednalo ve velké míře o majetkové spory, ale zemský soud byl příslušnou institucí i pro trestní právo této společenské skupiny. Majetkové spory představovaly velice složitý

---

⁴¹ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. s. 98 – 99.

system rozdělený na několik částí, které měly žalobce v případě uznání jeho nároků dopomoci k získání movitých či nemovitých statků.⁴² U rozhodnutí ve věcech trestního práva se čekalo na vyjádření žalobce, zda má být trest pro obžalovaného zmírněn či dokonce prominut a podle toho se dále postupovalo.

Celé řízení bylo ovlivněno mnoha dalšími faktory, které významně zasahovaly do chodu soudního procesu. Během jednání se neuplatňovala rovnost osob před soudní stolicí, což odpovídalo dobovému dělení společnosti na jasně stanovené společenské vrstvy. Tento přístup se začal měnit až o několik století později a souvisel v Českých zemích s osvícenskými snahami Marie Terezie a především jejího syna Josefa II.⁴³

5.2. Proces u městského soudu

Jak již bylo zmíněno v kapitole výše, ne všechna jednání probíhala u zemského soudu a více či méně nezávislé postavení měst se promítlo i do procesu výkonu soudní moci mající určité diferenční rysy oproti jednání zemského soudu. Správní vývoj měst jsem již načrtl výše, proto jen krátce připomenou, že soudní moc ležela v rukou městské rady. Soudní řízení se řídila na základě obecných právních předpisů nebo instrukcemi vrchnosti. Jejich značná rozkolísanost a nejednost vedla pražského písaře a později kancléře Kristiána z Koldína k sestavení nového zákoníku. Ten vycházel z římského práva a děl právníků z okolí Karla IV., ale ve výkladu se přidržel právních zásad Starého Města pražského. K prvnímu vydání jeho *Práv městských království Českého* došlo roku 1579 a v platnost vstoupila v roce 1610.⁴⁴

Samotný proces u městského soudu se dělil na civilní, u kterého měly strany formálně rovné postavení a byly zahajovány na základě soukromé iniciativy. Dále inkviziční mající veřejnoprávní charakter – obžalovaný v nerovnoměrném postavení vůči žalobci, který byl zpravidla i soudcem. U tohoto typu řízení se hojně vymáhalo doznání z obžalovaných pomocí mučení neboli tortury. Práva útrpného se začalo užívat pravidelně na území Českého království od konce 14.

---

⁴² MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. s. 101.

Stupně výkonu majetkové exekuce: úmluva, zvod, obranný list, panování, odhádání, panování.

⁴³ Tamtéž, s. 166.

⁴⁴ BĚLINA, Pavel. *Kronika Českých zemí*. 1. vyd. Praha: Fortuna Print, c1999.

století a o jeho provedení či neprovedení rozhodovala městská rada na základě faktů a okolností, obzvláště při těžkých deliktech a nesrovnalostech při výpovědi následovala tortura. K mučení se přistupovalo i za takových okolností, kdy se obžalovaný přiznal, neboť tehdejší právní systém nepředpokládal, že dotyčný udal všechny okolnosti svého činu a teprve právo útrpné mělo zajistit jeho plné doznání.⁴⁵ Zápisy z těchto výslechů pořizoval městský písař, který měl na starost celou písemnou agendu. Díky těmto záznamům vznikalo velké množství smolných (někdy také černých či krevních) knih přibližujících modernímu člověku tehdejší soudní případy.⁴⁶ Kupříkladu toto zapsal rokycanský písař: *Leta 1606 vyznal Wolf Sechsmertl, jsa k právu útrpnému vydán, toto na trápení vyznal – předně, že jednu děvečku s pomocníkem svým, Janem Millerem, biřicem, když šla cestau na gruntech pana Hořici mezi polem vsí a Blatnau zabili, a prv, než ji zabili, ji násili učinili, nejprv Wolf a po něm Miller biřic.*⁴⁷

5.2.1. Vězení, výkon práva útrpného a exekuce

Stejně jako je tomu dnes tak i v středověku a novověku existovala zařízení k „ubytování“ delikventů. Hlavní náplň těchto zařízení nespočívala v odpykání určitého množství let, po kterých mělo dojít k nápravě zločince a tím pádem umožnit jeho opětovné začlenění do společnosti. Tehdejší vězení, obzvláště ve středověku a novověku, plnila především funkci zadržovací. Hlavní důvod pro tento přístup představovala problematika hrazení nákladu za pobyt a stravu, protože ty měly jít na vrub žalobce, což bylo v mnoha případech značně iluzorní. Z tohoto důvodu se o obžalované ve většině případů starali jejich příbuzní, a pokud ti nebyli k dispozici, měl si obžalovaný vydělávat na jídlo žebráním.⁴⁸

Tato vazba měla několik podob od těch lehčích, kdy bylo možné vězně kdykoliv navštěvovat a dokonce s nimi hodovat a hrát karty, až k těm horším týkajících se těžkých deliktů. Tito obvinění přebývali v tzv. šatlavách, kobkách

---

⁴⁵ FRANCEK, Jindřich. *Zločinnost a bezprávi*. s. 60.

⁴⁶ Tamtéž, s. 54.

⁴⁷ CIRONIS, Petros. *Kniha černá nebo smolná královského svobodného města Rokycan z let 1573-1630: s přílohou pozdějších čarodějnických procesů*. 2. vyd. Rokycany: Státní okresní archiv, 1994, s. 88.

⁴⁸ FRANCEK, Jindřich. *Zločinnost a bezprávi*. s. 72.

bez světla většinou situovaných do nejnižších pater radnic, zámku a hradů. Povětšinou se nacházely v jejich blízkosti mučírny k výkonu práva útrpného.⁴⁹

Provádění tortury se omezovalo na právo městské a jeho počátky můžeme najít v raném středověku, ale pravidelně jako prostředku k vynucení přiznání se začalo používat až na konci 14. století. Rozmanitost a vynalézavost lidí umožňovala mučení na mnoho způsobů, o čem svědčí velká roztržitost a nejednost v postupu mučení. To bylo kodifikováno až v době pobělohorské na základě hrdelního řádu Josefa I., který stanovil tři stupně mučení. Od nejlehčího stupně tortury v podobě šněrování rukou až po trápení na žebříku. Zde byl obviněný natahován na žebříku, který mu vykloubil ruce a potřhal svaly. Tento postup mohl být ještě umocněn pomocí rozžhavených svíček, kterými kat pálil obžalovaného na bocích a v podpaží.⁵⁰

Pokud se obžalovaný přiznal, což příliš nepřekvapuje, jestliže musel podstoupit mučení, následoval výkon trestu. Ten se lišil podle závažnosti skutku a také podle postavení odsouzeného. Jeden z „lehčích“ trestů představoval pranýř většinou situovaný na veřejném místě, kudy procházelo mnoho lidí. Odsouzený musel v ponižující pozici vydržet na tomto místě hanby stanovený časový úsek. Výkon trestu byl většinou doplněn o indicie, které měl trestanec na sobě, poukazující na jeho prohřešek. V některých případech šlo o pouhé cedulky poukazující na zločin odsouzeného anebo o daleko potupnější, jak píše například Mikuláš Dačický ve svých Pamětech: *z rozkazu královského udělána a postavena jest v rynku velkém Starého Města Pražského, do níž dáni a v ní seděti museli dva zemané, jsa medem nazí pomazaní, aby je mouchy štípaly, v té kleci několik dní zůstávající, protože hanebné a sodomské věci s ženami provozovali.*⁵¹

Je nutné si uvědomit, že pokud byl odsouzen například měšťan k pobytu u pranýře, mělo to nedozírné následky pro jeho společenský status. Pro člověka žijícího ve středověku a novověku znamenalo společenské postavení a čest velmi mnoho, a pokud došlo k jejich poskvrnění, znamenalo to v některých případech vyloučení ze společnosti a nutnost přesídlit jinam.

---

⁴⁹ FRANCEK, Jindřich. *Zločinnost a bezpráví*. s. 68 – 76.

⁵⁰ Tamtéž, s. 77 – 78.

⁵¹ Tamtéž, s. 82.

V dnešní době ve velkém množství vyspělých zemí zakázané, ale pro období středověku a novověku charakteristické, byly rozsudky smrti nad zvláště zavrženíhodnými činy. Jak již bylo zmíněno výše, šlo o veřejnou exekuci a podobě jako u tortury se nabízela exekutorům (katům) široká škála možností, jak sprovdit odsouzeného ze světa. Od těch obyčejnějších zahrnujících stětí či oběšení až k těm morbidnějším jako lámání v kole nebo upálení. K těmto tvrdším trestům se přistupovalo u zvláště morbidních zločinů a v mnoha případech nezůstalo jen u jednoho způsobu exekuce. Kapitální tresty mohly být doplněny o různé variace zostřujících trestu. Jednalo se například o štípání kleštěmi, řezání řemenů ze zad, utnutí ruky apod. Tyto tresty se prováděly před popravou, anebo také po jejím provedení na mrtvém těle odsouzence.⁵²

6. Soudnictví od doby pobělohorské po osvícenství

Po pokusu české šlechty o získání většího podílu moci na vedení státu, které vedlo k notoricky známému vyhození císařských úředníků z oken, přes krátkou vládu Fridricha Falckého až po neslavný konec bitvou na Bílé Hoře a následnou exekucí 27 českých pánů, se císař rozhodl k vydání Obnoveného zřízení zemské (dále pouze OZZ). Tato nová ústava představovala předěl nejen z náboženského hlediska, ale i pro soudnictví a jeho vývoj. Vydáním OZZ se nezměnila výše zmíněná trojkolejnost rozdělená na městské, zemské a vrchnostenské soudy, ale došlo k pozměnění jejich funkci, kdy všechny tři sloužily jako soudy první instance. Jejich odvolací instancí se bez výjimek stával apelační soud.⁵³ To znamenalo především zásah do šlechtických pravomocí, ale po nepovedeném pokusu a zlomení odporu české šlechty bylo toto rozhodnutí vcelku očekávatelné.

Ke změnám došlo i v procesním řízení a OZZ uzákoňovalo například zásadu oficiality, kdy se úředníkům ukládá povinnost zahájit trestní řízení z úřední povinnosti i bez absence žalobce. I přes toto nařízení se situace nevyvíjela úplně podle představ státní moci a i v dalších staletích se objevovala celá řada případů, kdy absencí žalobce ušel viník trestu. Jedno z dalších uzákonění se zabývalo implementací tzv. římsko-kanonického procesního řízení. Na jeho základě měl být

---

⁵² FRANCEK, Jindřich. *Zločinnost a bezprávi.* s. 90.

proces veden racionálními metodami. V praxi to znamenalo kladení většího důrazu na důkazy jako prostředek usvědčení obžalovaného. Na ochranu před zvlí soudců měla obžalovanému pomoci možnost odvolání se k apelačnímu soudu nebo také zavedení písemnosti procesu.⁵⁴

6.1. Delikty spojené se sociálním vývojem v době pobělohorské

Pro období druhé poloviny 17. století a většinu 18. století se rozmohl nový typ kriminality spojený nerozlučně se sociálním vývojem tehdejší společnosti. Především se jednalo o kacířství a masovou kriminalitu v podobě selských bouří. Přítomnost tohoto typu zločinu v této práci může překvapit, ale mým záměrem bylo poukázat kromě historických aspektů také na sociální. Krádeže dříví jako cíl mé práce mají velmi mnoho společného právě ze sociálního hlediska s poddanskými rebeliemi a kacířstvím. Všechny zločiny představují formu odporu proti vrchnosti a tím naznačují kontinuitu různými historickými obdobími. Nejprve přivádí vyznávání jiné než katolické víry poddané do sporu s vrchností, poté tuto štafetu přebírají sociální nepokoje spojené s robotními povinnostmi a v dlouhém devatenáctém století krádeže jako symbol odporu proti vrchnosti. Tuto tezi podporují kriminální záznamy velkostatku Frýdlant ukazující v mnoha případech na snahu poddaných vzepřít se vrchnosti a co nejvíce ji svým chováním přitížit.

6.1.1. Kacířství

Nepovedeným pokusem o převrat a vytvoření protestantského státu v čele s Fridrichem Falckým, musely České země přijmout tvrdá rekatolizační nařízení. Pokud se nechtěly vyšší vrstvy podvolit diktátu habsburského dómu, byly nuceny odejít do exilu a poddaní se museli přizpůsobit a přijmout katolickou víru. OZZ stanovilo katolickou víru jako jediné státní náboženství a tím pádem se jakákoliv jiná víra stávala nezákonnou.⁵⁵ K samotnému provedení rekatolizace se vyjádřil

---

⁵³ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. s. 185 – 186.

⁵⁴ Tamtéž, s. 188 – 189.

⁵⁵ FRANCEK, Jindřich. *Zločinnost a bezprávi*. s. 99 - 101.

Josefínský hrdelní řád o kacířství: *O kacířství, které jest urputný v člancích víry blud, náleží sice (však kde by ještě z strany přijetí falešného učení pochybnost byla) ku právu duchovnímu, kdež by pak již uznalé a veřejné nebo rozsouzené kacířstvo bylo, které my vždy pro crimine contra statum pokládáme, v takovém od práva našeho světského podle velikosti okolostojícího lidu svozování a*

Josef Pekař ve svém stěžejním díle *O smysl českých dějin: Čechy a Morava byly v den vítězství bělohorského zeměmi nekatolickými ohromnou většinou; teprv když popatříme na situaci očima tehdejší doby, která neposuzovala poměry výhradně podle počtu osob, nýbrž především podle právně sociální hodnoty jejich, pochopíme poněkud, že plán mohl býti pojat a skutkem prováděn.*⁵⁶

V případě procesů s kacíři zrcadlil jejich nárůst neúplně povedenou snahu panovníka o rekatolizaci na území Českých zemí. Formálně velké množství lidí přistoupilo na rekatolizaci, ale v soukromí zůstalo u své staré víry. Jako usvědčující materiály proti mnohým z nich sloužily například zakázané knihy. V souvislosti s tím vydal v roce 1729 Matěj Antonín Koniáš knihu *Klíč kacířské bludy rozeznávání otvírající, k vykořenění zamykající* obsahující více jak tisíc zakázaných titulů. Ta měla pomoci s identifikováním podezřelé literatury a tím pádem i s usvědčením podezřelého.

Proces začínal obvykle výsledkem podezřelého na faře, kde vznikaly i zápisy o výsleších. Tyto zápisy byly posílány konzistoři, která rozhodovala o vině, tedy zdali se jedná o skutečného kacíře nebo jen podezřelého. Pokud byl materiál usvědčující, předala konzistoř jeho případ k apelačnímu soudu. Důkazní materiály představoval například pobyt v protestantském zahraničí, účast na přijímání z kalicha či kázání nebo přechovávání nekatolických knih. Tresty se lišily podle závažnosti trestného činu. Pokud byl podezřelý uznán vinným s tzv. lehkým podezřením, učinil reversem na faře nebo v kostele veřejné vyznání víry před dvěma svědky, farářem a misionářem: *...kleče a maje my před našima očima svatosvatá evangelia, kterýchžto vlastníma rukama se dotýkáme, uznávající, že žádný nemůže spasen býti mimo víry tejto, kterou drží, kterou oznamuje, kterou věří svatá apoštolská a římská církev, proti kteréj vyznáváme se a litujeme, že jsme těžce prohřešili.* V případě, že se jednalo o závažnější případy, následovalo po odsouzení vězení, nucené práce anebo v případech zvláště zatvrzelých trest

---

tudy buď povstalé aneb povstati mohoucí bouřky proti podobným nebezpečným bludného učení roztrušovatelům hrdelní neb jinou tělesnou pokutou pokračováno býti má.

⁵⁶ PEKAŘ, Josef. *O smysl českých dějin*. V Praze: Dauphin, 2012, s. 220 – 222.

Při volbě krále Ferdinanda tvořili třetinu pánů katolíci. Dále hojně přestupy mladých ambiciózních šlechticů od víry protestantské ke katolické: Albrecht z Valdštejna, Vilém Slavata nebo Heřman Černín.

smrti.⁵⁷ Pokud se podíváme na rozměr kacířských procesů v číslech, zjistíme, že apelační soud řešil v letech 1704 – 1781 přes 700 případů kacířství, přičemž 181 obviněných osvobodil, většinu odsoudil k nuceným pracím a přibližně deset procent k pobytu v žaláři a okolo osmi procent k trestu smrti. Závěrem k této problematice bych rád uvedl případ Jana Jand'ourka zámečnicka z Kacákovy Lhoty na Jičínsku. Ten byl poněkoliakáté vyšetřován za kacířství v roce 1756 a podle svědeckých výpovědí měl říct toto: „*Svatí nic neprospívají, a nýbrž že můžou sami rádi bejti, že do nebe přišli!*“.⁵⁸ Jelikož se jednalo již o několikátý prohřešek, rozhodla se královéhradecká konzistoř k trestu v podobě nucených prací. Přesto Jand'ourek nepřestal se svými „bludy“ a před soud se dostal ještě jednou a to v době, kdy mu bylo již přes osmdesát let a to z toho důvodu, že přechovával zakázané knihy.⁵⁹

6.1.2. Selské bouře

Rekatolizační vlna nezasáhla České země pouze ve smyslu náboženském, ale byla směřodatná i pro formování venkova. Pro období během a po třicetileté válce došlo k velké výměně na pozicích stavovských elit. Ty, které se nehodlaly podřídit novému diktátu panovníka, se uchýlily do exilu. Frýdlantské panství připadlo v roce 1622 po odchodu Redernů Albrechtu z Valdštejna.⁶⁰ Na základě těchto odchodů a příchodů se pro mnohé poddané změnila vrchnost a s ní celý její byrokratický aparát. Nová vrchnost pocházela většinou z ciziny a samozřejmě vyznávala katolickou víru. K těmto novotám se později přidalo ještě zvětšování robotních dávek. Především tato změna vedla k růstu nespokojenosti poddaných s vrchností. Poddaný druhé poloviny 17. století se nechtěl spokojit s růstem robotních dávek z jednoho prostého důvodu. Podle něj na to neměla vrchnost právo a její vymáhání bylo v rozporu s přesvědčením císaře. S prvním bodem měli poddaní částečně pravdu. V té době skutečně neexistovala písemná právní úprava jejich vztahů s vrchností a jediný zdroj představovalo zvykové právo upomínající

---

⁵⁷ FRANCEK, Jindřich. *Zločinnost a bezpráví*. s. 104 – 105.

⁵⁸ Protestantská víra na rozdíl od té katolické neuznává autoritu svatých.

⁵⁹ FRANCEK, Jindřich. *Z register tajemství lotrovského: Hrdelní soudnictví na Jičínsku v 16. – 18. století*, Pecka. 1997, s. 25.

⁶⁰ V případě Redernů nešlo o dobrovolný odchod, jejich majetek jim byl zabaven na základě účasti ve stavovském povstání v letech 1618 – 1621.

na robotní povinnosti před třicetiletou válkou, kdy se vykonávaly značně nižší robotní dávky. Za druhé: víra sedláků v císaře vedla nespokojené venkovany k sepisování peticí, které měly být předány samotnému císaři. V domnění, že jakmile ten se dozví o příkoří, zasáhne v prospěch venkovského obyvatelstva a zajistí jim spravedlnost. V době vrcholného novověku se nejednalo o neobvyklý postup a jejich původ sahá do první poloviny 16. století, konkrétně do německé selské války.⁶¹

Chování poddaných z dnešního hlediska nepochopitelné a do značné míry drzé, odpovídalo mentalitě nižších vrstev v období novověku. V jejich očích představoval král či císař autoritu božského charakteru za každou cenu spravedlivou a vrchnost naopak tyrana, pod jehož okovy musí dobrý venkovský lid trpět. Proto nepřekvapí petice směřující rovnou do rukou císaře, jako tomu bylo například v roce 1679 při jeho pobytu v Brandýse nad Labem. Tyto snahy venkovského obyvatelstva se nesetkaly u císaře s pochopením a naopak vedly k vydání císařského patentu zakazujícího podávání peticí přímo k císaři a stanovující sankce, pokud se poddaní nebudou řídit jeho nařízeními (1680).

Jak jsem již zmínil výše, jednání poddaných se u vzdělaného člověka neseťká příliš s pochopením, ale přesto tento námět, utlačování prostého venkovského obyvatelstva zlým pánem, požívá do dnešní doby velké popularity u filmových tvůrců obecně, ať už se jedná o animované nebo hrané filmy. Z toho můžeme usuzovat, že tato představa nazírání na minulost se udržela v povědomí velkého množství obyvatelstva.

Nepokoje poddaných se nevyhnuly ani frýdlantskému panství, které stojí v popředí mého badatelského zájmu, ale v rámci lepší chronologizace této práce zařadím kapitolu o nespokojenosti frýdlantských v části *Historie Frýdlantského panství*.

---

⁶¹ ČECHURA, Jaroslav. *Selské rebelie roku 1680: sociální konflikty v barokních Čechách a jejich každodenní souvislosti*. 1. vyd. Praha: Libri, 2001. s. 49.

7. Soudnictví pod vlivem osvícenství

Konec 17. století přinesl zrod nového myšlenkového směru zvaného osvícenství, který se prosadil napříč celou Evropou v stoletím následujícím. Již samotný název tohoto období osvícenství měl představovat předěl mezi starým světem religiózního baroka a novým světem stavícím do popředí rozum, logiku a humanismus.⁶² Tento proud zasáhl velké množství oborů a stal se také příčinou pro vznik mnoha dalších. Právní věda patřila k jedné z mnoha domén ovlivněných novým myšlenkovým směrem. Jedním z hlavních děl týkajících se práva a soudnictví s názvem *O zločinech a trestech* vydal v roce 1764 italský aristokrat Cesare Beccaria. Jeho dílem se nechal ovlivnit později i císař Josef II. při sepisování nového trestního zákoníku s názvem *Všeobecný zákoník o zločinech a jejich potrestání* (*Allgemeines Gesetz über Verbrechen und derselben Bestrafung*) vydaného v lednu 1787.⁶³ Ze stejného roku pochází otevřený dopis adresovaný císaři Josefovi II. pocházející od francouzského novináře a revolucionáře Jacques Pierre Brissot vystihující nové smýšlení o formách trestu: *Kníže, člověk se nenarodil jako darebák, stává se jím jen díky okolnostem. Velká část takových nešťastných okolností, které vedou ke zločinu, náleží vládcům. Jak mohou být tak nespravedliví a trestat s takovou přísností zločiny, k jejichž páchání sami napomáhají? V první řadě je potřeba zločiny předcházet a teprve poté trestat, a v trestu hledat nikoli to, co působí viníkovi trýzeň, ale co jej může napravit.*⁶⁴

Zákoník vydaný Josefem II. překvapí i moderního člověka trochu znalého historie svým moderním přístupem, a pokud se vžijeme do kůže současníků na konci 18. století, musel pro ně znamenat tento zákoník zajisté šok. Hned v několika zásadních bodech bořil Josef II. staré pořádky. Například zrušení trestu smrti pouze jedenáct let poté, co byla zrušena tortura či rušení stavovských privilegií a zavedení rovnosti před soudní stolicí. Právní kodex šel ještě dál a náboženské delikty jako urážky boha, které ještě jeho matka označovala pojmem

---

⁶² Aufklärung de., Enlightenment eng., Lumières fr.

⁶³ *Zločin a trest v české kultuře 19. století*. s. 9.

⁶⁴ TINKOVÁ, Daniela. *Hřích, zločin, šílenství v čase odkouzlování světa*. Vyd. 1. Praha: Argo, 2004. ISBN 80-7203-565-7. s. 34.

Gotteslästerung (urážka Boha) označoval zákoník Josefa II. pojmem Religionstörung (porušení náboženství). Náboženské delikty se tak staly pouhými přestupky. Po smrti císaře Josefa II. došlo k mnoha změnám, které vrátily některé věci zpět do původních kolejí, ať se to týkalo trestního práva nebo nikoli. Přesto nutnost změnit zažitý pořádky v trestním řízení vedla Františka I. k vydání ryze trestního zákoníku s názvem *Gesetz über Verbrechen und schwere Polizei-Übertretungen*, který vyšel roku 1803 a vydržel v platnosti až do rozpadu monarchie v roce 1918.⁶⁵

Jak jsem již zmínil výše, osvícenství se vymezovalo vůči baroku a jeho teologicky pojatému pohledu na svět. Tento přístup formoval také právní vědu celého novověku, kdy teologický pohled na právní vědu do značné míry určoval její vývoj. Sekularizace se proto jevila jako vhodný nástroj vymanění se z okovů náboženství a právě v oblasti trestního práva je vývoj novým směrem zřetelným důkazem sekularizačních tendencí.⁶⁶

Pokud budeme popisovat krizi systému a následné změny v právní teorii a praxi, musíme vzít v potaz, že reformy týkající se práva, byly prováděny pouze v trestním odvětví. Zákoníky vydané na přelomu století se zabírají pouze trestním právem a soubory norem vydaných za vlády Josefa II. a Františka I. jsou toho důkazem.

7.1. Trestní řízení v osvícenské éře

Postup soudního aparátu v období středověku a novověku jsem již načrtl v minulých kapitolách. Soudnictví v těchto dobách charakterizovaly podle historika Pietera Stiefenburga dva základní prvky a to veřejný charakter výkonu trestu a fyzické utrpení pro obžalovaného či odsouzeného.⁶⁷ Obě tyto premisy

---

⁶⁵ *Zločin a trest v české kultuře 19. století*, s. 10 – 11.

Nový zákoník byl nejprve „vyzkoušen“ pro oblast západního Haliče a poté skoro beze změn vydán.

V roce 1852 byl tento zákoník novelizován a lišil se od zákoníku z roku 1803 v několika bodech. Likvidoval feudální přežitky a rozlišoval navíc mezi zločiny, přestupky, ale i přečiny.

Podrobněji k zákoníku: VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu (učební text)*, Masarykova univerzita, Brno, 2007.

⁶⁶ TINKOVÁ, Daniela. *Hřích, zločin, šílenství v čase odkouzlování světa*, s. 35.

⁶⁷ Tamtéž, s. 44.

s příchodem nového přístupu v druhé polovině 18. století padají a jsou nahrazeny jinými humánnějšími přístupy.

Co se týká tortury, která je dodnes jedním z nejvíce diskutovatelných témat středověkého a novověkého práva, došlo k jejímu zrušení ve většině států střední Evropy právě v období osvícenství. V habsburských dědičných zemích konkrétně nejvyšším rozhodnutím z 2. ledna 1776. Tato změna přinesla ale komplikace. Tortura sloužila dlouho dobu jako prostředek pro získávání důkazů a jako poslední rozhodující instance o vině pachatele. Její zrušení stěžovalo práci soudu a musely být vyvinuty takové přístupy, které by umožnily odsouzení pachatele bez použití mučení. Tento problém překlenula právní věda až v 19. století, kdy nejprve v Sasku a poté i v habsburské monarchii, došlo k volnému (soudcovskému) hodnocení důkazů, které v podstatě přetrvalo až do moderní doby.⁶⁸

Veřejný charakter exekucí mající za úkol zastrašit pozorovatele této akce v páchání zločinů a snaha státní moci dokázat svou autoritu nad obyčejným lidem, se mýjela účinkem a její zrušení pouze odpovídalo tehdejšímu vývoji společnosti. Tendence státní moci inklinující ke krutým a dnes nepředstavitelným trestům, souvisela s roztržitostí tehdejšího soudnictví. Již v minulých kapitolách jsem se snažil načrtnout vcelku složitý soudní aparát skládající se z několika soudních instancí. V druhé polovině 18. století fungovala nejen v Českých zemích, ale v celé habsburské monarchii velká decentralizovaná síť městských hrdelních soudů mající pravomoc nad většinou obyvatelstva – kromě šlechticů, duchovenstva a studentů pražské univerzity. Kromě její roztržitosti spočíval problém také ve stále se zvyšujících nákladech na provoz. Snahy o redukci soudů a jejich lepší provázanost probíhaly již od začátku 18. století. Znatelného úspěchu se dočkaly až roku 1765 s vydáním *Pragmatické sankce o restrikci hrdelních soudů a zřízení kriminálního fondu v Čechách* (*Pragmatical – Sanction wegen Restringierung der Halsgerichte und Dotierung des fundi criminalis in Böhmen*). Tento výnos velmi značně zredukoval počet hrdelních soudů z 383 na pouhých 29. Většinou si hrdelní právo udržely jeden až tři soudy v kraji. Zřízení

---

⁶⁸ *Zločin a trest v české kultuře 19. století*, s. 23.

kriminálního fondu jako součást pragmatické sankce mělo zlepšit finanční stránku soudů. Ty měly být stále dotovány z velké části městem, ale změna spočívala v rozdělení měst do tříd podle jejich bohatství určujících výši jejich příspěvku.⁶⁹

Na tento výnos navazoval o tři roky později zákoník *Constitutio Criminalis Theresiana*. Další změny v organizaci soudního systému přinesl také syn Marie Terezie Josef II. patentem s názvem *O novém uspořádání trestní soudní pravomoci ze srpna 1787*. Základ tohoto patentu spočíval v zavedení jednotné kriminální soustavy s přesně vymezenou působností (zpravidla kraje). Tento plán se ale nedočkal realizace a po smrti Josefa II. zůstaly v platnosti pouze dílčí návrhy. Například se jednalo o vznik nového Nejvyššího soudního úřadu ve Vídni tzv. Oberste Justizstelle, který sloužil jako odvolací instance pro Všeobecný apelační soud zřízený v roce 1783 a navazující na apelační soud založený již Ferdinandem I.⁷⁰

8. Historie Frýdlantského panství

Dnešní hraniční poloha Frýdlantu v Čechách na takzvaném trojmezi dělicí Českou republiku, Spolkovou republiku Německo a Polskou republiku byla z historického hlediska vnímána spíše jako oblast Horní Lužice, kde panoval obchodní ruch neomezující se hranicemi.⁷¹ První písemné záznamy o hradu Frýdlant v polovině 13. století neznamují první osídlení této oblasti. Důležitou roli hrálo v té době již město Zhořelec (de. Görlitz, pl. Zgorzelec) ležící dnes na pomezí Spolkové republiky Německo a Polské republiky, kdy hranici tvoří řeka Nisa dělicí město na německou a polskou část. Další důležité osídlení představovalo město Žitava (de Zittau), které se za vlády krále Přemysla Otakara II. stalo nejvýznamnějším městem Horní Lužice.⁷²

---

⁶⁹ *Zločin a trest v české kultuře 19. století*. s. 23 – 25.

⁷⁰ Tamtéž, s. 26- 27.

⁷¹ Název města odvozený od německého Friedland znamenající v překladu země míru či klidu. Tento název může být použit i na poslání hradu ve smyslu „dej kraji mír, ochraňuj ho“.

⁷² ANDĚL, Rudolf a Roman KARPAŠ. *Frýdlantsko*. s. 36.

8.1. Období Biberštejnů (1278 – 1551)

Prvními majiteli hradu Frýdlant byli Ronovci, kteří vystavěli hrad Frýdlant pravděpodobně jako obranu před vpádem Tatarů, která hrozila ve 40. letech 13. století. Jejich působení jako majitelů frýdlantského hradu nemělo ale dlouhého trvání. Během ozbrojeného odporu mladého Přemysla Otakara II. proti jeho otci se Ronovci postavili na stranu Václava I. Toto rozhodnutí je stálo jejich majetek v Horní Lužici. Ještě ten samý panovník v době rozporu s římským králem Rudolfem, kdy potřeboval získat na svou stranu české pány, prodal oblast Frýdlantska v únoru roku 1278 osobě míšeňského šlechtice Rudolfa z Biberštejnu. Ti vlastnili toto panství až do smrti posledního zástupce mužské linie v roce 1551. Rod si vybudoval značné renomé a v následujícím století existují záznamy dokládající přítomnost Bedřicha z Biberštejnu na vysvěcení Arnošta z Pardubic na arcibiskupa. K bohatství rodu přispěla bezpochyby také dobrá strategická poloha nedaleko obchodní stezky známé pod jménem *via regia* (královská cesta) vedoucí z Porýní přes Drážďany až do Vratislavi a dále do oblasti Kyjevské Rusi. Vztah syna Bedřicha z Biberštejnu Jana s císařem Václavem IV. nebyl již tak idylický jako jeho otce s Karlem IV. Můžeme jej dokonce vidět jako jednoho z odbojných šlechticů usilujících o jeho sesazení.⁷³ K tomuto období se zachoval do dnešních dní urbář panství z let 1381 – 1409 popisující obec s opevněním městského jádra, kde žilo 77 měšťanů. Mimo toto centrum existovalo podle urbáře 66 usedlostí. Obyvatelstvo se živilo převážně rybolovem, chovem dobytka a obděláváním půdy. Podle různorodých jmen obyvatel byla ve městě zastoupena široká škála výrobních odvětví od hrnčírů až po pekaře, ale již také soukeníci.⁷⁴

Jan z Biberštejna zemřel roku 1424, kdy byly husitské války již v plném proudu a frýdlantské panství patřilo k těm katolickým. Jan ještě během svého života vstoupil do spolku s lužickými knížaty v boji proti husitům a poskytl 120 jezdců na pomoc při oblehání Karlštejna. Co se vývoje na panství týče, pokračoval život do smrti Jana z Biberštejna v relativním poklidu, po okolí se sice šířily zvěsti o husitských vpádech, ale ty se vyhýbaly Frýdlantsku. Daleko více ohrožené bylo město Žitava představující bohatou kořist pro dobyvatele. Tato

⁷³ ANDĚL, Rudolf a Roman KARPAS. *Frýdlantsko*. s. 38.

⁷⁴ Tamtéž, s. 41.

relativně příznivá situace se ale začala v polovině 30. let 14. století měnit a frýdlantské území se stávalo čím dál více terčem nájezdů husitů. V roce 1428 došlo dokonce k vypálení města Frýdlant, tento požár nebyl jediný a opakoval se ještě v letech 1432 a 1433.⁷⁵

Konec válečné vřavy na základě porážky husitů u Lipan v roce 1434 a uzavření Basilejských kompaktát o dva roky později, neznamenal pro území Biberštejnů návrat k mírovému stavu. Frýdlantští páni vedení až do roku 1463 Oldřichem IV. synem Jana se hlásili stále ke katolickému vyznání, proto sledovali vývoj v Českých zemích značně znepokojeni. Vrcholem jejich obav se stalo zvolení Jiřího z Poděbrad českým králem. Odpor Biberštejnů vůči novému vladaři přivedl Oldřicha IV. do paktu s ostatními lužickými šlechtici a později i přidáním se na stranu Matyáše Korvína. Tento stav vedl k neustálým vpádům ať ze strany českého krále nebo lužických knížat.⁷⁶

Po smrti Jiřího z Poděbrad a nástupu Jagellonců na český trůn se situace na Frýdlantsku uklidnila a nový pán Oldřich V. se mohl zaměřit na správu svého panství. Do období jeho vlády spadá množství změn, které pomohly zvelebit panství. Patřilo mezi ně udělení cechovního privilegia pro soukeníky (již v roce 1441), založení papírny, výsada obilného trhu a další. Přesto vývoj neprobíhal úplně ideálně. Za vlády Oldřicha V. došlo k rozdělení rodu Biberštejnů na dvě větve: frýdlantskou a forstskou, kterou založil jeho bratr Matthias, sídlící na panství Forst v Dolní Lužici. Tento vývoj znamenal příčinu pro pozdější rodové rozepře, které musel řešit král Ferdinand I.

První polovina 16. století představovala poslední kapitolu Biberštejnů jako majitelů frýdlantského panství. Vývoj po urovnání rozepří mezi dvěma větvemi rodu přinesl klidné a hospodářsky stabilní období, obzvláště zásluhou Jáchyma z Biberštejnu. Ten ale umírá roku 1544 bez potomků a práva na panství přebírá jeho strýc, avšak během pár let došlo ke sledu několika úmrtí v mužské linii rodu a poslední zástupce Kryštof skonal nečekaně v roce 1551. Tato smrt znamenala

---

⁷⁵ ANDĚL, Rudolf a Roman KARPAŠ. *Frýdlantsko*. s. 38 – 39.

⁷⁶ Tamtéž, s. 40.

vymřeni rodů Biberštejnů a přechod území na základě odúmrti do rukou českého krále.⁷⁷

Zajímavou zmínkou pro období konce vlády Biberštejnů představovala čím dál větší náklonnost k protestantství. To se začalo šířit díky Martinu Lutherovi a u Jáchyma našlo ohlasu a vedlo k jmenování prvního protestantského faráře v roce 1534. Tento vývoj pokračoval i po jeho smrti a v roce 1551 můžeme mluvit o frýdlantském panství jako zcela protestantském. Tento přerod od katolického Oldřicha bojujícího proti husitskému králi k Jáchymovi podporujícímu protestantismus mohl mít několik příčin. Jednu z nich představovala blízkost německého území, odkud reformace přicházela nebo sňatková politika Biberštejnů. Ta vedla ke stále většímu sepejetí s českou šlechtou, u které se protestantismus těšil stále větší a větší oblibě.⁷⁸

8.2. Období Redernů (1558 – 1621)

Po bezmála tři století trvající vládě Biberštejnů se majetku nad frýdlantským panstvím ujal jiný rod a to Redernové. Ti již vlastnili území ve Slezsku, panství Tost nebo Peiskretschman.⁷⁹ Majiteli území se stali v roce 1558, kdy odkoupili panství zahrnující Frýdlant a Liberec od krále Ferdinanda I. za obnos 40 000 tolarů. Tuto sumu zaplatil konkrétně Bedřich z Redernu, který se stal i prvním majitelem frýdlantského panství. Nákupem se stali Redernové novými pány, ale nároků na panství se dlouhá léta nechtěla vzdát forstská větev Biberštejnů. Ti byli opravdu houževnatí a jejich snahy vyvrcholily sepsáním obrany práv Biberštejnů poukazující na mnohé nesrovnalosti při prodeji. Na druhou stranu musím ale zmínit, že Kryštof jako poslední majitel, nezahrnul forstskou větev do závěti, pravděpodobně kvůli starým majetkovým sporům, tím pádem přecházelo zcela po právu rodové jmění na českého krále Ferdinanda I. Nároku na panství se vzdala forstská větev Biberštejnů v čele s Karlem až v roce 1588 a to za částku 70 000 tolarů. Z této sumy mělo být 12 000 tolarů použito na vyplacení věřitelů Karla

---

⁷⁷ ANDĚL, Rudolf a Roman KARPAŠ. *Frýdlantsko*. s. 40.

⁷⁸ Tamtéž, s. 41.

⁷⁹ Dnes Polsko, nedaleko města Katovice.

z Biberštejna, 18 000 tolarů vyplaceno v hotovosti a zbylých 40 000 tolarů mu bylo přislíbeno, ale podléhalo úroku.⁸⁰

Redernové, přesto, že se jednalo o protestantský rod, se těšili důvěry katolického císaře Ferdinanda I., který po povstání českých stavů v roce 1547 hledal nové východisko pro svou politiku vůči české šlechtě, a přizvání Redernů ze Slezska mělo rozšířit řady jeho spojenců. Do tohoto období spadá také povýšení Bedřicha z Redernu do panského stavu (1562). O dva roky později Bedřich umírá a vlády se ujímá Kryštof podnikající v roce 1572, tak jak bylo v tomto období zvykem u šlechty, kavalírskou cestu se svým mladším bratrem Melchiorem.⁸¹ Oba bratři se oženili se zástupkyněmi rodu Šliků, Kryštof s Alžbetou (1581) a Melchior s Kateřinou (1582). V témže roce došlo ještě ke sňatku sestry obou bratrů Judity za Štěpána Šlika. Těmito sňatky vzniklo velmi úzké sepjetí mezi oběma rody, které nespojovala pouze luteránská víra, ale také hospodářské zájmy. Šlikové patřili za období vlády katolických Habsburků do řad odbojné české šlechty, a to ze dvou důvodů zaprvé na základě jejich luteránské víry, ale především na základě rozhodnutí Ferdinanda I. z roku 1528, kdy jim odebral právo ražby mince, které získal tento rod podezřelou cestou během vlády Jagellonců. Roční výnosy z těžby stříbra dosahovaly sumy několika stovek tisíc rýnských ročně, proto se nelze divit, že převod práv na Ferdinanda I. vedl rod Šliků do opozice proti panovníkovi.⁸² Toto úzké sepjetí mohlo hrát roli při vývoji v krizových letech 1618 – 1621, kdy se rod Redernů, ač ne jako jeden z předních iniciátorů a vůdců povstání, přidal na stranu odbojné české šlechty proti Ferdinandu II.

Období vlády nejprve Kryštofa (1564 – 1591) a poté jeho mladšího bratra Melchiora (1591 – 1600) se vyznačovalo hospodářským rozkvětem. Městečko Frýdlant patřilo již dlouhá léta k jedněm z předních vývozců sukna a v druhé polovině 16. století k tomuto artiklu přibýlo navíc plátenictví, jehož poptávka

---

⁸⁰ ANDĚL, Rudolf a Roman KARPAŠ. *Frýdlantsko*. s. 43.

ROGALLA VON BIEBERSTEIN, Paul, Albert HIRTZ a Julius HELBIG. *Urkundliche Beiträge zur Geschichte der edlen Herren von Biberstein und ihrer Güter: aus dem handschriftlichen Nachlass des Generalmajors ...* Reichenberg: Verein für Heimatkunde des Jeschken-Isergaues, 1911. s. 35.

⁸¹ Vlády nad panstvím ve Slezsku se ujímá nejstarší syn Bedřicha z Redernu Jan Jiří.

⁸² VOREL, Petr. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Praha: Paseka, 2005. s. 63 - 64.

strmě rostla a na Frýdlantsko přivedla množství obchodníků z německých států. Například se jednalo o norimberské firmy Bartoloměje Viatise a Martina Pelleru, které počátkem 17. století zdejší trh ovládly. Velký růst zažívalo také pivovarnictví, ve kterém se kromě měšťanů začala angažovat také šlechta.⁸³ Další zdroj příjmů pro Rederny skýtala důlní těžba, především se jednalo o cín a měď. Z tohoto důvodu došlo k založení Českého Nového Města, které umožnilo rozšířit výrobu. Tyto nové zdroje příjmů umožnily Redernům přebudovat starý gotický hrad a to vytvořením nového renesančního křídla pokrytého z obou stran sgrafity.⁸⁴

Z náboženského hlediska probíhal vývoj za vlády obou bratrů v regulích tehdejší doby vycházejících z rozhodnutí Augsburského míru v roce 1555. Duchovní správa se změnila především dosazením magistra Martina Nusslera na pozici superintendant v roce 1586. Jeho úkol spočíval v dohledu nejen nad církevními úřady, ale i nad školami. Bezesporu pokroková byla snaha Melchiora o výběr nadaných studentů pro studium na univerzitách, na které měl právě Nussler dohlížet. Pán z Redernu poskytoval na jejich studia peníze skrze nadaci zřízenou k těmto účelům. K tomuto postupu ho vedly jednak zkušenosti získané mnoha lety strávených v cizině, ale také zájem o prosperitu panství, kdy právě vzdělaná vrstva schopných mladých lidí měla hospodářsky povznést jeho území.⁸⁵ Samotná osoba Melchiora z Redernu odpovídala ve všech ohledech typu renesančního kavalíra, kterého popsal ve svém díle *Dvořan* z roku 1528 italský diplomat a voják Baldassare Castiglione. Melchior ovládal vybrané chování, byl velmi zcestovalý, vzdělaný, nábožensky založený a vojensky zdatný díky angažmá v mnoha taženích.⁸⁶

Po smrti Melchiora z Redernu se vlády nad frýdlantským panstvím ujala jeho manželka Kateřina, která zastupovala nezletilého syna Kryštofa. Z historického hlediska po sobě Kateřina zanechala dva rozdílné obrazy vlády.

---

⁸³ Charakteristický vývoj pro celé České království. Šlechta se stále více a více zapojuje do podnikatelských aktivit. Nákladný způsob života vedl šlechtu k nutnosti rozšířit své aktivity a získat tím pádem další finanční zdroje. Vaření piva se stalo klasickým případem této aktivity.

⁸⁴ Podrobněji: SVOBODA, Milan. Sgrafita na hradě a zámku Frýdlant. Několik poznámek k jejich interpretaci: Sgraffito in Frýdlant castle. Few comments on interpretation. *Fontes Nissae = Prameny Nisy*. 2013, **14**(1): [2]-19.

⁸⁵ SVOBODA, Milan. *Redernové v Čechách*. s. 121 – 122.

Pro Frýdlantsko byla interpretována jako „zlá Kateřina“ a to především díky jejím hospodářským úmyslům, hlavně co se prodeje piva týče. Ty narážely u měšťanů, kteří se stále více cítili ohroženi a nebáli se dát své rozhořčení najevo. Spory vyvrcholily v letech 1608 – 1616, kdy musel rozepře řešit nejprve Rudolf II. a poté i císař Matyáš. Do sporů se zapojil na straně měšťanů také kazatel Martin Nussler, zmíněný výše ve spojitosti s nadací Melchiora z Redernu. Jeho aktivity na podporu měšťanů vedly k vypovězení z města roku 1609 a u jeho bratra Hanse dokonce k půlročnímu žaláři.⁸⁷

Naopak na Liberecku vycházela Kateřina s poddanými velmi dobře, udělila jim různá privilegia, podporovala výstavbu, která vyvrcholila v Liberci dostavěním renesanční radnice roku 1604. Město si oblíbila do takové míry, že začala dokonce bydlet na libereckém zámku, kde strávila i své poslední narozeniny roku 1616 a o rok později zemřela.⁸⁸

Vládu převzal její syn Kryštof již v roce 1611, kdy se stal zletilým. Až za jeho vlády došlo k uzavření sporů zahájených jeho matkou s vařiči piva z Frýdlantu. Spor musel ukončit až císař Matyáš vydáním císařské listiny.⁸⁹ Podobně skončil i pokus Kryštofa vybírat poplatek jednoho groše za každé vyvezené sukno. Císař opět vystoupil na straně poddaných a nařídil Redernovi zrušit tento poplatek.

V pro české království kritickém roce 1618 se Kryštof, i když ne příliš výrazně, angažoval na straně vzbouřené protestantské šlechty. Jeho účty dokazují účast na vojenských taženích v letech 1618 – 1619, ale již v průběhu druhého roku jeho činnost ustala a pravděpodobně ze zdravotních důvodů se vrátil na své panství. Po porážce českých stavů na Bílé Hoře se měl vydat k císařskému soudu, ale omluvil se pro „tělesnou slabost“. Epilog jeho panování na Frýdlantsku představovalo ukrytí strýce Jáchyma Ondřeje Šlika, jednoho z předních organizátorů povstání, který byl ale vypátrán a dopraven do Prahy, kde došlo k jeho potrestání a stětí na Staroměstském náměstí spolu s 26 dalšími aktéry

---

⁸⁶ SVOBODA, Milan. *Redernové v Čechách*. s. 188.

⁸⁷ Tamtéž, s. 296 – 297.

⁸⁸ ANDĚL, Rudolf a Roman KARPAS. *Frýdlantsko*. s. 43.

povstání. Kryštof se tomuto hrůznému osudu vyhnul, ale jeho život po Bílé Hoře nelze označit za lehký ba spíše tragický. Poslednímu Redernovi byl zkonfiskován všechn jeho majetek a zůstalo mu pouze panství Závidov patřící k Horní Lužici, ale i to musel opustit v roce 1627. Redern poté pobýval na různých místech a neustále se snažil o navrácení svého majetku, ale to se mu až do jeho smrti nepodařilo a zařadil se tak mezi množství exulantů, kteří byli nuceni opustit pro svou víru rodnou zemi.⁹⁰

8.3. Intermezzo Albrechta z Valdštejna (1622- 1634)

Osoba Albrechta Václava Eusebiuse z Valdštejna patří bezesporu k nejznámějším osobám třicetileté války přinejmenším pro českou stranu. Obzvláště známé jsou jeho vojenské úspěchy jako vojevůdce císařského vojska, ale také jeho tragický pád lákající nejen obyčejné čtenáře poutavým životním příběhem, ale i řady historiků mapujících život šlechtice z různých perspektiv.⁹¹

Valdštejnovi jednotky obsadily frýdlantské panství v dubnu 1621 a císař Ferdinand II. potvrdil jeho nárok o několik týdnů později zástavním listem. Majitelem panství se stal Valdštejn následujícího roku za sumu 150 000 zlatých. Období a povaha vojevůdce zapříčinily, že dohled nad jeho majetkem vykonávali správci a sám pán se na panství objevil poprvé až v roce 1627. Co se vztahu Valdštejna k jeho nové doméně týče, začal svou politiku uzpůsobovat novým pořádkům podle hesla, nový pán nové mravy a frýdlantští se nestačili divit. Nejprve jim nepotvrdil jejich pracně vybojované vařečné právo, poté zklamal

---

⁸⁹ Vrchnostenský pivovar bude produkovat pivo pouze pro potřebu panského dvora. Císařská listina tím pádem přisoudila měšťanům jejich stará práva a znemožnila Redernům rozšířit hospodářskou sféru vlivu.

⁹⁰ ANDĚL, Rudolf a Roman KARPAŠ. *Frýdlantsko*. s. 47.

Redern pobýval například na dvoře dánského krále, s kterým se účastnil tažení do Čech v roce 1627 nebo o 12 let později účast na švédském vpádu, který mu na chvíli zajistil právo na svá stará panství. Po odchodu Švédu o rok později byl nucen naposled opustit svá bývalá území.

⁹¹ REBITSCH, Robert. *Valdštejn: životopis mocnáře*. Vyd. 1. České Budějovice: Veduta, 2014.

KLIPCOVÁ, Barbora a Petr ULÍČNÝ. *Valdštejnský palác v Jičíně*. V Jičíně: Regionální muzeum a galerie, 2011.

MORTIMER, Geoff. *Wallenstein: the enigma of the Thirty Years War*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan, 2010.

PEKAŘ, Josef. *Valdštejn: 1630-1634 : (dějiny valdštejnského spiknutí)*. Vyd. 3., V Academii 1. Praha: Academia, 2008.

FRANCEK, Jindřich. *Navzdory závisti: životní příběh Albrechta z Valdštejna*. Vyd. 1. Praha: Havran, 2007.

KALISTA, Zdeněk. *Valdštejn: historie odcizení a snu*. Vyd. 1. V Praze: Vyšehrad, 2002.

i jejich naděje ve věcech tolerování protestantského vyznání.⁹² Valdštejnovi pohnutky, hlavně co se směřování hospodářského vývoje týče, vycházely z potřeb doby a to především zájem na co nejvyšším hospodářském výnosu, který by poté pomohl k financování jeho náročných vojenských kampaní. Odnětí mnoha privilegií vedlo u frýdlantských k vlně nevole, která nevyvrcholila v povstání. Na druhou stranu mohlo měšťany chlácholit vědomí, že válka, která je v plném proudu po takřka celé střední Evropě, se jejich domovům vyhýbá. Tento stav dokonce vedl k pojmenování frýdlantského panství „terra felix“ neboli šťastná země.⁹³

Na druhou stranu nelze hovořit o pouhém vykořisťování obyvatelstva na Frýdlantsku. Valdštejn poskytl roku 1628 privilegium svobodného přijímání a propouštění poddaných či práva svobodného dědictví. Dále mělo být město Frýdlant jedním z osmi měst tvořících Frýdlantské vévodství stojících na úrovni církevních či panských měst. Tento počín se nepovedlo však Valdštejnovi dovést do konce.⁹⁴ Dále vedly jeho hospodářské zásahy k hospodářskému rozkvětu Frýdlantu, především díky válečné konjunkturu a dostatku zakázek. Toto období nemělo dlouhého trvání, protože válka se nevyhýbala Frýdlantsku věčně. S koncem třicátých let a hlavně se začátkem let čtyřicátých dospělo válečné běsnění i do Valdštejnova panství a ukončilo období klidu. Spolu s koncem tohoto mírového období přišel i konec pro majitele frýdlantského panství, který upadl u císaře v nemilost a byl v roce 1634 zavražděn.⁹⁵

8.4. Období Gallasů (1634 – 1757) a selské povstání roku 1680

Po zavraždění Valdštejna připadlo území jednomu z jeho generálů, který se nepřímo podílel na jeho zavraždění a to Matyáši Gallasovi, který vstoupil do

---

⁹² Německý historik 19. století Julius Helbig píše ve své knize *Beiträge zur Geschichte der Stadt und des Bezirkes Friedland* o snahách frýdlantských změnit rozhodnutí o zabavení pivovaru. Při první návštěvě odmítnul Valdštejn jejich nárok na vaření piva, ale druhá žádající to samé rozohněvala Valdštejna do takové míry, že jim vzkázal: Sie sollten von ihrem Petitum abstehen, oder würden und sollten ohne Köpfe nach Hause geschickt werden. (Měli byste odstoupit od své petice nebo vás pošlu domů bez hlav.)

⁹³ ANDĚL, Rudolf a Roman KARPAŠ. *Frýdlantsko*. s. 52.

⁹⁴ HELBIG, Julius. *Beiträge zur Geschichte*. s. 46.

⁹⁵ ANDĚL, Rudolf a Roman KARPAŠ. *Frýdlantsko*. s. 53.

armády Valdštejna již v roce 1629 a po jeho smrti stanul na vrcholu své kariéry.⁹⁶ Ještě v roce 1634 za pobytu císařských vojsk ve Frýdlantu propukl velký požár, který zničil 256 z 369 obydlených domů. Tato událost pouze předznamenala těžké období pro toto panství, kterým ještě mnohokrátě během třicetileté války táhly at' císařská či jiná vojska.⁹⁷

Majitel panství Matyáš Gallas se nedožil konce války a uzavření Vestfálského míru v roce 1648, ale zemřel již o rok dříve. Správu po něm převzala vdova Anna Dorota, která po svém novém provdání předala správu panství Stephanu Rathmüllerovi, jehož prostřednictvím se poddaní frýdlantského panství podrobili novému panstvu.⁹⁸

Náboženská orientace obyvatelstva po třicetileté válce neodpovídala zcela snahám Habsburků o plnou katolizaci českých zemí, především vzhledem k neustálým vojenským tažením, se jim tento úkol nemohl ani podařit. Po uzavření vestfálského míru se tak naskytl pro Habsburky konečně prostor k zahájení procesu protireformace usilující o vymazání jiného než katolického vyznání z císařství. Stejný proces se rozběhl i na Frýdlantsku, nařizující těm poddaným, kteří nepřistoupili již na katolickou víru, aby tak urychleně učinili. Z téže doby pochází i dobrozdání od správce Stephana Rathmüllera, který varuje před frýdlantskými jako nebezpečnými kacíři, kteří nejprve podporovali zrádce Albrechta z Valdštejna, ale později i Kryštofa z Redernu v jeho pokusech získat zpět zabavený majetek.⁹⁹ Rekatolizační proces neprobíhal mezi protestantským obyvatelstvem hladce, v obcích Krásný Les či v Řasnici došlo dokonce ke srocení rozzuřeného davu a misionáři se museli vrátit s nepořízenou. Výsledky rekatolizační kampaně se ukázaly v roce 1654, kdy došlo k soupisu Berní ruly. Ta dokládala, že z frýdlantského panství odešlo 3 180 osob.¹⁰⁰ Odešlo také velké množství soukeníků, kteří většinou přesídlili do nedalekých dolnolužických

---

⁹⁶ SVOBODA, Milan a Jan HEINZL. *Hrabata z Gallasu, Clam-Gallasu a Hejnice: poutní místo a jeho patroni = Die Grafen von Gallas, von Clam-Gallas und Haindorf : der Wallfahrtsort und seine Schirmherren*. Hejnice: Frýdlantsko 2015, ISBN 978-80-85874-73-0. s. 65.

⁹⁷ Rudolf a Roman KARPAŠ. *Frýdlantsko*. s. 56.

⁹⁸ HELBIG, Julius. *Beiträge zur Geschichte*. s. 48 – 49.

⁹⁹ Tamtéž, s. 41 – 52.

¹⁰⁰ RESSEL, Anton Franz. *Geschichte*. s. 231.

měst.¹⁰¹ V souvislosti s odchodem velkého množství osob musím zmínit, že tato možnost se nevztahovala na poddané, kteří byli nuceni podřídit se novému diktátu a přijmout katolickou víru bez výhrad.

Gallasové na frýdlantském panství zdomácněli až působením syna Matyáše Gallase, Františka Ferdinanda. Ten musel řešit těžkosti v podobě velkého odlivu pracovních sil na základě rekatolizace a poté i selské bouře, které zmíním podrobněji níže. Nejvýznamnějším zástupcem rodu se stal jeho syn Jan Václav, který plnil vyslanecké povinnosti v Londýně, Nizozemí či Římě. Proto na svých panstvích příliš nepobýval a správu nad jeho statky převzala jeho matka Emerentiana. Ta se ujala výchovy posledního mužského člena rodu Gallasů Filipa Josefa. Ten převzal konsolidované panství, ale tato situace se změnila po smrti císaře Karla VI., kdy nastoupila jeho dcera Marie Terezie a došlo k zahájení Válek o rakouské dědictví (1740 – 1748) a poté k Sedmileté válce (1756 - 63).¹⁰² Poloha panství na okraji habsburské monarchie a v sousedství útočícího Pruska předznamenala toto dvacetiletí, kdy se Frýdlandem a jeho okolím několikrát prohnala vojska obou stran. V tomto neklidném období zemřel také poslední mužský zástupce rodu Filip Josef Gallas a Frýdlantsko se tak stalo opět vrchností bez vrchnosti.

Nyní bych obrátil svůj zájem k rebeliím, které proběhly na panství Frýdlant v letech 1680 a 1775. Přestože obě události dělí bezmála sto let, můžeme u nich najít jisté podobnosti. V obecném pohledu na věc, se dá říct, že obě povstání vycházela ze špatné sociální situace poddaných a důvěry poddaných v zásah císaře v jejich prospěch. U rebelie v 80. letech 17. století se jednalo především o nepokoje spojené s utužováním robotních povinností.

Rád bych navázal na kapitolu o *Selských bouřích*, kde jsem zmiňoval patent vydaný císařem Leopoldem v roce 1680 zakazující poddaným odvolávat se přímo k císaři a ukládal sankce, pokud se nebudou poddaní řídit jeho nařízeními. Jeho dopad na obyvatele Frýdlantska neměl příliš velkého účinku a to především z toho důvodu, že samotní sedláci v něj nevěřili, v čemž je podporovali i advokáti přidělení císařskými úředníky k zastupování jejich zájmů. Pro Frýdlantské panství

---

¹⁰¹ ANDĚL, Rudolf a Roman KARPAŠ. *Frýdlantsko*. s. 58.

¹⁰² Tamtéž, s. 64.

se jednalo především o osobu Heinricha Pantzenhauera, který až příliš ujišťoval poddané v jejich nároku na spravedlnost a tím si získal postupně jejich důvěru. Tento postup Patzenhauera neunikl příslušným úřadům a tak skončil příliš angažující se advokát ve vězení. Zatímco zatčení Patzenhauera způsobilo na Liberecku obrat u poddaných, kteří se začali kát a prosit o odpuštění. Na Frýdlantsku byla situace rozdílná. Do popředí vystoupila především postava kováře Andrese Stelziga. Ten si získal uznání mezi ostatními poddanými v roce 1679, kdy vedl petiční výbor k císaři a setkal se s císařem Leopoldem I.¹⁰³ Jeho další akce proti vrchnosti se odvolávaly na dokument, který pro něj vyhotovil sám císař. Tím pádem důvěra v jeho osobu vzrůstala. Pokusy vrchnosti v čele s hrabětem Františkem Ferdinandem Gallasem o jeho dopadení nepřinesly úspěch. K dopadení Stelziga došlo až v červnu 1681 ve Vídni. Stelzig byl odsouzen v roce 1682 a trest zněl 10 let nucených prací a vyhoštění z Českého království. Přesto se mu podařilo již v roce 1683 uniknout a vrátit se na Frýdlantsko, kde pobýval až do roku 1687. V tomto roce došlo k opětovnému zatčení a odsouzení k pěti letům stejného trestu jako předešlého. Tímto rokem končí jeho život „rebela“ a to z důvodu nedostatku zpráv o jeho dalším působení.¹⁰⁴

Závěrem k bouřím na frýdlantském panství na přelomu 80. a 90. let můžeme říci, že vzbudily zájem císaře o vztah poddaných a vrchnosti, přesto nedosáhli poddaní žádných úlev. Naopak robotní patent vydaný v roce 1680 stanovoval počet robotních dní na tři v jednom týdnu. K tomu je nutné uvést, že roboty ani na jednom z boleslavských panství, pod které spadal Frýdlant, nedosahovala před vydáním patentu takové výše.¹⁰⁵ Tyto bouře měly pro panství Frýdlant ještě dopad v podobě vydání nového revidovaného trestního zákoníku (Dreydings-Artikel). Ten vyšel v březnu 1692 a jeho záznam nám zachoval kronikář Josef Alerius Springholz. Historik Julius Helbig zabývající se panstvím Frýdlant k tomu dodává, že tento výnos měl zklidnit obyvatelstvo po selských bouřích let minulých a přinést pořádek na panství Frýdlant. Dále ale pokračoval v opačném duchu hájícím poddané: *„Jednou probuzený pud po uvolnění z břemen vrchnosti*

---

¹⁰³ Císař pobýval v té době v Brandýse nad Labem, neboť z Vídně do Čech a především do Prahy se rozšířil mor.

¹⁰⁴ ANDĚL, Rudolf a Roman KARPAS. *Frýdlantsko*. s. 58 – 59.

nemůže být tímto nařízením umlčen“. A měl pravdu, o necelých sto let později opravdu vypuklo další selské povstání.

8.5. Období Clam-Gallasů (1759 – 1848) a selské povstání roku 1775

Rod Clam-Gallasů se stal posledním rodem vlastním frýdlantské panství. Jeho poslední mužský potomek zemřel v roce 1930. Rok 1848 jako hraniční datum v nadpise kapitoly jsem zvolil z důvodu mé práce, která se zabývá obdobím do poloviny 19. století.¹⁰⁶

Jak již rodové jméno Clam-Gallas napovídá, nejednalo se v tomto případě o přechod do vlastnictví nového rodu, ale došlo ke spojení rodu Gallasů s rodem z Clamu. Pojítkem mezi oběma rody byla osoba Kristiána Filipa, který získal panství jako synovec zemřelého Filipa Josefa. Kristián Filip měl získat gallasovské statky pod podmínkou, že dojde právě ke spojení jmen obou rodů a také erbu. Hrabata z Clamu tento návrh přijala a jejich práva stvrdila v roce 1768 i císařovna Marie Terezie.¹⁰⁷

Nový pán Kristián Filip Clam-Gallas se ujal správy svých panství až v roce 1770 a osud mu připravil hned zkraje těžkou zkoušku. Především šlo o nevyřešenou poddanskou otázku. Novým selským bouřím nahrávaly i skutečnosti po dlouhém období válek, kdy se hospodářská situace značně zhoršila a nejvíce postižení se cítili právě poddaní. K poválečné nouzi se přidali další negativní jevy jako hladomor. Ten zužoval Frýdlantsko v letech 1770 a 1771. Německý historik přelomu 19. a 20. století Anton Ressel zmiňuje ve své knize *Geschichte des Friedlander Bezirkes*, že nouze o potraviny vedla některé k vaření trávy jako prostředku k utěšení hladu, nebo přípravě pokrmů z psů, koček, koní či otrub. Nedostatek potravin sloužil také jako dobré podhoubí pro šíření různých onemocnění. V tomto případě došlo k šíření tzv. Griebelkrankheit, která mohla v těžkých případech končit i smrtí.¹⁰⁸

---

¹⁰⁵ ČECHURA, Jaroslav. *Selské rebelie*. s. 84 – 90.

¹⁰⁶ Toto datum bylo vybráno i z toho důvodu, že kriminální prameny ve fondu velkostatku Frýdlant se omezují na první polovinu 19. století.

¹⁰⁷ SVOBODA, Milan a Jan HEINZL. *Hrabata z Gallasu*. s. 69.

¹⁰⁸ RESSEL, Anton Franz. *Geschichte*. s. 232.

Griebelkrankheit (lat. morbus cerealis) – jejími průvodními znaky byly chronické křeče v končetinách a jejich brnění, dále silné bolesti. Původcem této nemoci bylo požití mouky, u které došlo při růstu ke smíchání se škodlivými plevely.

Rozbuškou pro nepokoje se stala zvěst o takzvaném zlatém císařském patentu, který osvobodil lid z jejich těžkého postavení, a elektrizoval poddanské obyvatelstvo celé jaro a léto roku 1775. Tento neexistující výnos poháněl lid z různých panství po celém Českém království a panství Frýdlant nebylo výjimkou. Poddaní z různých koutů frýdlantského panství se srocovali a domáhali svých nově nabitých práv. Jedním z vrcholů těchto nepokojů byl pochod rozzuřeného davu k zámku Frýdlant, kde došlo k výběru čtyř osob. Ty se odebraly do jízdárny zámku, kde jim měl být onen patent přečten. Ten jim však nemohl být z pochopitelných důvodů ukázán a tak se museli tito vyslanci poddaných spokojit s potvrzením od správce Ignáce Konstantina Nomesssi, že žádný takový patent do kanceláře nedošel a že mu o něm není nic známo. Po tomto incidentu došlo k povolání vojenské asistence, která zatkla hlavní představitele povstání a fakticky tím poddanské bouře zlikvidovala. Rozřešení pro poddané v celém Českém království představoval robotní patent vydaný v srpnu 1775 upravující jejich povinnosti vůči vrchnosti. K jeho vyhlášení došlo za účasti všech zástupců obcí celého boleslavského kraje, snad proto, aby nedošlo k šíření falešných zpráv, jak tomu bylo v případě zlatého patentu.¹⁰⁹

Po uklidnění rozbouřených poddaných, ke kterému kromě patentu z roku 1775 přispěl také patent z roku 1781 *O zrušení nevolnictví*, se nedá říci, že život pro frýdlantské pokračoval v poklidném tempu. Ještě v letech 1778 – 1779 se panstvím prohnala vojska pruská i rakouská bojující ve válce o bavorské dědictví, někdy též zvané „bramborová“ válka. V úplném závěru 18. století došlo ve Frýdlantu k obrovskému požáru, který spálil celou pětinu všech domů ve městě. Tato pohroma vzbudila velký soucit v ostatních městech boleslavského kraje a vedla ke sbírkám na obnovu města, které velmi pomohly k rychlému vzpamatování města.

Další vývoj panství v první polovině 19. století, pomineme-li napoleonské války, které zavedly francouzská a rakouská vojska na Frýdlantsko, probíhal ve znamení kulturního a hospodářského rozkvětu. O kulturní rozkvět panství se zasloužil především hrabě Kristián Filip, který nechal postavit Lázně Libverda

---

¹⁰⁹ ANDĚL, Rudolf a Roman KARPAŠ. *Frýdlantsko*. s. 68.

a pro své úředníky zavedl novotu v podobě nošení uniformy, kterou sám občas rád oblékal při vizitacích na svých pozemcích. Co se hospodářského rozvoje týče, probíhal vývoj na základě starých vztahů již od dob Redernů s norimberskými obchodními domy. Ten neustále rostl a přispíval tak k prestiži frýdlantského panství, které se postupně začalo měnit v ryze textilní oblast.¹¹⁰

9. Trest a právo v 19. století

9.1. Trestné činy v 19. století napříč Evropou

Dlouhé devatenácté století představovalo dobu velkých změn jak z pohledu společnosti, která se hnala mílovými kroky vpřed za novými výdobytky průmyslového vývoje, tak i z perspektivy obyčejných jedinců, kteří museli čelit novým výzvám. Mnoho z těchto obyčejných lidí se odebralo do měst za vidinou lepšího života a většina z nich musela žít poté v nuzných podmínkách a v některých případech živořit a přežívat ze dne na den. Na vesnicích nebo v okolí menších měst, jakým byl právě Frýdlant, nevypadala situace o mnoho lépe. Lze říci, že průmyslová revoluce zavedením nového řádu zbořila staré pořádky a přivedla lidi do doby plné nejistot. Dále můžeme hovořit o stále se více rozevírajících nůžkách, kdy na jedné straně stála malá skupina bohatých a privilegovaných buď nových elit z řad továrníků, nebo na vesnicích v podobě velkostatkářů. Na té druhé většinová populace - obyčejní chudí lidé bez perspektiv, dělníci ve městech a malí zemědělci na vesnicích.

Z těchto ale i mnoha dalších důvodů nepřekvapí, že se nižší vrstvy uchylovaly často ke krádežím.¹¹¹ Na základě těchto předpokladů se krádeže staly doslova charakteristickým zločinem 19. století napříč celou Evropou. Anglie, německé státy, ale i rakouská monarchie se potýkaly s obrovským nárůstem drobné kriminality. Pokud se blíže podíváme na britské ostrovy, jako původce průmyslové revoluce, ohromí nás čísla spojená právě s krádežemi. Pro britské

---

¹¹⁰ ANDĚL, Rudolf a Roman KARPAŠ. *Frýdlantsko*. s. 72.

¹¹¹ Diebstahl - Wer um seines Vortheiles willen eine fremde bewegliche Sache aus eines Anderen Besitz, ohne dessen Einwilligung entzieht, begeht einen Diebstahl (Krádeže se dopouští ten, kdo na svůj prospěch odejme cizí věc movitou, kterou drží osoba třetí, aniž táž k odnětí svolila). Tuto charakteristika nabízí rakouský trestní zákoník z roku 1852, který v zásadě opakoval ustanovení ze zákona roku 1803. Pro zajímavost již tento zákoník přišel s tezí hojně používanou i dnes a to neznalost zákona neomlouvá (Die Unkenntnis dieses Gesetzes entschuldigt nicht).

ostrovy bylo v roce 1825 obviněno 14 437 lidí z různých protizákonných činů, z toho šlo okolo 12 500 o krádeže a to nebereme v potaz daleko větší číslo krádeží, které nebyly nahlášený. Ve většině případů se jednalo o takzvané petty thefts neboli drobné krádeže, z nich většinu spáchali právě lidé na okraji společnosti.¹¹² Britský poslanec Robert Peel přednesl v roce 1826 řeč poukazující na nebezpečí růstu malé kriminality a důležitosti zaměřit novou právní legislativu právě proti drobným krádežím.¹¹³ Tato slova později proměnil v činy, kdy již jako ministr reformoval trestní právo a s ním také policejní jednotky.

Pokud se posuneme blíž k českým zemím a to k našemu západnímu sousedu zjistíme, že se zde situace nevyvíjela odlišně od té britské. Krádeže v Prusku a ostatních německých státech zmapoval podrobně historik Dirk Blasius, kterého jsem již zmiňoval v kapitole *Kriminalita jako sociální fenomén*. Jeho kniha *Kriminalität und Alltag: zur Konfliktgeschichte des Alltagslebens im 19. Jahrhundert* se zabývá výhradně právě malou kriminalitou a jejím odrazem ve společnosti. K jednoznačné vedoucí pozici krádeží se vyjadřují i čísla v knize Dirka Blasiusa, kdy se počty pro ostatní nejčastější trestné činy jako zakládání požárů, násilné jednání nebo odpor vůči vrchnosti pohybovaly o několik pater níže.¹¹⁴ Zarážející je v této statistice také růst počtu násilných trestných činů. Statistika uvádí až trojnásobný růst tohoto druhu přestupků od třicátých do šedesátých let.¹¹⁵ Tento trend potvrzují i materiály velkostatku Frýdlant.

Kromě krádeží vévodí statistikám právě násilí páchané na spoluobčanech.¹¹⁶ Na otázku, proč právě násilné jednání zaujímalo druhou pozici na stupni nejčastějších kriminálních deliktů, najdeme odpověď ve středověku a novověku, kdy byl právě tento přestupek páchán daleko častěji. To souviselo se společností,

---

¹¹² EMSLEY, Clive. *Crime and society in England, 1750-1900*. s. 56 – 57.

¹¹³ Tamtéž, s. 56.

I consider the crime of theft to constitute the most important class of crime. There are acts no doubt of much greater malignity, of a much more atrocious character than the simple act of robbery, but looking at the committals and convictions for crime, it will at once be seen, that those for theft so far exceed the committals and convictions for any other species of offence, that there can be no question of its paramount importance in the catalogue of offences against society.

¹¹⁴ BLASIUS, Dirk. *Kriminalität und Alltag*. s. 23.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 23.

¹¹⁶ Státní oblastní archiv v Litoměřicích – Pobočka Děčín, Inventář, s. 304.

kteřá byla daleko více násilnická a pro ránu nešla většina lidí daleko. Pokud došlo k vyřizování účtů, platilo ve velkém množství pravidlo oko za oko zub za zub. Dirk Blasius uvádí ve své knize teorii, že právě modernizace v 19. století zapříčinila růst obyčejných krádeží a nižší počet násilných trestných činů. Podle mého názoru lze tento stav vztáhnout pouze na města, která byla středisky modernizace. Krádeže zde tvořily opravdu většinu deliktů.¹¹⁷ Na druhé straně však stály vesnice, kde žilo pořád relativně velké množství obyvatelstva. Zde vývoj neprobíhal v tak překotné rychlosti a lidé se přece jen více drželi tradičních hodnot a tím také tradičního řešení konfliktů. Důkazy pro tuto teorii uvádí opět materiály velkostatku Frýdlant. V těchto bohatých dokladech o životě našich předků můžeme najít archiválie o množství násilí páchaného ve většině případů ne ve Frýdlantu, ale právě na vesnicích panství.¹¹⁸

Pokud završíme komparaci materiálu velkostatku Frýdlant s bádáním Dirka Blasiusa, uvedu ještě jeden rozdíl, který potvrzuje tezi výše o modernizaci kriminality a tím je rozmach úmyslného zakládání požárů (Brandstiftung). Tento trend vysvětluje Blasius opět modernizací společnosti, kdy velké množství lidí se uchyluje k zakládání požárů jako k sociálnímu protestu proti změnám ve společnosti.¹¹⁹ Minimální výskyt případů tohoto trestného činu v archivních materiálech velkostatku Frýdlant mě opět přivádí na myšlenku, že dosah průmyslové revoluce nebyl v první polovině 19. století tak velký, aby došlo k zakládání požárů jako symbolu sociálního vzdoru vůči modernizaci.

Například: Násilí Josefa Šimona a Franze Kratzera na Karlu Martinovi z Krásného Lesa a Martinovo zranění, Žaloba Antona Kratzera na sousedy Franze Hartiga a Ignace Hartiga pro násilné jednání a zranění, Násilí na Franzi Schubertovi a jeho zranění.

¹¹⁷ Tezi, kdy čím dál větší modernizace společnosti, mění i kriminální návyky formulovali již historikové a sociologové v 19. století. Dnešní moderní společnost potvrzuje tuto tezi v tom, že krádeže opravdu tvoří velkou část deliktů a násilné trestné činy ustupují spíše do pozadí.

¹¹⁸ Státní oblastní archiv v Litoměřicích – Pobočka Děčín, Inventář, s. 304.

Například: Libverda, Dolní Řasnice, Bulovka, Filipovka, Arnoltice, Krásný Les.

¹¹⁹ BLASIUS, Dirk. *Kriminalität und Alltag*. s. 16.

Blasius v této tezi vychází z práce britských historiků Erica Hobsbawna a George Rudé, kteří ve své knize *Captain Swing* zachytili rebelie na anglickém venkově ve 30. letech. Podobný konflikt najdeme i v českých zemích o čtyřicet let později, kdy dělníci ve Svárově ničili stroje ze stejného důvodu.

9.2. Krádeže dříví a Marx jako obhájce poddaných

Kriminální případy na panství Frýdlant se řídily trestním zákoníkem Josefa II. a od roku 1803 Františkovým kodexem s názvem *Gesetz über Verbrechen und schwere Polizei-Übertretungen*. Dle trestního zákoníku vydaného Josefem II. v roce 1787 se krádeže dříví řadili k tzv. politickým zločinům. Ten stanovuje jako politický přestupek krádež cizí movité věci o hodnotě do 25 zlatých, kterou odejmul člověk bez vědomí majitele anebo se jinak podílel na jejím odcizení.¹²⁰ O politický přečin šlo z toho důvodu, že tímto přestupkem došlo k porušení práv spoluobčanů a jako trest mají být odsouzenému uloženy veřejné práce (*öffentliche Arbeit*) nebo těžkým žalář. Doba výkonu trestu se řídí podle závažnosti trestného činu a není v zákoníku jasně vymezena. Závažnost politického zločinu roste, pokud je obviněný známý recidivista nebo také v případě, kdy se učeň dopustí krádeže vůči svému mistrovi.¹²¹

V roce 1803 vstupuje v platnost nový trestní zákoník, který zachovává poučku o tom, co má být považováno za krádež, ale už se „Holzdiebstahl“ nepovažuje za politický přečin a je zařazena pod pojem *Diebstahl* (krádež). Samozřejmě, že ve většině případů se cena ukradeného lesního porostu nevyšplhala do závratných výšek a tak bylo obvykle nařízeno odsouzenému ušlý majetek zaplatit anebo si ho odpracovat. To nastalo i v případě krádeže sester Augstenových z Raspenavy, kdy lesník Roesler žádal: „*Prosím Vás (Vrchní soud Frýdlant) poslušně, aby tento případ, co možná nejdříve vyřízen byl a trest pro Theresii a Appolennii Augstenovi ne v podobě peněžní pokuty, ale jejich odpracováním nahrazen byl a to z toho důvodu, že k zaplacení peněžní pokuty by v tomto případě nedošlo*“. Na tuto prosbu lesníka Roeslera reagoval soudní úředník Neméthy, který obě dívky skutečně odsoudil k odpracování škody, která byla v tomto případě pouhý 1 zlatý a 30 krejcarů.¹²²

Na počátku padesátých let 19. století došlo ke schválení nového *Forstgesetz* (lesního řádu) pro rakouské císařství majícího za úkol kromě hospodářských účelů

---

¹²⁰ *Allgemeines Gesetz über Verbrechen und derselben Bestrafungen*, Wien, 1787. s. 95 – 96.

K politickým zločinům samozřejmě patří i přestupky nad 25 zlatých. Podrobněji viz *Allgemeines Gesetz über Verbrechen und derselben Bestrafungen*, Wien, 1787. s. 96.

¹²¹ Tamtéž, s. 96 – 97.

lesa postihnout i lesní kriminalitu a tresty za její páchaní. K vydání nové zákonné úpravy lesních prostorů přiměla státní správu především stále větší spotřeba dřeva a také stále častější kriminální chování poddaných v lesích.¹²³ Trestní sazba za lesní přestupky se měla pohybovat od pouhé výtky až ke čtrnácti dnům vězení a pokutě do maximální výše 50 zlatých.¹²⁴

Obdobný vývoj jako rakouská legislativa prodělala i ta pruská, ale s tím rozdílem, že na jejím území představovaly krádeže dříví daleko rozšířenější přečin, což dokládá i graf v knize Dirka Blasiuse. Ten zaznamenává až desetinásobně větší růst u lesních pýchů oproti krádežím ostatního movitého majetku.¹²⁵ Na tento strmý nárůst musela reagovat i pruská legislativa, která schválila právní úpravu těchto prohřešků až zákonem z roku 1821. Ten stanovoval viníkovi nahradit majiteli škodu a to ve výši čtyřnásobku kradeného majetku. Pokud nebyl zloděj sto zaplatit, následovalo několik možností. Zprvu šlo o trest v době odnětí svobody na osm dní či vyplacení pokuty ve výši 5 zlatých. V některých případech si mohl trest odpracovat u majitele dříví ve stejné době, jakou by strávil ve vězení a to jen v tom případě, že o tuto kompenzaci stál sám majitel ukradeného dříví.¹²⁶ Vydáním tohoto zákona neskončily majitelům lesů

---

¹²² Státní oblastní archiv Litoměřice – pobočka Děčín, Fond velkostatku Frýdlant, i. č. A 2550, Raspenava: Theresie a Apolonie Augstenovy – krádeže dříví.

¹²³ Franz Eckert, Heinrich Lorenz: *Lehrbuch der Forstwirtschaft für Waldbau- und Försterschulen sowie zum forstlichen Unterrichte für Aspiranten des Forstverwaltungsdienstes*. DOGMA Verlag, Brémy, 2012.

Die Sicherstellung der in allen Lebensverhältnissen eingreifenden Holzbedürfnisse hat der Regierung stets die Verpflichtung auferlegt, für den besonderen Schutz des Eigentumes, der Erhaltung und Pflege der Wälder und Holzpflanzungen, durch eigene Gesetze und Vorschriften Sorge zu tragen, welche in den einzelnen für die verschiedenen Teile unseres Reiches erlassenen Waldordnungen aufgenommen sind. In der Betrachtung, dass diese vereinzelt Waldordnungen vielen veränderten Verhältnissen nicht mehr ganz entsprechen, finden Wir ... das gegenwärtige Forstgesetz zu beschließen, mit dessen Wirksamkeit die bis nun in den bezeichneten Kronländern bestandenen forstpolitischen Vorschriften außer Kraft gesetzt wurden.

¹²⁴ SYRUCZEK, Eugen. *Das Forst-Gesetz vom 3. Dezember 1852 und die bestehenden Jagd-Gesetze, mit den Bezug nehmenden Straf-, Waffen- und Polizeigesetzen, Verordnungen und Erläuterungen*. 2. verm. u. verb. Aufl. Rumburg: [s.n.], 1853, 110, XVIII. s. 25.

Als Holzfrevler erklärten Handlung, als auch die Uebertretung der Eingeforsteten nach Verhältnis der Milderungs oder Erschwerungsgründe mit einem bloßen Verweise zu ahnden, oder mit Arrest von Einem bis vierzehn Tagen oder mit 5 bis 50 fl. Konventions-Münze zu bestrafen.

¹²⁵ BLASIUS, Dirk. *Kriminalität und Alltag*. s. 22.

Tento vývoj je charakteristický pouze pro německé státy a rakouskou monarchii, na britských ostrovech došlo již v roce 1723 vydání takzvaného Black Act, který trestal velmi přísně jakékoliv formy krádeže v lesích. Tresty v některých případech vedly i k exekucím obviněných.

¹²⁶ Lze soudit, že forma odpracování si svého trestu nebo odpykání si osmi dnů ve vězení bylo pro zloděje tou nejschůdnější cestou, neboť pokuta 5 zlatých či dříví ve čtyřnásobné hodnotě

jejich potíže se zloději, ba naopak počty krádeží rostly až do poloviny 19. století, kdy dosahovaly právě oné několikanásobné hranice oproti obyčejným krádežím. Konkrétně šlo v rozmezí let 1853 až 1859 o počet 372 578 zahájených vyšetřování proti domnělým zlodějům dřeva.¹²⁷

Krádeže dříví, jeden z nejrozšířenějších zločinů 19. století, které pro mnohé zloděje vlastně ani žádným deliktem nebyly. V tomto případě by nešlo o to, že viníci byli neznalí zákona, ale o to, že krádež lesního či polního majetku vlastně není pro zloděje žádným majetkem. Jak si to vysvětlit? Velmi jednoduše. Lesní a polní plodiny nevznikly pouze působením majitele, který o své statky náležitě pečoval, ale také působením přírody a okradený v tomto případě nezasluhuje mnoho ohledů.¹²⁸ Na základě této víry působili obvinění před soudem velmi sebevědomě a nebáli se potrestání, protože protiprávní konání považovali za své právo. Nárok vzít si, co mi nepatří, pokud je má situace taková, že nemám jinou možnost.¹²⁹ Na stranu poddaných se přidal v tomto boji proti vrchnosti i mladý Karl Marx, který ve 40. letech 19. století napsal na toto téma několik článků. Ty vyšly na podzim roku 1842 v *Rheinische Zeitung* právě v době, kdy probíhaly v německém sněmu horlivé debaty o schválení tvrdšího postihu vůči zlodějům dříví (*Holzdiebstahlggesetz*). Debaty se zprvu točily hlavně okolo rozsahu zákona, zda má být potrestán i sběr klestí. Dle proslovu některých poslanců klestí není a nebylo součástí stromu, proto ho nelze považovat za něčí majetek. Marx k tomuto napsal: „*Příroda se nemůže řídit podle zákona, ale zákon by se měl řídit podle přírody, a pokud tomu tak není a obyčejný sběr klestí se stane krádeží, lze poté sám zákon a chudý lid se stane jeho obětí*“.¹³⁰ Porýňan, jak své články Marx podepisoval, se stavěl jasně na stranu těch, kteří dřevo berou a tyto debaty pro něj

---

ukradeného majetku představovalo pro většinu z nich velké peníze. Pro představu obyčejný nádeník si vydělal denně 42 až 48 krejcarů denně, což není ani jeden zlatý a nádeník pouze 18 až 24 krejcarů denně.

¹²⁷ BLASIUS, Dirk. *Kriminalität und Alltag*. s. 22.

¹²⁸ *Zločin a trest v české kultuře 19. století*. s. 84.

¹²⁹ BLASIUS, Dirk. *Kriminalität und Alltag*. s. 53.

¹³⁰ MARX, Karl. *Debatten über das Holzdiebstahlggesetz*, In: *Rheinische Zeitung* č. 298, 25. 10. 1842

Die rechtliche Natur der Dinge kann sich daher nicht nach dem Gesetz, sondern das Gesetz muß sich nach der rechtlichen Natur der Dinge richten. Wenn das Gesetz aber eine Handlung, die kaum ein Holzfrevl ist, einen Holzdiebstahl nennt, so *lügt* das Gesetz, und der Arme wird einer gesetzlichen Lüge geopfert.

sloužily jako dobrá příležitost zviditelnit se a vyprofilovat své politické smyšlení.¹³¹ Vrchol jeho článků představují tyto slova: „*Stále existuje toto zvykové právo chudé třídy (brání si klestí z lesů) a toto jejich právo je tak samozřejmé jako existence samotné chudé třídy a pouhý zvyk měšťanské společnosti, která si ještě ani nenašla místo v nově se tvořícím státě, to chce změnit*“.¹³² Roku 1842 nedošlo i přes tyto debaty ke schválení tvrdšího zákona proti zlodějům dříví, toho se dočkaly jeho zastánci až o deset let později. Nový Holzdiebstahlsgesetz stanovoval, že i klestí je majetkem a za jeho krádež má být viník potrestán.¹³³ Platnost tohoto zákona se vztahovala na Prusko a jeho západní provincie (Rheinländer) a netýkala se například Bavorska.

9.3. Inventář, kriminalita a čísla

Již výše jsem zmiňoval některé výčty z archiválií velkostatku Frýdlant, nyní bych rád tento velmi hodnotný pramenný základ rozebral podrobněji ze všech možných úhlů a pokusil se načrtnout vývoj kriminálního chování poddaných na panství Frýdlant.

Necelá stovka stránek fondu se zabývá širokou škálou trestných činů, které zachycuje graf (viz. příloha č. 1). Ten zobrazuje případy od roku 1796 – 1846. Trestné činy jsou rozděleny do časového úseku vždy v rozmezí deseti let. Členěním trestných činů podle příbuznosti vznikly čtyři a poté pět skupin (vrchnost x poddaný, spory poddaných, krádeže, krádeže dřeva a žhářství). Než přistoupíme k hodnocení, rád bych zdůraznil pár důležitých věcí. Zaprvé tyto hodnoty představují pouze malý fragment a nemohou být brány jako dogmatické, spíše slouží jako orientace v problematice kriminality na panství. Dále existují také případy, které nemohly být zařazeny ani do jedné skupiny a spíše vybočují.

---

¹³¹ Tyto články ho hlavně z materiálního hlediska přiměly k myšlence zabývat se daleko detailněji ekonomickými otázkami. Viz podrobněji v úvodu knihy: *Kritické příspěvky k politické ekonomii z roku 1859*

¹³² MARX, Karl. *Debatten über das Holzdiebstahlggesetz*, In: *Rheinische Zeitung* č. 300, 27. 10. 1842.

Es lebt also in diesen Gewohnheiten der armen Klasse ein instinktmäßiger Rechtssinn, ihre Wurzel ist positiv und legitim, und die Form des *Gewohnheitsrechts* ist hier um so naturgemäßer, als das *Dasein der armen Klasse selbst* bisher eine *bloße Gewohnheit* der bürgerlichen Gesellschaft ist, die in dem Kreis der bewußten Staatsgliederung noch keine angemessene Stelle gefunden hat.

¹³³ TECHMEIER, Ingo. *Das Verhältnis von Kriminalität und Ökonomie (disertační práce)*, Univerzita Münster, 2001. s. 231.

Většinou se jedná o ojedinělé násilné případy jako vraždy, znásilnění či krvesmilstva nebo dále o spisy interní povahy mezi soudy Českého království. Pro starší období (1796 – 1826) se zachovalo daleko menší kvantum případů, proto graf může působit neúplně. Poslední připomínka u sporů vyvstával v některých případech problém zařazení z toho důvodu, že se jednalo o krátké popisy případů. Nemohlo být identifikováno, kdo je žalobcem či poškozeným (tím pádem nebylo možné případ zařadit ani do jedné ze skupin – spory poddaných či spory vrchnost x poddaný) jako v případě žaloby na Gottfrieda Augstena z Bílého Potoka, která nepodává další informace. Přes všechny tyto nedokonalosti se pokusím z grafu vyvodit určité závěry osvětlující kriminální chování frýdlantských poddaných.

Má práce se zabývá krádežemi dříví, proto začnu právě jimi. Při prvním pohledu na graf nás upoutá stálost tohoto druhu zločinu ve studovaném období, ať je celkový součet všech případů pro dané období vyšší či nižší. Lesní kriminalita si stále drží svůj průměr bez závislosti na množství ostatních přestupků. Tento poznatek je dle mého soudu ten nejdůležitější. Ukazuje na stálou přítomnost tohoto přestupku v období 50 let.¹³⁴ Dá se z toho vyvodit, že se změny nedotkly frýdlantských vesnic v takovém měřítku jako měst a život zde pokračoval stále ve stejném duchu. V období 1796 – 1826 najdeme dokonce více případů krádeží dříví než je počet krádeží ostatního majetku. Tento údaj bych ale příliš nepřeceňoval, jelikož se pravděpodobně nedochovaly další materiály z tohoto období, které by značně zamíchaly statistikou. Další zvláštností je, že „Holzdiebstahl“ nalezneme pod všemi třemi kategoriemi trestných činů. Z logického hlediska nepřekvapí přítomnost ve skupině *Criminale*, ale v části *Těžké policejní přestupky* by badatel hledal jiné trestné činy a řečí čísel není počet lesních přestupků vůbec zanedbatelný.

Zvláštnost složky *Těžké policejní přestupky* ve vztahu k „Holzdiebstahlu“ umocňuje rok 1839, ve kterém došlo k 11 případům krádeže dříví.¹³⁵ V této

---

¹³⁴ 1796 – 1806 – celkový počet případů 34 z toho 7 krádeží dříví; 20,6 %

1806 – 1816 celkový počet případů 44 z toho 7 krádeží dříví; 15,9%

1816 – 1826 celkový počet případů 28 z toho 4 krádeže dříví; 14,3%

1826 – 1836 celkový počet případů 282 z toho 26 krádeží dříví; 9,2%

1836 – 1846 celkový počet případů 326 z toho 41 krádeží dříví; 12,6%

¹³⁵ Celkový počet případů krádeží dříví v roce 1839 je 12 (dvanáctý případ se nachází v části *Criminale*).

souvislosti vyvstává jistě otázka, jak je to možné, co vedlo lidi k takovému na frýdlantské poměry enormnímu nárůstu lesní kriminality. Jedna z mých úvah se točila okolo modernizace lesní správy, kdy nárůst počtu lesníků mohl přispět k vyšší úspěšnosti u dopadení pachatelů. V tom případě by ale pro období před rokem 1839 ušlo lesnímu úřadu obrovské množství případů, k čemuž beztak došlo. Dále pokud by tomu bylo vskutku tak, počty krádeží dříví by se další roky nevrátily do normálu. Další daleko pravděpodobnější variantou budou přírodní vlivy. Dle záznamů meteorologické stanice v pražském Klementinu patřil rok 1838 k nejchladnějším v historii měření vůbec a to s pouhou průměrnou roční teplotou 7,2 stupně.¹³⁶ Z tohoto důvodu nepřekvapí, že další rok vzrostlo množství krádeží dříví. Poddaní se chtěli po zkušenostech z předešlého roku připravit na další krutou zimu a v získávání zásob v některých případech sáhli právě po panském dříví. Tuto tezi potvrzují i případy velkostatku Frýdlant, které se uskutečnily právě v podzimním období (případy Ferdinanda Klimta nebo Franze Passiga).

Pokud se přesuneme na grafu dál, zaujme nás velké množství krádeží, které ve třicátých a čtyřicátých letech představují hlavní delikt. Jeho absence v předešlých obdobích vypovídá spíše o nedostatku pramenných materiálů než o vysoké míře čestnosti a spořádanosti poddaných. Záznamy na stránkách inventáře nabízejí široký přehled kriminálních činů od těch menších až po velké krádeže, jako například v případě pátrání po směnečném podvodníkovi vystupujícího pod různými jmény, mj. Pán z Eichsfeldu, který připravil o peníze továrníka Františka Blumricha z Frýdlantu.¹³⁷ Mezi případy se kromě podvodů najdou také různé formy falšování - bankovek, pasů nebo dokonce diplomu porodní báby v případě Margharete Herрманové.¹³⁸ Z toho lze usuzovat, že vynalézavost lidí na prahu průmyslové revoluce byla opravdu veliká a krédo „příležitost dělá zloděje“, mělo i v této době své uplatnění.

---

¹³⁶ http://portal.chmi.cz/files/portal/docs/meteo/ok/klemzaklinfo_cs.html, vid. dne 30. 9. 2015

¹³⁷ Státní oblastní archiv v Litoměřicích – Pobočka Děčín, Inventář, s. 251.

¹³⁸ Tamtéž, s. 271.

Další položku na seznamu kriminalita a Frýdlant představují spory (vrchnost vs. poddaný či spory mezi poddanými).¹³⁹ Tato položka představuje velkou část inventáře (v menší míře spory s vrchností v té větší spory mezi poddanými). Dokumenty obsahují širokou škálu sporů od těch menších sousedských až po velmi násilné trestné činy. Ty tvoří překvapivě velké množství a dle mého názoru poskytují dobrý materiál pro studium problematiky kriminality – další námět na bakalářskou či diplomovou práci. Z grafického znázornění vyplývají i další zajímavá fakta o sporech mezi poddanými. Ty nabývají ve 30. letech na síle a spolu s obyčejnými krádežemi dominují celému grafu. Již zmiňovaná teze Dirka Blasiuse, že ruku v ruce s modernizací společností klesá množství násilných trestných činů a naopak stoupá počet krádeží, v tomto případě tak neplatí.

Žhářství, jeden z dalších případů figurujících na grafu, se dostal do mého výběru jako „nový“ trestný čin související s modernizací společnosti. Přestože se jedná o zanedbatelné číslo, působí tento trestný čin jako ukazatel nespokojenosti poddaných proti novému řádu. Do povědomí vrchnosti se dostaly především podezřelé požáry jako třeba požár mlýnu v Andělce, který se dostal až před krajský soud v Mladé Boleslavi, kde byl vyslýchán mlynářský pomocník Buschmann.¹⁴⁰

Jak jsem již zmínil výše, některé případy nebylo možné zařadit ani do jedné ze skupin a jejich škála je opravdu široká. Najdeme mezi nimi vraždy (málo případů) nebo i několik mravních přestupků – případ Franze Simona odsouzeného za blasfemii a cizoložnictví k prodeji svého majetku nebo stížnost Antona Halbiga na manželku hlídače vězňů v Mladé Boleslavi pro svádění.¹⁴¹ Tyto případy poutající jistě svou nevšedností tvoří opravdu nepatrnou část inventáře a nemůžou sloužit jako sociální ukazatel o chování poddaných na panství Frýdlant.

Z řádků výše si člověk může udělat obrázek o kriminálním chování obyvatel panství Frýdlant a nalézt v některých aspektech jistou podobnost s kriminálním chováním dnešní společnosti. Svět okolo nás se mění, ale lidé zůstávají více méně stejní.

---

¹³⁹ Časté spory poddaných s hraniční stráží byly zařazeny do částí spory vrchnost x poddaný.

¹⁴⁰ Státní oblastní archiv v Litoměřicích – Pobočka Děčín, Inventář, s. 273.

9.4. Soudní moc na panství Frýdlant

Soudní moc obecně jsem již popsal v kapitolách *Soudnictví v Českých zemích do doby předbělohorské*, *Soudnictví v Českých zemích od doby pobělohorské po osvícenství* a *Osvícenské soudnictví*. Nyní bych se rád obrátil k cíli mého studia, který představuje Frýdlantské panství a zevrubně popsal fungování soudní správy na tomto území.

Frýdlant a jeho okolí spadaly do roku 1310 pod soudní správu města Žitavy. Po tomto roce došlo k osamocení a vytvoření vlastního soudu na území panství, který měl v 16. století v kompetenci již okolo třiceti vesnic.¹⁴² Právní poměry 16. století přibližují městská statuta pro Frýdlant z roku 1597. Ty zmiňují širokou škálu předpisů od zákazů pro ženy pít pálenku a nosit střevíce se sametovými vložkami až k dodržování nočního klidu, povinnosti zametat před vlastním domem anebo zákazu hazardních her. Na dodržování těchto předpisů dohlížel městský soud ve Frýdlantu, který mohl vykonávat i hrdelní tresty. Těžko si představit hrdelní soud bez popraviště a Frýdlant nebyl výjimkou. Exekuce se prováděly za městem a záznam z roku 1577 popisuje popraviště nedaleko cesty pro vyhánění dobytka (Viehweg). Novější prameny z počátku 20. století označují bývalé popraviště jako místo přibližně 200 metrů pod dnešním hřbitovem označeného názvem Am Galgen (U šibenice).¹⁴³

Výkon soudní moci byl podobný i na vesnicích panství Frýdlant. Na lenním panství Ernsta von Borau (vesnice Ves) došlo v roce 1616 k vydání nařízení, které poddávaly podobný výčet zákazů a trestů za jejich porušení jako ta městská.¹⁴⁴ Dohled nad vesnicí vykonával rychtář (Scholz) spolu s konšely a při výběru poplatků za tresty putoval menší obnos i do kapes rychtáře.¹⁴⁵ Tento úřad se většinou dědil z otce na syna a jeho stavení rychta sloužilo jako místo výkonu

---

¹⁴¹ Blasfemie – rouhání, znevážení a urážka Boha nebo jakékoliv jiné osoby požívající náboženské autority.

¹⁴² ANDĚL, Rudolf a Roman KARPAŠ. *Frýdlantsko*. s. 59.

¹⁴³ Tamtéž, s. 59.

¹⁴⁴ Pro zajímavost zní poslední ustanovení takto: Tomu, kdo by se nechal od vlastní ženy bít, hrozí vyhnání z usedlosti a další tělesné tresty.

Podrobněji také: HELBIG, Julius. *Beiträge zur Geschichte der Stadt und des Bezirkes Friedland i. B. Friedland*: Josef Weeber, 1895, 322, 199 s. 52. *Welcher Man sich sein Weib schlagen lässt, der soll in Jahr und Tag sein Gut verkaufen und das einem tauglichen Manne, der sein Weib regieren kann, besetzen.*

¹⁴⁵ Rudolf ANDĚL a Roman KARPAŠ. *Frýdlantsko*. s. 69.

trestu. Provinilci zde odváděli peněžité poplatky za lehčí porušení vrchnostenských nařízení a v těžších případech byli odsouzeni k tvrdším trestům jako například sezení „na oslu“ či stání na pranýři.¹⁴⁶ Dále například proviněné mladé ženy, které se „spustily“, byly připoutány ke zdi kostela všem na očích. Podle Helbiga upomíná na tento způsob trestu ještě na konci 19. století skoba na zdi kostela ve Frýdlantu.¹⁴⁷ Svědectví o jednáních zaznamenával písař, kterým byl obvykle učitel. Na základě těchto zápisů se zachovalo velké množství tzv. konšelských knih například pro obce Boleslav, Bulovka, Černousy, Dětrichov či Hajniště.¹⁴⁸ Symbolem rychtářovi soudní moci se stala palice. Ta viselo v hostinci vedle soudního stolu, a pokud došlo k šarvátkám či jiným potyčkám v krčmě, vzal rychtář tuto palici a třikrát s ní udeřil do stolu a požádal o klid ve jménu vrchnosti. Ve většině případů se tímto spor urovnal, neboť většina nechtěla provést žádný trestný čin za přítomnosti rychtáře.¹⁴⁹

Osvícenské novoty zavedené především Josefem II. se dotkly také boleslavského kraje (Frýdlant a jeho okolí spadaly do správní oblasti tohoto kraje), kde došlo k redukci hrdelních soudů a pro tento kraj zůstaly v činnosti pouze dva. Právě ten boleslavský, který sloužil jako soud vyšší instance pro frýdlantskou justiční stolicí a navíc nymburský. Tento stav potvrzují i kriminální materiály velkostatku Frýdlant, kdy je možné v mnoha případech nalézt právě odkazy na boleslavskou soudní stolicí. Ve většině případů se jedná o prosby na zaslání dokumentů různého charakteru. V případě poškození hraničního myslivce Šlechty se jednalo o zprávu o tomto incidentu pro boleslavský soud nebo v jiném případě žádalo krajské zastupitelství o informace na rychtáře v Jizerce E. Klugeho.¹⁵⁰

---

¹⁴⁶ Sezení „na oslu“ trestná koza nebo v němčině Strafesel sloužil až do 18. století jako forma tělesného trestu. Jednalo se o hranatou kládu nebo ostře přitesané prkno, jehož průřez mohl být trojúhelníkový nebo kosočtvercový. Kláda byla upevněna na dřevěném podstavci minimálně ve výšce 150 cm, aby odsouzený nedosáhl na zem. Cílem bylo působit odsouzenému bolest v oblasti slabin.

¹⁴⁷ HELBIG, Julius. *Beiträge zur Geschichte*. s. 256.

¹⁴⁸ Rudolf ANDĚL a Roman KARPAŠ. *Frýdlantsko*. s. 58.

Součástí těchto konšelských knih byli také kupní, nájemní a dědické smlouvy.

¹⁴⁹ HELBIG, Julius. *Beiträge zur Geschichte*. s. 255- 256.

¹⁵⁰ Státní oblastní archiv v Litoměřicích – Pobočka Děčín, Inventář velkostatku Frýdlant, i. č. 3514, Kriminální soud Mladá Boleslav žádá o zprávu o poškození vrchního hraničního myslivce Šlechty obyvateli Kořenova, s. 260.

9.5. Vývoj lesní správy

Má práce cílí na oblast krádeží dříví, proto je nasnadě alespoň v obecné rovině nastínit fungování lesní správy na území monarchie. Dříví sloužilo po dlouhou dobu, jako jediný zdroj tepelné energie. Vystala potřeba nějakým způsobem regulovat jeho spotřebu. Tato nezbytnost ještě vzrostla v 18. století, kdy docházelo k velkému rozvoji skláren a hutí používajících právě dřevo jako zdroj energie.¹⁵¹ První pokus o zákonnou úpravu zacházení s lesními plochami přinesl ve 30. letech Karel VI., který si uvědomoval nutnost tohoto zákona, ale vzhledem k neochotě vrchnosti, nedošlo k jeho prosazení. O něj se postarala až jeho dcera Marie Terezie, která patentem z roku 1754 stanovovala základní principy zacházení s lesními porosty – zákaz svévolného kácení stromů, kácení povoleno pouze od listopadu do února anebo nařízení vlastníkům lesů opět zalesňovat vymýcená prostranství. O dodržování těchto předpisů se měli starat lesní úředníci, jejichž postavení postupně rostlo, což dokazuje jejich platové ohodnocení a také stále větší důraz na jejich vzdělání.¹⁵²

Na území panství Frýdlant existoval, jak dokazují archivní materiály, úřad lesní správy (Forstamt) někdy také nazývaný hospodářský úřad (Wirtschaftsamt) mající na starost právě dohled nad lesy panství. Informace o nezákonném odběru dříví putovaly právě na tento úřad, který dále informoval vrchní úřad/soud ve Frýdlantu a ten zpravidla prováděl výslechy a vynášel rozsudky.¹⁵³

10. Krádeže dříví na velkostatku Frýdlant

Nyní již k hlavnímu tématu mé práce a to rozboru spisů týkajících se krádeží dříví na velkostatku Frýdlant. Celkový počet případů za období padesáti let se zastavil na čísle 85 a to se jedná o pouze o případy, které byly zaznamenány. Bohužel není v mých silách obsáhnout všechny tyto případy, proto jsem vybral asi desítku modelových případů zastupujících celé padesátileté období inventáře.

---

¹⁵¹ LENOCH, Josef. *Dějiny lesního hospodářství a dřevozpracujícího průmyslu (učební text)*, Mendelova univerzita Brno, 2014. s. 20.

¹⁵² MAŠLÁN, Pavel. *Lesní hospodaření 19. století na příkladu velkostatku Broumov (diplomová práce)*, Brno. 2010.

¹⁵³ Spisy velkostatku Frýdlant nazývají rozhodující instanci jako tzv. Oberamt (Vrchní úřad), ale ve skutečnosti se jednalo o instanci disponující soudní pravomocí nad celým panstvím.

V rámci rovnosti pohlaví jsem připojil i případ žen jako zlodějek dříví. Škála případů je tedy široká, ale existuje jistý muštr, který se v menší či větší míře mění podle okolností.

Množství ukradeného dříví se lišilo podle situace a v drtivé většině případů šlo o škodu v maximální hodnotě do 10 zlatých. Velikost ukradeného majetku se samozřejmě odvíjela od úmyslu zločince a ten také podle toho postupoval. V případě odcizení většího množství majetku si odvážel odcizené dřevo na vozíku (případ Antona Funkeho) nebo v zimních měsících na saních (případ Ferdinanda Klimta nebo Antona Elstnera).

Objemy ukradeného dříví a také spisy velkostatku Frýdlant poukazují na další aspekt a to je účel, za kterým docházelo k jeho odcizení. Především nedostatek topných materiálů vedl poddané k doplňování svých zásob právě z majetku panského. Tento fakt potvrzuje i růst kriminálního chování u poddaných v podzimních a zimních měsících, kdy potřeba topných materiálů rostla.

Množství odcizeného dříví se měřilo v mírách té doby, a proto ve spisech najdeme často údaje jako například Klafter (sáh) odkazující na mírovou délku, kdy jeden Klafter odpovídá délce rozpažených rukou dospělého muže (1,80 m). Tato délková hodnota mohla podobně jako dnes metry vyjadřovat i objem tělesa a nesla v případě měření dříví název „Holzklafter“, což odpovídá dnes 3 až 4 m³.¹⁵⁴ V souvislosti s měrami a váhami zmíním Sedláčkovu citaci pro Klafter nebo česky sáh: *Sáh, ve vých. Čechách sáha, znamená délku, kterouž muž roztáhna rovným směrem obě ramen vysáhnouti může, což jest i jeho výškou, je to tedy přirozená míra, avšak přece rozdílná, protože nejsou muži stejné velikosti a proto v jistých krajinách libovolně jiným měřám určitě přizpůsobená. Zdali a jak potřebováno u nás k sáhu, o tom není dokladův, ovšem něco podobného bylo u sáhu dříví, že k němu brána byla polena zdělí pěti čtvrti loket (tedy 0,73925 m) počítajíc pak, že narovnáno polen do šířky a výšky, aby byl sáh, vydala by 2,236 km. Tak aspoň bývalo v okolí Plzně. Možná, že v jiných krajinách byl větší neb*

---

¹⁵⁴ Evropské míry v 18. a na počátku 19. století nebyly jednotné a z toho důvodu existovaly různé variace měř a také vah majících své regionální zvláštnosti, proto je uváděn rozsah od 3 do 4 m³. V případě rakouských dědičných zemí 1 Holzklafter = 3,386 m³.

menší sáh podle délky polen. Ovšem byl 1,1825 i Plzeňský sáh o něco málo větší, protože měřili loktem asi o 0,593. “. ¹⁵⁵ Druhou stránkou věci velmi důležitou pro soudní moc představovala hodnota ukradeného dřeva. Ta se samozřejmě lišila podle typu dřeva a kolísala mezi 3 až 4 zlatými za sáh. Pro lepší představu byla hodnota ukradeného dřeva v případě Gottfrieda Köhlera vyčíslena na 8 zlatých za 2 sáhy dřeva. ¹⁵⁶

10.1. Případ Antona Funkeho (1799)

První na řadě z chronologického hlediska je právě případ Antona Funkeho obviněného z krádeže dříví. Tento přestupek se udál u vrchnostenského lesa nedaleko vesnice Andělka roku 1799, konkrétně v první polovině dubna. ¹⁵⁷ Bohužel zpráva neuvádí přesné datum, kdy k události došlo pouze informaci o nedělním odpoledni. Stížnost sepsal na základě informací lesníka Antona Resslerera učitel Johannis Preisler a jako svědek v tomto případě figuroval soudní úředník Anton Kretschmer. Tato trojice měla sloužit jako záruka důvěryhodnosti za pravdivost oznámení.

K celé události došlo vlastně náhodně a lze také předpokládat, že se Funke přestupku nedopustil poprvé, ale zrovna osudné neděle odpoledne mu náhoda přihrála do cesty lesníka Antona Resslerera, který konal pochůzku po vrchnostenských pozemcích. Při této vizitaci natrefil právě na Funkeho, který si vezl na svém vozíku čerstvě pořezané habrové dříví. O jeho vinně v tomto případě nebylo pochyb, přesto je velmi zajímavé uvést, co se událo dál. Na lesníkovu otázku, co tady dělá Funke s tím dřevem? Odpověděl tázaný: „*Ale to víte, tady ta*

Holzklafter (sáh dříví) = 1 Klafter (délka) x 1 Klafter (šířka) x 0,5 Klafter (hloubka).

¹⁵⁵ *Paměti a doklady o staročeských mírách a váhách.* ed. SEDLÁČEK, August. Praha: Nakl. Česká akademie věd a umění, 1923, 498 s. s. 30 – 31.

¹⁵⁶ Státní oblastní archiv v Litoměřicích – Pobočka Děčín, Inventář velkostatku Frýdlant, i. č. A 2503, karta č. 475, sign. 29 – I – 36, Oldřichov v Hájích: potrestání Gottfrieda Köhlera za krádež dříví.

Pro zajímavost by se cena 1 Holzklafter (sáhu) pohybovala dnes okolo 1600 Kč. Viz. podrobněji: http://www.palivo-kolman.cz/?page_id=43, vid. dne 28. 9. 2015

¹⁵⁷ Andělka (Engelsdorf) – počátky vesnice se datují k roku 1464 a je spojena s pány von Schwanitz. Po třicetileté válce byla vesnice silně poškozena a z velké části neobydlena (4 rolníci a 12 domkářů), proto se rozhodl Johann Georg von Schweinoch (von Schwanitz) prodat pozemky hraběti Antonu Gallasovi. V roce 1834 se nacházelo v Andělce 68 domů a 552 obyvatel.

Podrobněji: RESSEL, Anton Franz. *Geschichte des Friedländer Bezirkes.* Friedland: Franz Riemer, 1902, s. 345 – 347.

cesta byla v tak hrozném stavu, že ani pastýř by se nedostal dál, tak jsem se rozhodl ji trošku vyčistit.“ Samozřejmě tím „čištěním“ myslel pořezávání stromů, které si poté naložil na svůj vozík. Tato odpověď neuspokojila lesníka. Ten odporoval: „*Cesta je ve správě vrchnosti, tím pádem jste jednal svévolně!*“ To rozhněvalo Funkeho, který se cítil dotčen naléháním Resslera a vyjel na něj: „*Do toho nikomu nic není!*“ Po této slovní přestřelce došlo již k činům a lesník se rozhodl vzít si, co jemu jako zástupci panské moci patří. Začal se dobývat k vozíku a brát větev. Funke se ale bránil a popadal větev také a zeptal se: „*Copak bys chtěl dělat s tou větví?*“ Poté došlo ke komické situaci, kdy se začali oba aktéři přetahovat o větev. Vývoj začal nabírat ještě větších obrátek, když se do toho vložily dcery Funkeho, které byli s otcem na výpravě za dřevem. Jedna z nich začala pomáhat otci v přetahované. To už lesník nezvládl a rozhodl se radši větev pustit. To ve spise komentoval Ressler slovy: „*V této situaci šlo o život, a proto jsem se rozhodl radši neriskovat a větev jsem Funkemu nechal*“ Poté jako by se zloděj dříví uklidnil a zapomněl na nedávný spor, začal se v celku přátelsky bavit s lesníkem a celou absurdní situaci završil ukázkou dalších ukradených kusů dřeva ukrytých v nedalekém houští. Tentokrát se jednalo o dva kusy borového dřeva a podle poznámek lesníka došlo k pokácení těchto kusů nedávno, neboť byly pokryté velkou vrstvou smůly. Ressler překvapen tímto objevem, který mu Funke tak dobrovolně ukázal, se jen utvrdil ve svém přesvědčení o jeho vině a opět se tázal, kde k tomu dřevu přišel. Bohužel se mu nedostalo nějaké konkrétnější odpovědi, ale pouhého opětovného konstatování, že do toho nikomu nic není. To už dopálilo i klidného Resslera, který si již nebral servítky a oponoval: „*Tím, že nemůžete prokázat, odkud tyto kusy máte, jste pro mě zlodějem a darebákem!*“ Pokud Funke působil chvíli klidným dojmem tak tato v celku oprávněná urážka jej opět rozhněvala a pravil: „*Vy jste pro mě ještě větším darebákem a to si nemyslete, že jsem zde kradl poprvé a to mi věřte, že ani*

ANDĚL, Rudolf a Roman KARPAŠ. *Frýdlantsko: minulost a současnost kraje na úpatí Jizerských hor*. Vyd. 1. Liberec: Nakladatelství 555, 2002s. 226 – 227.

ne naposled!“. A rozhodl se dále neztráčet čas s lesníkem a vydal se na cestu domů.¹⁵⁸

Tímto výrokem, ale celá situace neskončila a lesník Ressler se rozhodl, že si na vzpurného poddaného přivede posilu v podobě soudního úředníka Antona Kretschmera. Do jeho příchodu musel na místě zůstat i Funke, který se tím dostával do stále svízelnější situace. Jakmile Kretschmer dorazil na místo, ujal se lesník Ressler slova a začal soudního úředníka seznamovat s celým případem. Obviněný, vědom si již svého pochybení, se pokusil získat pro sebe výhodu u Kretschmera a to informací, že některé větší kusy již rozsekal, aby jich poté mohl více odvést. Tento jeho pokus se neseťkal s pochopením ani jednoho z úředníků. Na to reagoval Funke dalším „blikancem“ a pravil: „*jsem vám vůbec nic nemusel ukazovat, vy jedni blbci!*“. Tato slova nebyla ale vůbec nutná, jelikož lesník již seznámil Kretschmera s dřevem ukrytým v nedalekém houští.¹⁵⁹

---

¹⁵⁸ Státní oblastní archiv v Litoměřicích – Pobočka Děčín, Inventář velkostatku Frýdlant, i. č. A 2477, karton č. 475, sign. 29 – I – 10, Andělka – stížnost na Antona Funkeho za krádež dříví.

Unterzeichneter obrigkeitlicher Förster durchging am Sonntagnachmittag die obrigkeitliche Waldung und betrat den engelsdorfer Anton Funke aus No. 12 mit einem Wagen jungen Holz, da derselbe noch beschädigt war.

Auf befragten des Försters, was Funke hier mache: entgegnete derselbe: es wäre hier immer ein Weg gewesen, der Schäfer könne mit seinem Riehe nicht durch, so wolle er nur den Treibweg ein bisschen räumen. Auf die Gegenrede des Förster, daß diese Schwierigkeit schon die Obrigkeit abhalten würde, ohne daß Funke eigenmächtig sich diesen anmaße, erwiderte Funke: es ginge ihm respektive niemanden an, auf diese grobe Antwort, verlange der Förster die Ast von ihm, die noch Funke in den Händen hielt, und wollte ihn diese abnehmen. Funke aber fragt: was ihm die Ast solle? der Förster bestand aber drauf und will ihn die Ast aus den Händen nehmen, da aber Funke nicht weglassen, und der Förster Gewalt brauchen will, so müsste Funke bei sich habenden zwei Töchtern und sollten sie mithelfen, auf welchen Anruf die jüngste mit einem Ast auf den Förster loskommt. Da er aber noch mit Worten zurückhielt, Funke aber fährt fort mit dem Förster und die Ast sich zu nehmen, und endlich spricht er: der Förster solle ihn die Ast lassen, sonst müsse sich in Unglück behalten, es geht bei ihm auf Tod und Leben. Da also der Förster sein Leben nicht weiter bei diesem erbosen Mann in Gefahr geben konnte, ließ er die Ast gehen, und bedeutete Funke, er möchte ihm wenigstens die Stücke von dem Tanneln in seinem Busche zeigen, die er hier auf dem Wagen habe. Auf diese Bescheid fuhr ihm Funke mit sich in seinem Busche und zeigt dem Förster 2 Stücke, von welchem der Stamm längt abgesägt war, und ganz mit dem Harz überlaufen. Überdies hatte Funke die Stücke von den entwendeten Tanneln auf seinem Wagen. der Förster von dem Betrug überzeugt, befragt Funke, wie er ihm könne überreden wolle, diese 2 Stücke waren die 2 Stücke von entwendeten Tanneln, welchem Funke entgegnet: er ginge ihm nichts an. Und da ihm Förster als ein Holzdieb bezeichnete, weil er ihm die Stücke nicht ausweisen könne – einem Spitzbuben nennt. Funke spricht: er Forster wäre noch größeren Spitzbuben aber und er habe hier nicht das erstenmal gestohlen, es würde auch nicht das letztemal seyn. Hierauf Funke das Holz nach Hause fährt, schickt der Förster um den gerichtlichen Assistanz. Nachdem der Geschworene hinkommt, zählt Förster Funken nochmal an, er wollte dem Geschworenen die Stücke von dem Holz in seinem Busche anzeigen,

¹⁵⁹ Velkostatek, karton č. 475, případ Antona Funkeho

Tím končí popis situace případu Funke a další odstavec patří již řádkům o poctivé službě obou vrchnostenských služebníků a těžkostem, které musí při výkonu svých funkcí absolvovat.¹⁶⁰ Samozřejmě oba poukazovali také na zavrženíhodné chování Funkeho, který je ohrožoval na životě, proto považovali za nutné dostatečně jej potrestat, aby mohl být opět zajištěn klid na vrchnostenských pozemcích. Závěr dokumentu představují ujištění obou aktérů, že jejich tvrzení se zakládají na pravdě a opravdu se slovo od slova takto odehrála a jako důkaz pravosti těchto údajů připojují své podpisy.¹⁶¹

Rozhodnutí Forstamtu na sebe nenechalo dlouho čekat a již 4. května bylo rozhodnuto o osudu Antona Funkeho. Ten se na základě zaslaných dokumentů odsuzoval k 8 dennímu trestu v podobě prací. Bohužel spis již neuvádí, o jaké práce se jedná. Pravděpodobně mělo dojít k náhradě škody a Funke si trest musel odpracovat na vrchnostenském. Jak sám zmínil odsouzený výše, toto neměla být jeho první ani poslední krádež. Pramenné materiály ale nevydávají další svědectví o střetu Funkeho se zákonem, můžeme tedy doufat, že u něj došlo k polepšení, ale spíše je pravděpodobnější, že jeho trestná činnost zůstala bez povšimnutí vrchnosti.¹⁶²

Velikost spisového materiálu v tomto případě nedosahovala závratných čísel, přesto postihovala to nejdůležitější a to samotný čin a postoj aktérů k němu. Na straně zákona v podobě lesníka Resslera a úředníka Kretschmera vidí člověk

---

Hierauf Funke das Holz nach Hause fährt, schickt der Förster um den gerichtlichen Assistenz. Nachdem der Geschworene hinkommt, zählt Förster Funken nochmal an, er wollte dem Geschworenen die Stücke von dem Holz in seinem Busche anzeigen, zählt er ihm in Gegenwert der Geschworenen nochmals das entwendeten Holz vor, während dessen sagte Funke zu dem Förster, hatte er sich diese ausgerissen, so könne er viel tragen. Auf das Verlangen des Försters, er möchte in Gegenwert, daß Gerichtsmann ihm die Stellen erweisen, entgegnet Funke den beiden: Ich müsste wohl nicht gescheid seyn, wann ich mit euch gehen sollte, ihr dummen Kerls. – Förster hat aber den Gerichtsmann Anton Kretschmer zu der einen Stelle, wo er ein Tanneln gefunden, schon gewiesen, welche der Gerichtsmann bezeugen kann.

¹⁶⁰ Velkostatek, karton č. 475, případ Antona Funkeho.

Aus diesem allen wird hochgräfliches Wirtschafts und Forstamt einzusehen belieben, welchem unbilligen Verfahren der unterzeichnete Förster bei Ausübung seiner Pflicht und Besorgung des obrigkeitlichen Besten ausgesagt war.

¹⁶¹ Velkostatek, karton č. 475, případ Antona Funkeho.

Ubrigens versichert Unterzeichneten die Wahrheit und Wirklichkeit dieser Aussage von Wort zu Wort mit der Versicherung.

¹⁶² Velkostatek, karton č. 475, případ Antona Funkeho.

Da beklagte Funke sich für schuldig gibt, so würde derselbe mit einem 8 tätigen Arrest und Arbeit bestraft.

oddanost a poslušnost vůči autoritám. Za to na straně druhé se zloděj dříví Anton Funke neštítí krást a hrubě urážet vrchnostenské představitele. Situace by se dala přirovnat k selským nepokojům v roce 1775, kdy si poddaní také nebrali servítky vůči své vrchnosti a pokud bychom studovali ještě starší historická období, situace by i zde nebyla jiná. Z hrubého chování a velké neomalenosti ve Funkeho případu lze ještě usuzovat, že on ale i mnozí další činili tak, protože jejich inteligence a vzdělání dosahovalo velmi nízké úrovně. Člověk, který si plně neuvědomuje důsledky svého počínání, jedná zkratovitě a agresivně, přesně tak jako odsouzený Funke. Tuto tezi dokládají i neustálé proměny v chování a velmi temperamentní povaha u odsouzeného, který jednu chvíli působil dle záznamů vrchnostenských úředníků vyrovnaně a klidně a další si nebral servítky a sprostě urážel obě autority. Dále Funke tak činil, protože nepovažoval své jednání za nějakým způsobem protiprávní a proto v situacích, kdy používal hrubá slova, jednal dle svého soudu v duchu svých práv, neboť úředníci se snažili jej „okrást“.

10.2. Případ Antona Elstnera (1801)

Další případ na panství Frýdlant se udál roku 1801 a to v okolí obce Oldřichov v Hájích (Buschullersdorf) a obviněným byl Anton Elstner ze stejnojmenné obce č. p. 45.¹⁶³ Lesy v okolí Oldřichova byly dle slov historika Antona Ressela plné loupeživých band a nedoporučovalo se nikomu chodit do něj samotnému a neozbrojenému.¹⁶⁴ Právě na to spoléhal zloděj Anton Elstner, který kradl delší dobu právě v okolí Oldřichova. Ve své zprávě k jeho případu uvádí dne 3. dubna 1801 vrchní úředník Ignác Staubloch časté problémy s krádežemi dříví ve vrchnostenských lesích. K vypátrání zloděje nedošlo ani po výsledku velkého množství osob z okolí Oldřichova, proto musela pomoci vrchnostenským úředníkům náhoda. Ta přišla 11. března roku 1801, kdy narazil myslivec

---

¹⁶³ Počátky vesnice Oldřichova v Hájích sahají do 15. století. Při prvním číslování domů v druhé polovině 18. století (1771- 1780) se nacházelo v Oldřichově 50 domů, ale o již o čtyřicet let později se tento počet domů více jak zdvojnásobil (103 domů) a žilo zde přes 800 obyvatel, což je přičítáno hlavně rozmachu průmyslové výroby.

Podrobněji: RESSEL, Anton Franz. *Geschichte des Friedländer Bezirkes*. Friedland: Franz Riemer, 1902, s. 375 – 380.

ANDĚL, Rudolf a Roman KARPAŠ. *Frýdlantsko: minulost a současnost kraje na úpatí Jizerských hor*. Vyd. 1. Liberec: Nakladatelství 555, 2002. s. 226 – 227.

¹⁶⁴ RESSEL, Anton Franz. *Geschichte*. s. 380.

z nedaleké obce Fojtka (Voigtbach) právě na Elstnera s množstvím dříví. Na saních si vezl podezřelý 20 kusů dřeva, které údajně koupil od jistého Josefa Kindla. Ten ale jeho tvrzení nepodpořil a navíc ani jeden z nich nebyl oprávněn disponovat s vrchnostenským majetkem. Na základě těchto důkazů se rozhodl Staubloch navrhnout soudnímu úřadu ve Frýdlantu řešení v podobě exemplárního trestu pro Elstnera, který by si měl odpykat několikadenní trest ve vězení a zaplatit peněžitou pokutu. Staubloch žádal vyšší trest z toho důvodu, že nízký trest by neměl takového účinku jak na odsouzeného tak ani na další možné pachatele. Na to reagoval soudní úředník Johannes Franz ještě téhož měsíce, schvaloval výši trestu v podobě odnětí svobody na dobu tří dnů, ale v případě peněžité pokuty nesouhlasil a to především s ohledem na chudobu Antona Elstnera. Ten měl být zproštěn placení pokuty, pokud slíbí, že se nedopustí opět trestného činu krádeže dříví.¹⁶⁵

---

¹⁶⁵ Státní oblastní archiv v Litoměřicích – Pobočka Děčín, Inventář velkostatku Frýdlant, i. č. A 2481, karton č. 475, sign. 29 – I – 14, Oldřichov v. H.: Anton Elstner – krádež dříví.

Es hat am 11. diesen der Buschullersdorfer Bauer Anton Elstner No. 45, der aus obrigkeitlichem Klafter Holz als er Nachmittag mit seinem halbbeladenen Schlitten aus Wald fuhr, 20 Schnitten, diese ganz unten auf seinem Schlitten geschnitten, dasjenige gelegt, und somit nach Hauße gefuhrt, dem aber der Voigtbacher Jäger der Fahne bemerkte, und ihm eingehalt, angehalten, und zu Buschullersdorfer Gerichten gefuhrt. als der die Schnitten zum Beweyß. Elstner schon betretener Holzdieb sich ausmache weill, daß ihm es Joseph Kindl diese 20 Schnitten zu 12 kr verkauft habe, welches aber Joseph Kindl negiert und nicht eingestehet.

und es auch Kindl eingestanden so den Bauer Elstner immer wissen sein, daß er kein Holz beim Obrigkeitliches zu verkaufen berechtigt seyn. Folgt nach Strafe sich gemacht habe! Stamm um selbst ansässige Bauer sich erfrechendes Obrigkeitliches Schnitter Holtz was mit so grossen Kosten vorgerückt, zu entfremden, was wird nicht der Häusler, den sich unterwinde, die alle an den Ausgang wartten..

EIN LÖBLICHES HOCHGRÄFLICHES AMT wird daher ersucht diesen Bauer Anton Elstner nicht nur zu den Ersatz den gestohlenen 20 Schnitten, welches jedes eine Busse von 1f zur Abschrötung zu verfallen, sondern dieser zu warnigung anderer exemplarisch zu bestrafen.

Dann einen Ansässigen Bauer ein solche nur mit geringer Strafe vorüberginge wurde man mit Obrigkeitliches Holz gar keine sicherheit gewinnen.

Zu abschröckenden Beyspiel das aus Walde solches wurde schon in 1794 und so auch in nach folgenden jahrez für jedes entwendete Schnit holtz „1f“ Ersatz gesamten Zuwohnern und nahe der Flösse wohnenden Unterthannen in voraus angedeckt, was der Buschullersdorfer Bauer Anton Elstner sehr wohlbekannt war, er ohneachtet dessen seine Lieblings Lust die ihm wie angewöhnt, zu entwendeten nicht lassen konnte, und auch wessen Strahl und aus ganz andere wir...da die Gesätze aber wirgestatten dem abschätzten Wehrt das gestohlenen Guths und er Anton Elstner mit 3 tätigen Arrest bestraft worden. So begnüget man sich vollkommen mit den eingebrachten 10f Schnitersatze, und erstattet für die prompte geleistete Assistenz, die gewies andere zum Beyspiel und warnigung wird den Schädigsten darf! nur hat man die Bitte noch Beygefügen, daß die Strafe in Albersdorfer Gerichten ableisten: weil hindurch viele andere abgeschröckt war, und man nicht nöthig haben wird.

Jelikož spisy zde nepodávají další informace o jeho činnosti, můžeme se opět dohadovat, zda došlo k nápravě a Elstner dále již nekradl. V otázce exemplárního trestu jako snahy o předcházení dalším trestným činům, ale víme, že ani ten neodradil další poddané z Oldřichova k páchání trestné činnosti. Materiály velkostatku Frýdlant totiž uvádí další krádeže, které se dopustil o několik let později Gottfried Köhler ze stejné obce.

10.3. Případ Gottfrieda Köhlera (1807)

Další z případů krádeže dříví se udál opět v okolí Oldřichova a měl ho na svědomí Gottfried Köhler. Případ se projednával na jaře roku 1807 a oproti předešlým dvěma případům se vyvíjel odlišně. Hlavní rozdíl tkví v dopadení. Na Köhlera nenarazil lesník nebo myslivec jako v ostatních případech, ale jeden starostlivý poddaný. Tím byl Franz Nöwinger, který se setkal s obviněným při své cestě z Frýdlantu do Oldřichova a po setkání se zlodějem sepsal tzv. nejposlušnější udání/oznámení (gehorsamste Anzeige): *Gottfried Köhler z Oldřichova odcizil 2 Kläftern dřeva, které u něj bylo poté nalezeno a ohodnoceno v celkové hodnotě 8 zlatých a 24 krejcarů.*¹⁶⁶ Na základě tohoto udání mohl příslušný úřad podniknout kroky k odsouzení Köhlera. K rukám soudu ve Frýdlantu dorazila zpráva libereckého úředníka, který citoval zprávu napsanou Franzem Nöwingerem a prosil vrchní instanci o rozhodnutí v této věci. Soud ve Frýdlantu nařídil Gottfriedu Köhlerovi zaplatit vzniklou škodu 8 zlatých a 24 krejcarů a k tomu navrhl přidávat trest v podobě výkonu jednodenních prací. Bohužel se neuvádí jakého charakteru, ale pravděpodobně šlo o práci ve vrchnostenském lese, kde měl odsouzeny nahradit škody, které způsobil. Celou záležitost uzavřel sám odsouzený, když 5. dubna zaplatil výše stanovenou pokutu.¹⁶⁷

---

¹⁶⁶ Velkostatek, karton č. 475, případ Gottfried Köhler

Gottfried Köhler aus Buschullersdorf N. 23 hat in Voigtsbachen forst zu zwey Kläftern Holz entwendet, welches bei ihm gefunden und abgeschätzt wurde: Facit 8,24 f.

¹⁶⁷ Nach Anzeige von 28. d. M. den Revierjäger Franz Neüsinger hat sich den Friedländer zu Buschullersdorf C. N. 23. Unterthann GOTTFRIED KÖHLER in Voigtbacher Revier 2. Kläftern Holz zuentwenden in Betrag zu 8f und Stammgeld in Betrag 24 kr.

Man biettet daher EIN LOBL. HOCHGRÄFLICHES OBERAMT den Betrag von selben gefällig einzuheben und sondern zulassen, die Bestafung aber überlassen Hochgräfliches Oberamt so der Holzfrevler den auch in Buschullersdorf Holz entfremden würden, der dortiger Jäger die Anzeige noch gemacht haben wird.

Tato záležitost ukázala, že ani obyčejným poddaným nebylo lhostejné, pokud se stali svědkem nějaké trestné činnosti, nahlásit, to co viděli. Samozřejmě v tomto případě muselo jít o důvěryhodného svědka, který nesměl být již trestán.

10.4. Případ Christopha Schwarzbacha (1807)

Jak jsem již uváděl, ne vždy se kradlo dříví, ale i ostatní plodiny spojené s působením přírody, při jejímž odcizení nezasluhoval majitel žádné ohledy. Podobný případ se odehrál i na panství Frýdlant, kde se Christoph Schwarzbach dostal do soukolí soudní moci za krádež žaludů.

K tomuto případu došlo na jaře roku 1807 na vrchnostenské cestě nedaleko obce Černousy (Tschernhausen), kde potkala Schwarzbacha dvojice rolníků Joseph a Christoph Neumannovi.¹⁶⁸ Ve své zprávě uvádějí, že podezřelý mířil směrem na Seidenberg a nesl si velké množství žaludů. Oba rolníci nahlásili podezřelou záležitost lesní správě, která dále postupovala v tomto případě. Lesníkovi se bohužel nepodařilo Schwarzbacha dopadnout a ten se ukrýval neznámo kde. Na to dále uvádí spis úřadu v Černousech: *Nenašel se bohužel nikdo důvěryhodný, kdo by měl o jeho pobytu informace.*¹⁶⁹ Tím, že se podezřelý záměrně vyhýbal trestu, došlo k urážce soudu a Schwarzbach musel počítat

---

So bittet man auch über die Holzentwendung um die Erledigung und um den Holzbetrag, in welcher Angelegenheit der Justizium sicher geschrieben hat, ber zu verfolget ist.

Man will der Hochgräfliches Amt nicht zu ofte überhäusen mit zustellung für Waldfrevler es Buschullersdorf geübt.

Man will aber dieses noch angegeben, und bittet, von hier die Schaden gut zu machen und den Holz und Wald frevlern Schanden zu fegen, da das zu erwidern bereit ist.

den 5th. April diese 8f24k erhebe und übersendet, der Gottfried Köhler ist mit eintägiger Arbeit bestraft worden.

Empfangsschein: Dieses verschreybtes Schreiben, daß der Betrag von 8f24kr von den Waldfrevler Gottfried Köhler aus Buschullersdofr erhalten zu haben, hiermit Beleg bestätigt wird. Amt Reichenberg, 5. April 1807.

Doklad o zaplacení: Tímto psaním oznamujeme, že zloděj Gottfried Köhler z Oldřichova zaplatil pokutu a na vrub této platby mu byla vystavena účtenka. Úřad Liberec dne 5. dubna 1807.

¹⁶⁸ Černousy (Tschernhausen) – Počátky vesnice se datují do 13. století a její název je odvozen od slovanského slova (zarni – černý). Vesnice patřila a patří až dodnes k velmi malým. V roce 1834 žilo v Černousech 253 obyvatel ve 41 domech. Podrobněji: RESSEL, Anton Franz. *Geschichte des Friedländer Bezirkes*. Friedland: Franz Riemer, 1902, s. 331 - 336.

ANDĚL, Rudolf a Roman KARPAŠ. *Frýdlantsko: minulost a současnost kraje na úpatí Jizerských hor*. Vyd. 1. Liberec: Nakladatelství 555, 2002. s. 211 – 212, s. 226 – 227.

¹⁶⁹ Státní oblastní archiv v Litoměřicích – Pobočka Děčín, Inventář velkostatku Frýdlant, i. č. A 2504, karton č. 475, sign. 29 – I – 37, Černousy: potrestání Christopha Schwarzbacha za krádež žaludů

daß ihn Niemand hätte können sehen gehen, weil er auch Niemanden gesehen hat und wer sagen kann, daß ihn hätten sehen können, dies müssen schlechte Leute sein.

s daleko tvrdším postihem. Tuto zprávu pro soud ve Frýdlantu sepsali vrchnostenští úředníci v Černousech Anton Menzel a Anton Wahl a své podpisy připojili také oba svědci Joseph a Christoph Neumannovi. I když nelze říct, že by se jednalo o podpisy v dnešním slova smyslu. Oba byli ngramotní, proto u jejich jmen figurují pouze křížky jako univerzální značka používající se v těchto případech.¹⁷⁰

Svědectví podali v tomto případě opět netrestaní poddaní, kteří mohli být považováni za důvěryhodné a tím pádem svými svědectvími umožnit zrychlení procesu a samozřejmě odsouzení viníka.

Na podání reagoval vskutku rychle (hned druhý den) úředník frýdlantského soudu Némethy. Ten rozhodl, že zloděj žaludů Schwarzbach má být odsouzen ke třem dnům žaláře v železech a to nejen za krádež, ale i za pohrdání soudem, kterého se dopustil svým úmyslným skrýváním před spravedlností. Trest byl doplněn o velmi důsledné varování, že Schwarzbach by se měl takového nedůstojného jednání vůči soudu v budoucnosti vyvarovat, jinak musí počítat s daleko tvrdším postihem.¹⁷¹

Pohrdání a neposlušnost vůči vrchnosti představuje častý jev v pramenech „Holzdiebstahlu“ a trest za ní vyjadřuje velmi nízkou toleranci soudních instancí k tomuto přestupku. Pokud porovnáme případ Schwarzbacha s například výše zmíněným Antonem Elstnerem, který ukradl daleko větší množství dřeva (20 kusů) a byl odsouzen k 3 dennímu arestu bez želez, můžeme říci, že tvrdší trest pro Schwarzbacha vyplývá právě z jeho neposlušnosti. Odsouzený v této záležitosti pocházel z velmi chudých poměrů, proto lze předpokládat, že jeho

---

¹⁷⁰ Velkostatek, karton č. 475, případ Schwarzbach

Am Samstag früh ist Christoph Schwarzbach Häusler von Tscherhhausen mit einem Stück Eichel nach Seidenberg gegangen, mit welchen ihm der Bauer Joseph Neumann und Christoph Neumann hat gehen sehen.

der Bauer Joseph Neumann zeigte es obrigkeitlichem Förster an.

Der Förster forderte ihn Gerichten, Christoph Schwarzbach entkam sich: daß ihn Niemand hätte können sehen gehen, weil er auch Niemanden gesehen hat und wer sagen kann, daß ihn hätten sehen können, dies müssen schlechte Leute sein.

Da er hierbei verächtlich verharre, und die größte Beleidigung ausstößt, so wird ein Hochgräfliches Oberamt gebeten, hierüber eine gnädige Entscheidung zu geben.

¹⁷¹ Velkostatek, karton č. 475, případ Schwarzbach

der Christoph Schwarzbach den Diebstahl eingestanden, und den Ersatz am Gelde nicht leisten kann, so würde derselbe zu einem 3 tätigen Arreststrafe in Eisen verurteilt, und gewarnt, den

averze ke státní moci nabývala ještě větších rozměrů a nelze vyloučit, že tak činil zcela úmyslně jen, aby přitížil vrchnostenským úředníkům při pátrání po své osobě.

10.5. Případ bratrů Resselů¹⁷² (1810)

Další z kriminálních případů panství Frýdlant se odehrál nedaleko vesnice Krásný Les (Schönwald) a na svědomí ho měl Gottfried a Josef Resselovi. Ti pocházeli z vesnice Bulovka (Bullendorf), která spolu s rychtářem s Krásného Lesa ohlásila tento případ na vrchní soud ve Frýdlantu.¹⁷³ Zprávu podával rychtář a udával toto: *Tak před čtyřmi týdny došlo k odcizení kmene dubu. Po třech týdnech jsem obdržel stopy, které mě vedly právě k bratrům Resselům jako údajným zlodějům. Po konzultaci s rychtářem z Bulovky jsme se rozhodli provést domovní prohlídku u Resselů, která potvrdila naše domněnky. V jejich domě se nacházelo odcizené dubové dřevo, což potvrdily okolo se povalující dubové špalky.*¹⁷⁴ Stopu, kterou rychtář obdržel, dodal jeden ze soudních úředníků Franz Neumann, který v inkriminovaný čas viděl právě Gottfrieda Ressela ještě s jedním mužem potulovat se v okolí lesa, kde došlo ke krádeži. Nález dubového dřeva u Resselů vedl jednoho z poddaných Josefa Hausmanna k sepsání žaloby právě na oba bratry, že ti jistému Josefu Riehmerovi odcizili dubové dříví. Ten přišel právě za Hausmannem, obecním představitelem Bulovky a požádal ho o sepsání žaloby

---

Gerichten in zukunfft anständigen zu begegnen, und sich nicht die gerichte Beleidigung zu erlauben.

¹⁷² Příjmení Ressel se objevuje v různých tvarech: Ressel, Ressel, Resell. Pro jednoduchost se budu držet u tvaru Ressel.

¹⁷³ Bulovka (Bullendorf) – Počátek vesnice se datuje již ve 14. století a její název se odvozuje pravděpodobně od jednoho z prvních majitelů údajného pána Buliana, ale tato teze není potvrzená. Bulovka patřila k těm větším a v roce 1834 v ní žilo 1112 obyvatel v192 domech.

Podrobněji: RESSEL, Anton Franz. *Geschichte des Friedländer Bezirkes*. Friedland: Franz Riemer, 1902, s. 306 - 314.

ANDĚL, Rudolf a Roman KARPAŠ. *Frýdlantsko: minulost a současnost kraje na úpatí Jizerských hor*. Vyd. 1. Liberec: Nakladatelství 555, 2002. s. 218 – 219, s. 226 – 227.

¹⁷⁴ Státní oblastní archiv v Litoměřicích – Pobočka Děčín, Inventář velkostatku Frýdlant, i. č. A 2515, karton č. 476, sign. 29 – II – 48, Bulovka: vyšetřování krádeže dříví (Gottfr. a Josef Ressel) Es wird bereit vier Wochen, als wir von einem im Besitz habenden ein Stamm eichenes Holz, aus dem Walde entwendet worden ist. Nach drei Wochen hab ich die Spure erhalten, daß dieses Eichenstamm Holz von den Bullendorfer Gottfried und Jopeph Resell entwendet worden sein könnte

Ich ersuchte am 4. Dezember den Bullensdorfer Gerichtsscholtes bey obig genannten Gottfried und Joseph Ressel, eine genauen Hausvisittation zu unternehmen, von den Bullersdorfer Gerichten

vůči oběma bratrům. Hausmann ve své poslušné zprávě (gehorsamster Bericht) oznamoval, že Riehmer si již několikrát stěžoval, že mu bylo odcizeno dubové dřevo a údajně i dřevo nalezené o několik dní dříve u Resselů patřilo jemu a jako důkaz uvádí shodu mezi pařezem a odcizeným kmenem. Riehmer dále žádá i odškodnění ve výši 10 zlatých, které mu musí zloději vyplatit jako ušlý zisk za žaludy ze stromu, které jezdí prodávat do zahraničí. Závěrem dodává Riehmer prostřednictvím pisatele Hausmanna, že tento kus není první, který mu byl odcizen, a proto žádá soud ve Frýdlantu, aby v této věci, co nejrychleji rozhodl a mohl v lese zavládnout opět klid.¹⁷⁵

Riehmer uváděl, že mu někdo odcizil minulý rok tři dubové stromy, které měly být podle jeho slov použity k tomu nejlepšímu užitku. Toto tvrzení potvrdil i soud, u kterého si již několikrát stěžoval. Riehmer nelhal a skutečně existoval spis, který potvrzoval, že bratři Resselové již v minulosti způsobili škodu v hodnotě 20 zlatých právě na jeho majetku. Oba ale protestovali, že obžalovanému v jeho lese žádnou škodu nezpůsobili. Na základě této výpovědi, lze tedy předpokládat, že se oba podíleli i nyní na krádeži dubového dřeva z Riehmerova lesa.¹⁷⁶

---

erhaltenen zustimmen, und auch eichenes Holz vorgefunden worden ist, was den beiliegenden Schnitt deutlich bezeuget.

¹⁷⁵ Velkostatek, karton č. 476, případ Gottfried a Josef Ressel

Gehorsamster Bericht von dem Adalbert Riehmer: Es wird an ein Hochgräfliches Oberamt Friedland gehorsamste berichtet, daß den 10. Dezember 1810 gerichtliche Untersuchung mit dem Josef Hausmann, Gemeinschaft von Bullensdorf wegen des entwendeten Eichelholz aus das Joseph Riehmers Waldung, welches noch Aussage, daß Gottfried und Joseph Ressel von Bullersdorf zwar noch aber den Stock 15 Zoll stark. von Bullensdorf gefolgt worden, trifft auf den Stock Joseph Riehmers. Hiermit wird die gerichtliche Abschätzung, daß aus dem entwendeten Holz eine halbe Klafter samt, welcher sich noch, hätte können gespalten worden.

Joseph Riehmer fordert für das gestohlene Eichel 10 f. Confencions Münze zuzahlen, die weit sie auch die Körbe ins Ausland zum guten Geld verkaufen. Hingegen bietet Joseph Riehmer Hochgräfliches Oberamt, um gnädige Entscheidung zutreffen, und daß ihn in meiner Waldung möchte Ruhe haben, die weil wir durch 6 bis 7 Jahre, jedes Jahr zwey bis 3 Stücke Eichel gestohlen worden, welche er zu seinem besten Nutzen wolle stehen lassen, Zugleichen die Wurzeln aus der Waldung aushaken und die Äste abschnitten, welches also und nichts anderes sey, wird solches gerichtliches bestätigt.

¹⁷⁶ Velkostatek, karton č. 476, případ Gottfried a Josef Ressel

Es wird am ein Hochgräfs Oberamt Friedland zufolge von mir unterzeichneten bescheinigt, dass Joseph Riehmer Bauer von Arnsdorf, von denn zwey Männern Joseph und Gottfried Resell von Bullensdorf für das entwendete Eichel vorgezeigenden Bitten 20f genommen hat, mit dem Vorbehalt, daß sie ihm einmahnen in seiner Waldung keiner Schaden zufügen wollen. Es wird auch bemerkt, daß sie ihm einmahnen in seiner Waldung keiner Schaden zufügen wollen. Es wird auch bemerkt, daß benannte zwey Männer, die gerichtliche Assistenz und Gerichtsschreiber richtig beachten haben, wird bestätigt.

V tomto případě se jednalo o daleko složitější soudní záležitost, která si žádala daleko více pozornosti soudu ve Frýdlantu, proto se přistoupilo k výslechu všech zúčastněných s cílem zjistit skutečný průběh celé události. První odpovídal na otázky žalobce Streita Gottfried Ressel. Žalobce začal hned zostra a vyčítal obžalovanému výše zmíněné přečiny. Ressel se ale bránil: „*Dřevo, které u nás bylo nalezeno, jsme našli s bratrem nedaleko Dolní Oldříše.*“. Streit kontroval a vyčítal obžalovanému, že u výslechu v Bulovce uvedl, že dřevo objevili v panském lese. Ressel zahánán do kouta odpověděl velmi stroze: „*Nemůžu říci více, než, že jsme dřevo našli!*“. Žalobce Streit mu vyčítal tento přístup, kdy pokaždé udává jiné doznání a žádal, aby udal, kde ve skutečnosti vzal dubové dřevo. Zoufalý Gottfried Ressel opakoval: „*Nalezli jsme ho ve vrchnostenském lese a ne neukradli jsme jej z lesa Josefa Riehmera z Arnoltic! Na hranicích Bulovky a Arnoltic je jeden malý lesík, kde jsme s bratrem vzali dřevo, můžete tam najít ještě stopy po jeho kácení!*“. Streit se dále dotazoval, že jeden ze soudních úředníků (Franz Neumann) ho viděl ještě s jedním mužem na pozemku Riehmera. Tomu se Ressel velmi bránil a vypovídal: „*Nebyl jsem vůbec v jeho lese a ani jsem tam nic nevzal!*“.¹⁷⁷ Touto otázkou končí jeho výpověď a spis dále uvádí

---

¹⁷⁷Velkostatek, karton č. 476, případ Gottfried a Josef Ressel

Kläger: Woher er die bey den Hausvsitation bey ihm vorgefundenen 4 Stücke Eichenholz habe?

G. Ressel: Ich sagte, ich und Joseph Ressel waren von einer Woche beysammen, und haben dieses Eichenholz auf dem Niederullersdorfer gefunden.

Kläger: Ob das gefundenen Holz gespalten war?

G. Ressel: Nein, es war ein Stück, als wir es fanden.

Kläger: Es wurde dem Gottfried Ressel seine Aussage beym dorfgericht vorgehalten, welche dieser Angabe widerspricht.

G. Ressel: Ich kann es nicht anderes sagen, daß wir das Holz gefunden haben.

Kläger: Gottfried Ressel bey dem Gerichten gesagt habe, das Holz war aus der Obrigkeites.

G. Ressel: Ich fürchtete mich, es zu sagen, daß wir es gefunden haben.

Kläger: Man kann nicht sagen, daß das Holz gefunden worden, und die Wiedespruche beweisen, daß es gestohlen sey, Ressel soll daher die Wahrheit gestehen, woher er das Holz habe?

G. Ressel: Ich habe das Holz wirklich gefunden, ich kann es nicht anderes sagen. Ressel sagte hinzu, wir haben das Holz von der Obrigkeites aus dem Niederullersdorfer Walde. Dann sagte er wieder, das Holz wäre nicht aus dem Walde des Joseph Rihmers aus Arnsdorf.

Kläger: dem Gottfried Ressel wurde noch einmal empfohlen, die Wahrheit zu sagen, und dem Amt anzuzeigen, woher er das Holz habe?

G. Ressel: Es ist in Arnsdorf und Bullensdorfer Gränze, ein kleiner Wald, wo auch Eichen stehen, dort habe ich Eichen genommen.

Kläger: Ob Joseph Ressel auch dabey gewesen sey?

G. Ressel: wir waren miteinander, Der Wipfel aus dieser Eiche liegt noch in dem Walde.

Kläger: Wie stark die Eiche gewesen sey?

G. Ressel: Es ist nicht allzusstark gewesen.

právě výpověď soudního úředníka Franze Neumanna, který údajně viděl Ressela v lese Riehmera. V jeho vyjádření stojí toto: „*Při své cestě do Hejnic jsem míjel právě les Riehmera, když v tom jsem zahlédl kráčet dvacet kroků přede mnou právě Resella ještě s jedním mužem, kterého jsem neznal. S jistotou mohu tvrdit, že se jednalo právě o Gottfrieda Ressela, neboť toho jsem poznal pole jeho oblečení. Tomuto setkání jsem nepřikládal větší význam, dokud jsem se nedozvěděl o krádeži v lese Riehmera. Na to jsem oznámil rychtáři z Bulovky, že jsem viděl dva podezřelé nedaleko místa činu a ten poté vyslal do okolí své muže vyšetřit to. Ti poté skutečně našli ukradené dřevo u obou bratrů.*“.¹⁷⁸

Tato výpověď byla přečtena i obžalovanému, který na ní reagoval jak jinak než zapíráním: „*V žádném případě jsem ani nohou nevkročil do Riehmerova lesa. Neumann se musí mýlit!*“.¹⁷⁹

Po konfrontaci Gottfrieda Ressela s výpovědí Neumanna přišel na řadu druhý obviněný. Rozpor ve výpovědi obou bratrů se ukázal již při první otázce, kdy dotazovaný odpověděl na stejnou otázku o původu dříví takto: „*To jsme našli s bratrem na pozemku Ignáce Bergmanna.*“ Samozřejmě tento rozpor neunikl žalobci Streitovi, který oponoval, že jeho bratr vypověděl úplně něco jiného a přitlačil na Josefa Ressela, aby tedy udal pravdu, kde přišli k tomu dřevu. Vyslýchaný pravděpodobně ze strachu a bezvýchodnosti situace udal: „*Bratr Gottfried Ressel mě přemluvil, abych vypovídal, že jsme dříví našli, ale ve skutečnosti jsme je vzali z pozemku Josefa Riehmera.*“.¹⁸⁰ Streit pokračoval a chtěl

---

Kläger: der Schönwalder Scholtes sagt auch, daß der Gerichtsgeschworene Franz Neumann den Ressel und noch einen Mann in das Scholtes Wald angetroffen habe, was ressel in dem Walde gemacht hat?

G. Ressel: Ich bin nicht in das Scholtes Wald gekommen, ich habe in Scholtes seinem Walde nichts genommen.

¹⁷⁸ Velkostatek, karton č. 476, případ Gottfried a Josef Ressel

Aussage von Franz Neumann: Als ich nach Hernsdorf, neben Riehmerswaldung vorüberging, den ging der Gottfried Resell aus Bullensdorf vor mir etwa zwanzig Schritte vorüber noch mit einem Mann in Riehmersbusch hinein. Ich habe den Gottfried Resell genau erkannt.

In Monat November, traf ich auf den Scholtes Riehmer, der mir sagte, daß es Eichenholz von ihm gestohlen wurde, ich sagte dem Scholtes, daß es in seinem Walde zwey Männer gewesen wären. der Scholtes hatte seine Männer geschickt, die bey der Untersuchung in Bullendorf festgestellt haben, wo beym Gottfried und Joseph Ressel wirklich Eichenholz gefunden wurde.

¹⁷⁹ Velkostatek, karton č. 476, případ Gottfried a Josef Ressel

Es wurde dem Gottfried Ressel vorstehende Aussage was Franz Neumann vorgehalten, wodurch er erwidert: Ich bin mit keinem Fuße in Riehmersbusch gekommen. der Neumann muß mich verkannt haben.

¹⁸⁰ Velkostatek, karton č. 476, případ Gottfried a Josef Ressel

se ujistit, že se opravdu jednalo o dříví z lesa Riehmera a tak se tázal na rozměry ukradeného majetku. Josef Ressel velmi podrobně popsal rozměry, které se shodovaly s údaji od Riehmera. Na základě této výpovědi nepotřeboval žalobce slyšet víc a rozhodl, že oba bratři budou odsouzeni k 3 dennímu těžkému žaláři zostřenému o spoutání nohou do želez. Navíc museli zaplatit pokutu ve výši 20 zlatých a doklad o této platbě doručit na soud.¹⁸¹

Soud rozhodl v této záležitosti velmi přísně, což můžeme přičítat několika faktorům. První z nich představuje pravděpodobná recidiva obou bratrů, kteří již v minulosti měli problémy se zákonem kvůli krádežím dříví a za druhé také jejich zpupnost. Přes svědectví státního úředníka a nález ukradeného dříví na jejich pozemku stále lhali o jeho původu. Podrobnost případu přinášející výpovědi obou aktérů je velmi zajímavým materiálem nejen z hlediska historického ale i sociologického, kdy máme možnost nahlédnout takříkajíc do duše obžalovaného. Můžeme z nich vyčíst i vztah obou bratrů, kdy pravděpodobně starší Gottfried vedl tyto „nájezdy“ za cizím dřívím a mladší Josef musel držet krok. Větší odpor vůči státní moci se projevil hlavně u Gottfrieda Ressela, který nehodlal ustoupit ze svého tvrzení o nevině. Naopak u mladšího bratra se projevil přiznáním strach či zbabělost, za kterou ho jistě po odpykání trestu jeho bratr nepochválil. Úplným závěrem snad jen dodat, že tento případ může platit jako vzorový ve vztahu vrchnost poddaný a zrcadlí vztah tehdejší společnosti.

Kläger: Woher das Holz sey, welches bey der Visitation in seinem Hause gefunden wurde?

J. Ressel: Ich und Gottfried Ressel haben das Holz gefunden auf Ignaz Bermanns Gründe.

Kläger: Es wurde dem Joseph Ressel die Aussage des Gottfried Ressels vorgehalten.

J. Ressel: Gottfried Resell hat es mit mir beredet, daß wir sagen sollten, daß Holz sey gefunden, aber es ist nicht gefunden war, wir haben es aus Joseph Riehmers seinem Walde genommen.

Kläger: Wie stark diese Eiche gewesen sey?

J. Ressel: Sie war $\frac{3}{4}$ Elle über den Schritt, wir nahmen den Stamm und die Äste lassen wir liegen.

Kläger: Ob Ressel nicht gegen Abend, mit dem Gottfried Ressel in Schönwalder Scholtes Waldung gewesen sey?

J. Ressel: Nein ich bin nicht in dem Scholtes walde gewesen.

Kläger: da Ressel seiner bey Gerichten gemachten Aussage widerspricht, so ist es wahrschneidig, daß die Eiche aus Schönwalder Scholtes Walde auch gestohlen wurde.

J. Ressel: Wir haben die Eiche aus schönwalder Scholtes Walde nicht gestohlen.

¹⁸¹ Velkostatek, karton č. 476, případ Gottfried a Josef Ressel

An die Abschätzung das den Arnsdorfer Joseph Riehmer von Gottfried und Joseph Ressel gestohlenen Eichenholz in der Schrift C angezeigt worden war, so wurde dies den beyden des Diebstahles geständigen und ihr befohlen, den Joseph Riehmers mit zwanzig Gulden in Bankzetteln dafür zu entschädigen, und dem Joseph Riehmers das Geld morgen gegen Schein zu behändigen, und diesen Schein zum Amt einzubringen.

10.6. Případ Florian Ressel (1814)

V úvodu tohoto případu musím upozornit, že se nejedná o žádného dalšího z bratrů Resselů z řádků výše, ale poddaného z Raspenavy, který si chtěl trochu přilepšit na úkor vrchnostenského. Příjmení Ressel se obecně nachází ve spisech velmi často ať na straně obžalovaných nebo i na straně zákona v podobě lesních správců. Tento údaj nelze přeceňovat a u každé shody příjmení hledat nějaké příbuzenské vztahy, spíše se jedná o náhodu a velkou četnost tohoto příjmení. Stejný závěr dokládá i inventář velkostatku Frýdlant, kdy se příjmení Ressel nachází takřka v každé vesnici na panství.¹⁸²

Nyní zpět ke kriminalitě a Florianu Resselovi, který se dostal do soukolí soudní moci za svůj přečin krádeže dříví. Lesní úředník Roesel z Raspenavy vypověděl toto o setkání s obviněným: „*Při své pochůzce dne 29. prosince jsem natretil na Floriana Ressela z Mildenavy č. domu 26, který u sebe měl množství dřeva.*¹⁸³ *Proto jsem se jej ptal, zda si nechal toto dřevo náležitě označit? Ten odpověděl velmi hrubým toném, že neví. Proto jsem se rozhodl prozkoumat blíže zmíněné dřevo a zjistil jsem, že samozřejmě nešlo o označené kusy. Začal jsem tedy Resselovi vysvětlovat, že každé dřevo musí být řádně označeno, zda o tom nikdy neslyšel. Ten mi odpověděl, že o tom jakživ nic neslyšel a že on si může dělat se svým dřevem, co bude chtít a nemusí se nikomu za to zodpovídat. Na to chtěl jsem mu vyčíst, že takto neoznačené dřevo u něj bylo nalezeno již po několikáté, ale on mi začal vyhrožovat a pokoušel se mě zastrašit svým velmi hrubým chováním. Na základě těchto udaných informací prosím vrchní soud Frýdlant, aby byl rolník Ressel přiveden k odpovědnosti za své chování.*“¹⁸⁴

¹⁸² Státní oblastní archiv v Litoměřicích – Pobočka Děčín, Inventář Velkostatku Frýdlant díl druhý: Jmenný rejstřík.

¹⁸³ Mildenava (Mildenau) – Leží nedaleko městečka Raspenava a její osud je s ní víceméně svázán. V roce 1834 zde žilo 1039 obyvatel v 169 domech.

Podrobněji: RESSEL, Anton Franz. *Geschichte des Friedländer Bezirkes*. Friedland: Franz Rieme, 1902, s. 268 - 269.

ANDĚL, Rudolf a Roman KARPAŠ. *Frýdlantsko: minulost a současnost kraje na úpatí Jizerských hor*. Vyd. 1. Liberec: Nakladatelství 555, 2002. s. 226 – 227.

¹⁸⁴ Státní oblastní archiv v Litoměřicích – Pobočka Děčín, Inventář velkostatku Frýdlant, i. č. A 2542, karton č. 476, sign. 29 – II – 75, Luh: potrestání Floriana Ressela (krádež dříví)

Als ich dem 29. Dber durch Bauerwaldung ging, traf ich den Florian Ressel aus Mildenau N. 26, der in seiner Waldungen Holz falte, Ich fragte diesen, ob das Holz gehörig gezeichnet ist, er wußte es nicht, gab er mir mit groben Ton zur Antwort

O výši jeho trestu rozhodl na začátku následujícího roku opět frýdlantský soudce Neméthy, který odsoudil Ressela za jeho chování a krádež dřeva k pouhým třem hodinám vězení.¹⁸⁵ Vzhledem k závažnosti činu by člověk očekával alespoň několikadenní vězení - opakované odebrání neoznačeného dříví a hrubé chování vůči lesnímu správci. V prospěch Ressela hrálo pravděpodobně, že se nejednalo o krádež jako takovou, pouze o odebrání nenahlášeného dřeva z jeho majetku, ale i za pouhé vyhrožování lesníkovi by se dal očekávat na základě komparace s ostatními materiály daleko tvrdší trest pro Ressela.

10.7. Případ sester Augstenových (1815)

Po bratrské dvojici Resselů přicházejí na řadu sestry Augstenovy jako zloději dříví. Případ dělí od minulého necelý rok, proto nepřekvapí, že na straně zákona stojí opět lesník Roesler, který v tomto případě narazil na sestry Augstenovy z Raspenavy s ukradeným dřívím.¹⁸⁶

Digitalizované údaje z matrik mi umožnily v tomto případě vystopovat původ obou sester a trochu přiblížit jejich poměry. Obě dcery pocházely z domu č. 169, kde žily stále se svým otcem domkařem Johannem a matkou Elisabeth (rozená Hübner). Starší ze sester se jmenovala Theresia a v době krádeže jí bylo 29 let a mladší Apolonia oslavila v dubnu roku 1815 své 20. narozeniny. Matriky

---

Nach genauer Besichtigung fand ich, daß den Stamm ungezeichnet war, ich fragte hinauf dem Bauer Ressel weiter, ob er nicht wisse, daß es kein Holz welches ihm nicht forstmässig ausgewiesen worden ist. Ressel erwiderte, er hätte noch nie gehört, daß es ein Gesetz ist, welches ihm verboten könne, mit seinem Waldung thun und zulaßen was ihm gehört, und er würde sich es auch in der Folge Holz abzuweisen von keinen Menschen, es sey forstmässig abgewiessen oder nicht, vordienethen laßen.

Dieser Bauer Ressel schon mehren ungezeichnete Bauholze Stamm umgemacht hatte, wollte ich ihm die Lüge vorhalten, aber seine groben Drohungen indem er sagte: die die Säge ließ er sich nicht wegnehmen, wird es, wie es wird, schreckte mich ab.

Ich zeige das grobe und gesetzwidrige Benehmen der Bauer Ressel hiermit dienstschludigst an, und bitte gehorsamste dieser zur gehörigen Verantwortung gezogen worden möchte.

¹⁸⁵ Velkostatek, karton č. 476, případ F. Ressel

Untersucht, und der Bauer Ressel wurde wegen betrogen mit dreystundigen Arrest bestraft.

¹⁸⁶ Raspenava (Raspennau) – Toto město je jedno z nejstarších na panství Frýdlant. Během nepokojů v 80. letech 17. století se zde našlo množství velmi aktivních poddaných brojících proti vrchnosti. Raspenava se i přes mnohé přírodní katastrofy a časté pobyty vojsk rozvíjela a v roce 1834 v ní žilo 1415 obyvatel v 229 domech.

Podrobněji: RESSEL, Anton Franz. *Geschichte des Friedländer Bezirkes*. Friedland: Franz Riemer, 1902, s. 260 - 268.

ANDĚL, Rudolf a Roman KARPAŠ. *Frýdlantsko: minulost a současnost kraje na úpatí Jizerských hor*. Vyd. 1. Liberec: Nakladatelství 555, 2002. s. 198 – 202, s. 226 – 227.

dále uvádějí údaje o dvou bratrech Johannu a Josefovi, ale otázkou zůstává, zda se při výši tehdejší dětské úmrtnosti dožili dospělosti.¹⁸⁷

Lesník Roesler vypověděl, že při své pochůzce potkal Theresii a Apolonii Augstenovy s košem plným dříví. Celkem se jednalo o 9 špalků a svazek kořenu v hodnotě 1 zlatého a 30 krejcarů. Na svou obranu, že dříví nevzaly, ale koupily, jim lesník neskočil a žádal, aby došlo, co možná nejdříve k jejich potrestání za tento lesní pych. Roesler především trval na tom, aby nešlo o peněžitý trest, jelikož by si obě sestry nemohly dovolit jej zaplatit.¹⁸⁸

Opět vstupuje na scénu úředník Neméthy jako vykonavatel soudní moci, který v tomto případě nařídil raspenavskému rychtářovi, aby dohlédl na výkon trestu obou sester, které povinoval splněním tří denních prací na cestách v okolí Hejnic. Dále uváděl ve své zprávě, že pokud by obě sestry nenastoupily tento trest, mají být předvedeny k němu do kanceláře. Tato výhrůžka měla přinutit Apolonii a Theresii ke splnění rozsudku, jinak by je v opačném případě čekal daleko přísnější trest. Jelikož materiály dále neuvádějí další střet vrchnosti s Augstenovými, lze předpokládat, že se obě sestry dostavily k výkonu trestu a ten bez průtahů splnily.¹⁸⁹

Při studiu archivních materiálů jsem doufal, že věk sester Augstenových bude daleko nižší, jelikož soudní spis uváděl, že žijí ještě spolu s otcem v domě č. 169. Bohužel tyto moje předpoklady se nepotvrdily a záznamy uvádějí věk 29 a 20 let (neprovdané dcery žijící u otce). Případ mladších nebo dokonce

---

¹⁸⁷ Raspenava matrika 1785 – 1799, N, I-N, i. č. L131/4, s. 15 a 97.

Údaje o narození obou sester viz příloha č. 3

¹⁸⁸ Státní oblastní archiv v Litoměřicích – Pobočka Děčín, Inventář velkostatku Frýdlant, i. č. A 2550, karton č. 476, sign. č. 29-II-83, Raspenava: Apolonia a Theresia Augstenovy – krádeže dříví.

Dem 6. d. M. Nachmittag, der Nieder Raspenau Förster Paul Rilmen seine Dienste gemacht, der auf seinem Wege die zwey Tochter Appolonie und Theresie, von dem Joseph Augsten aus Raspenau N. 169 getroffen hat, die eine große Korbe mit obrigkeitlichem Stockholz tragen – 9 Schnitte und Wurzeln in Werthe 1f 30 kr. da diese Leute ein Holz kaufen, sondern sich bloß auf diese Art Zahlen erhalten, so zeige ich diesen Vorfall dienstschuldigt mit dem gehorsamsten Bitten an diese Leute vorzüglich aber die oben erwähnten zwey Töchter Theresia und Appolonia, wann möglich zu einer angemessenen Leibes, nicht aber zu einer Geldstrafe, indem diese in begehrt wurde, anzuhalten.

¹⁸⁹ Velkostatek, karton č. 476, případ Apolonie a Theresie Augstenových

Nach Ansage, daß die Apollonia und Theresia Augsten aus N: 169 schon öfter auf Holzdieberey ertappt worden, und d. M. wurden 9 Schnitte Holz entwenden zu haben, drey Tage auf Hernsdorstrasse zum Strafe zu arbeiten, wozu sie angewiesen. sind. Sollten sie diese Strafarbeit nicht verachten wollen, so sind beyde auf die Amtkantzley zu bringen.

dětských zlodějů by určitě představoval velmi zajímavý materiál a dokresloval by rozmanitost tehdejších zločinných neřádů. Nesporný přínos tento případ má i tak, neboť ženy se jako zlodějky dříví objevovaly minimálně a v archivních materiálech velkostatku Frýdlant se jedná o jediný případ. Vysvětlení pro tento úkaz je jednoduché, ženy neunesly takovou zátěž a proto se nehodily jako vhodné zlodějky dříví. Theresii a Apolonii vyslal pravděpodobně otec, který doufal, že přinesou více, než pokud by šla na „sběr“ dříví pouze jedna.

10.8. Případ Ferdinand Klamt (1839)

Nyní se posuneme o více jak dvacet let vpřed, do již zmíněného krizového roku 1839, kdy se na panství Frýdlant odehrálo 12 zaznamenaných krádeží dříví. Za tuto dobu se kriminální spisy modernizovaly a máme tím pádem daleko lepší možnost poznat osoby, které se podíleli na procesu, ať se jednalo o podezřelého nebo svědky. To hlavně díky dodatečným informacím uváděným před výslechy, které udávaly věk, vyznání, počet dětí a v případě svědků důležitou okolnost, zda ti byli již trestáni. Jejich výpověď se stávala relevantní jen v tom případě, že spis uváděl „netrestán“ (noch nie bestraft). Poté došlo k zaprotokolování výpovědi a ta rozhodla v mnou zmíněných případech o vině podezřelého. Výpovědi lesníků a svědků se také stávají daleko podrobnějšími a už nezůstávají u pouhého konstatování, že podezřelý se choval velmi hrubě, ale uvádí i slovní výrazy, které dotyčný používal, jako v případě Ferdinanda Klamta o pár řádků níže.

Případ začal jako obvykle, když lesník Anton Ressel (neplést s Resselý zloději dříví) při své pochůzce dne 25. ledna 1839 natrefil na jistého Ferdinanda Klamta z Bílého potoka (Weißbach), dům č. 122.¹⁹⁰ Ten si vezl, jak tomu bylo v zimních měsících zvykem, ukradené dřevo na saních. Jelikož dříví neneslo žádnou značku, vyvodil z toho lesník, že zde došlo ke krádeži a ptal se Klamta,

---

¹⁹⁰ Bílý potok (Weißbach) – Vesnice byla založena pánem Melchiorem z Redernu v roce 1594 a leží nedaleko Hejnic. Vesnice si žila v klínu hor a stranou obchodních cest i ve válečných dobách celkem poklidným životem. Na konci 30. let, kdy došlo k přečinu F. Klamta žilo v městečku Bílý Potok již 1550 obyvatel v 241 domech. Tento počet značně stoupl do konce století, kdy A. Ressel uvádí 2350 obyvatel v 411 domech.

Podrobněji: RESSEL, Anton Franz. *Geschichte des Friedländer Bezirkes*. Friedland: Franz Riemer, 1902, s. 273 - 274.

ANDĚL, Rudolf a Roman KARPAŠ. *Frýdlantsko: minulost a současnost kraje na úpatí Jizerských hor*. Vyd. 1. Liberec: Nakladatelství 555, 2002. s. 198, s. 226 - 227.

kde k němu přišel. Ten mu odpověděl podle slov Ressela velmi úsečně: „z našeho!“. Toto tvrzení nemohlo lesníka plnicího svou službu uspokojit a začal daleko blíže prozkoumávat obsah saní. V momentu, kdy sahal po jednom z kusů, aby jej blíže prozkoumal, měl Klamt zvolat: „*Ty jeden proradnej lumpe, ty mi chceš vzít mojí větev, kterou mám z našeho?*“.¹⁹¹ Zloděj nezůstal u slovního vyhrožování a dle lesníka, se snažil vrazit zmiňovanou větev do jeho těla. Při boji o větev vyhrožoval Klamt dále: „*Copak nevíš, že jsem voják, tak by jsi měl tu větev radši pustit nebo toho budeš litovat!*“. V tomto tvrzení zloděj opravdu nelhal, Klamt působil jako voják 4. Companie a v době trestného činu byl jako tzv. Erlauber na dovolené doma.¹⁹² Ressel se nechal zastrašit a větev radši pustil. Roli v tom mohl hrát také věk, jelikož lesník byl o 30 let starší než mladý voják a nechtěl riskovat zbytečné zranění při výkonu své služby. Vše, co se odehrálo, ale reportoval dále svým nadřízeným a tak ještě téhož dne navštívil Klamta spolu s dalším lesníkem Antonem Pohlem. Při příchodu zjistili, že Erlauber stihl již polovinu dříví uklidit do kůlny a zbytek se povaloval ještě na dvorku. Při opětovném dotazování na původ dříví, uváděl Klamt ty samé informace, ale jako důkaz svého tvrzení chtěl ukázat lesním úředníkům pařez, který po jeho práci na

---

¹⁹¹ Velkostatek, karton č. 948, případ Ferdinand Klimt.

„Verfluchter Lumpen, wie kannst du mir die Ast nehmen, das Holz ist ja von unsrigen!“ grif nach der Ast und wollte mir selbe in den Leib hauen, mit den Worten, ob ich nicht wisse, daß er Soldat wäre und sagte: „wenn du nicht geht, so sieh noch zu, wie dir ergehen wird.

Ich ging und zeigte es dem Waldbeamter an, was vorgefallen, und wie mir ergehen war. derselbe gab sogleich den Auftrag mit Beziehung einer Gerichtsgeschworenen, diesen Gegenstand zu untersuchen, wo inzwischen der Adjunkt Anton Pohl, bei diesen Holze die Aussucht hatte, bis der Geschworene verstand war. Der Stammstück hatte er im Schenn verscharrt und den anderen hatte er unter Hause abgeworfen.

Er wurde die Gerichtsperson befragt, ob dieser Holz von seinem Vater Gründen sey, so erwiderte er, ja und wolle uns auch den den Stock derselben zeigen.

Wir nahmen uns das Maß von untere Theile der Stammstücke und gingen hinaus, und er zeigte uns auf Gartengründe einen verhauten Stock, auf welchen den Maß ganz und gar nicht paßte, so auch in Widerspruche stand, indem der Stammstück ganz gesund war.

Ich zeigte ihm dann in der obrigkeitlichen Waldung den Stock, welcher gesund und auch das Maß von Stammstücke ganz genau auf halben paßte.

Aller Überzeugung lehnte er noch ab, und er verharrte, er hatte es nicht abgehackt, sondern es wurde von seines Vaters Gründe.

Es wird daher dieser Vorfall EINEM LÖBLICHEN OBERAMT gehorsam angezeigt und zur weiteren Amtsfahndung übergeben.

¹⁹² Klamt působil ve vojsku jako tzv. Gemeiner označující vojáka bez hodnosti. Pro vojenskou službu té doby byly charakteristické časté odvody hlavně mezi chudými vrstvami a do roku 1802 až doživotní vojenská služba. Ta byla v roce 1802 zkrácena u pěchoty na 10, jezdeckta 12 a dělostřelectva 14 let. Pro výkon vojenské služby se po určitém časovém úseku udělovaly dlouhé

pozemku otce zůstal. Lesníci si vzali tedy míru kmene u Klamtova domu a následovali jej na pozemek jeho otce. Zde nalezený pařez, ale neodpovídal míře odebrané u něj doma a navíc ani stav dřeva se neshodoval. Kmen byl v daleko lepším stavu než pařez, z kterého údajně získal dřevo. Dále vedli naopak lesníci Klamta do vrchnostenského lesa, kde mu ukázali strom, který se shodoval s mírou kmene a dá se říct, usvědčoval Erlaubera nejen ze lži, ale i krádeže. Přes tyto nesporné důkazy nechtěl mladý zloděj prodat svou kůži lacino a stále se vykrucoval, že dřevo pochází opravdu z majetku jeho otce. Tím končí zpráva a její pisatelé žádají soud ve Frýdlantu o náležité prošetření této věci.¹⁹³

Jakmile se tato pře dostala do rukou soudní instance v hlavním městě panství, rozhodla ta o výsledku hlavního podezřelého Ferdinanda Klamta, který udával diametrálně odlišné informace od řádků výše. Nejprve se dvacetiletý voják držel své výpovědi a tvrdil, že dříví pochází opravdu z pozemku jeho otce, ale když došlo na důkazy svědčící o lživosti jeho tvrzení, začal se obviněný opět vymlouvat. O setkání s lesníkem vypověděl Klamt toto: *„Když jsem táhl dřevo z otcova lesa na saních k sobě domů, potkal jsem právě Ressela. Tomu jsem řekl, odkud mám dřevo, ale ten tvrdil, že to dříví pochází z vrchnostenského lesa. Měl jsem mu prý dát 8 krejcarů a poté mě nechá jít, když jsem to neučinil, chtěl mi Ressel vzít větev, a proto jsem strčil proti větvi, aby ji pustil. Ten mě poté udeřil metrem přes ramena a já mu na to pověděl, že přece nemusí mě hned mlátit a řekl mi, že je hrubý“*. Na přetřes přišlo i hrubé uražení lesníka, ale i v tomto případě negoval Klamt výpověď Ressela slovy: *„To je lež, nenazval jsem ho proradným lumpem, pouze jsem mu řekl, že je hrubý!“*. Další otázka směřovala k nesrovnalostem v mírách kmene a pařezu. Na tu reagoval Klamt v podobném duchu jako u ostatních otázek: *„Ti (lesníci) měli špatný metr a nebylo možné určit jak tlustý je který kmen a navíc mi ty míry ani neukázali.“*. Dále následovala poslední otázka, zda je Klamt ochoten tato tvrzení odpřísáhnout. Odpověděl, že ano a na důkaz svých tvrzení měl dokonce svědka, který ho viděl brát dříví

---

dovolené a na jedné z nich byl Klamt nachytán při krádeži. Povinná vojenská služba se nevztahovala na duchovenstvo, šlechtu a inteligenci.

¹⁹³ Velkostatek, karton č. 948, případ Ferdinand Klimt.

z pozemku otce. Dotyčný se jmenoval Josef Augsten a byl dalším předvolaným v tomto případě.¹⁹⁴

Josef Augsten oslavil v roce 1839 své 52. narozeniny a pocházel z Arnoltic a jako svědek mohl Klamtovi velmi pomoci, jelikož jeho výpověď se na základě jeho beztrestnosti považovala za důvěryhodnou. Na stěžejní otázku, zda viděl Klimta odsekávat dřevo na otcově pozemku, odpověděl Augsten takto: „*To je dnes přesně 3 týdny, kdy jsem ho viděl. To bylo 22. ledna odpoledne, kdy jsem viděl Erlaubera Klamta na pozemku otce brát dříví.*“. Na první pohled se zdá, že takhle výpověď je klíčová pro nevinu Klamta, ale pokud se podíváme na zprávu lesníka Ressela blíže, uvádí v ní, že se setkal s mladým vojákem 25. ledna. Tato nesrovnalost přišla na přetřes hned další otázkou a tím, co Augsten řekl, doslova rozsypal obhajobu Klamta: „*To nebylo 25. ledna, to si moc dobře pamatuju. Výpověď Erlaubera je v tomto případě nepravdivá!*“. Ve starších případech by tato výpověď stačila na odsouzení, soud ale nyní přistoupil k výslechu dalších

---

¹⁹⁴ Velkostatek, karton č. 948, případ Ferdinand Klimt.

Kläger: Gegen liegt die Klage aus obrigkeitlichem Walde am 25. Januar Holz entwendet zu haben. Ihr würdet aufgefordert hinüber die Wahrheit anzugeben.

F. Klamt: die gegen mich angegebene Klage, daß ich aus obrigkeitlichem Walde Holz entwendet hatte, ist unwahr, ich habe kein Holz aus Obrigkeit genommen, sondern das Holz, das ich auf den Schlitten geladen habe, der Förster Ressel glaubte, ich hatte es aus obrigkeitlichen Busche, ist aber aus mein Vaters Waldung.

Kläger: Es hat sich aber noch die Spur gezeigt, daß das Holz das Maß von dem Abschnitt genommen und mit der obrigkeitlichem Walde befindlichen Stock verglichen wurde, wo sonst sich zeigte, daß wirklich beide aus obrigkeitlichem Walde stammte?

F. Klamt: Als ich mit den Schnitten aus Vater Walde nach Hause fuhr, begegnete ich den Anton Ressel, er fragte mich, woher ich das Holz habe, und ich erwiderte hinauf aus meinem Vater Walde. Er sagte, es wird aus dem Obrigkeiten Walde und ich soll ihm 8 groschen geben, dann lass er mich gehen, da ich keine Strafe wusste war, wollte er mir eine Ast nehmen, die ich ihm aber nicht lass, hinauf schlug er mich mit seinem Maß einmal über die Schultern, ich sagte zu ihm, daß er mich ja nicht schlagen muß, und hieß ihm einem groben Mann.

Kläger: Förster Ressel hat angegeben, daß sie ihr Ressel einem „verfluchter Lumpen“ geschimpft haben und ihn mit der Ast geschlagen hat?

F. Klamt: Diese Angabe ist unwahr, ich habe ihn wieder einem „verfluchter Lumpen“ geschimpft noch wollte ich ihn mit dem Ast schlagen. ich heiß ihn nur ein groben Mann.

Kläger: Ihr habt zu Ressel weiter gesagt, sie nicht wisse, daß ihr Soldat sind.

F. Klamt: Ressel fragte mich, wie ich heisse und ich sagte Klamt, weiter fragte er, ob ich ein Erlauber bin, welches ich ihn ebenfalls besagte, weiter habe ich nichts zu ihm gesagt.

Kläger: Sind ihr im Stande sagen, daß am Schlitten geladen Holz nicht obrigkeitliches sondern von seinem Vater Waldung war?

F. Klamt: Ich kann es durch Joseph Augsten aus Weißbach bestätigen, der wird mir bezeugen müssen, wie ich in dem Vaters Busche beschäftigt war, einen Stamm abzuhausen, und auch, daß ich nach Hause gefahren habe.

účastníků ve snaze o úplnost celého procesu a zjistit, zda oba lesníci potvrdí svá starší tvrzení.¹⁹⁵

Výpověď A. Ressela se shodovala do puntíku se zprávou, kterou podával na soud ve Frýdlantu, navíc uváděl pouze toto: „*Nevěřil jsem jeho odpovědi podle stop sáněk, které vedly právě z vrchnostenského lesa!*“. Dále se ptal žalobce především kvůli možnému svědkovi, zda je možné, že Klamt viděl ještě někoho, kdo by mu tuto jeho tezi potvrdil. Ressel na tuto otázku reagoval negativně a dodával: „*Klamt nemohl nikoho vidět, protože říkal, že kromě mě nikoho jiného ani neviděl!*“.¹⁹⁶

---

¹⁹⁵ Velkostatek, karton č. 948 případ Ferdinand Klamt

J. Augsten: Ich heiße Joseph Augsten, bin gebürtig von Weißbach, 52 Jahre alt, katholisch, Häußler in Weißbach n. 193. Ich war noch nie in der Untersuchung gestanden.

Kläger: Ferdinand Klamt, Beurlauber aus Weißbach, hat ihr als Zeuge angegeben, daß ihn gesehen haben, wie Klamt in seines Vaters Busche mit dem abhauen eines Stammes beschäftigt war. Ihr wart gefordert mit der Wahrheit angeben, wer, zu welcher Zeit, und wo dieses von Klamt angegebene Holzabhauen geschehen ist.

J. Augsten: Es wird genau heute drei Wochen, das ist den 22. Januar 839 Nachmittag in den 4ten Stunde, fuhr ich aus dem obrigkeitlichen Busche mit etwas Holz nach Weißbach, als ich auf den Schlittenbahne neben der Klamtischen Waldung fortfuhr, sah ich diesen Ferdinand Klamt Erlauber in seines Vaters Waldung einen Holzstamm zu hauen. Ich sprach diesem Erlauber noch mit einigen Worten an und fuhr dann mit meine Wege fort.

Kläger: Klamt will noch von euch am Freitag d. h. den 25. Januar in seines Vaters Walde beym Holzabhauen gesehen wurden zu seyn. ihr werdet angegeben, ob diese Aussage in der Wahrheit braucht.

J. Augsten: Freitag war es nicht, die Aussage des Klamt ist unwahr.

Kläger: Klamt war beschäftigt am 25. Januar aus dem obrigkeitlichen Walde Holz entwendet zu haben, was ist auch deren bekannt.

J. Augsten: Es ist mir gar nicht bekannt.

Kläger: Habt ihr noch was anzugeben?

J. Augsten: Nein.

¹⁹⁶ Velkostatek, karton č. 948 případ Ferdinand Klamt

A. Ressel: Ich heiße Anton Ressel, bin obrigkeitlicher Förster zu Weißbach, bin 50 Jahre alt, katholisch Religion, noch nie bestraft.

Kläger: Sie haben die Anzeige gemacht, am Erlauber Ferdinand Klamt aus Weißbach N. 122, mit einem Schlitten Holz geladen und welches obrigkeitliches Geholze gewesen sein soll, Sie werden die Wahrheit pünktlich angeben.

A. Ressel: Es hat seine Tätigkeit, daß ich den Erlauber Klamt am 25. Januar mit entwendeten obrigkeitlichen Geholze gesehen habe. Am Tage Nachmittag ging ich zum Waldbüuten, dann begegnete mir der Erlauber Klamt aus Weißbach mit einem Schlitten auf welches Holz geladen war, auf seines Vaters Gründe, ich fragte ihn, woher er das Holz habe und er erwiderte: „von dem unsrigen“. Ich glaubte diese Aussage nicht, sondern die Schlittenspur aus von wahr Klamt gesehen kann, und diese Spur führte mich in obrigkeitlichem Walde, so zeigte sich, daß das obrigkeitlichen Holz war, was Klamt auf dem Schlitten hatte, ohne mich zu besinnen, eilte ich ihn nach, dann ich wollte ihn die Ast nehmen, hatte sie auch schon gehabt, worauf er zu mir sagte, „verfluchter Lumpen, wie kannst du mir die Ast nehmen, das Holz ist ja von unsrigen“, grif nach der Ast und wollte mich mit ihr hauen, ob ich nicht wisse, daß er Soldat seyn, er fügte noch die drohung bei, „wenn du nicht gleich diese Ast lässt, so siehst du, wie dir angehen wird.“

Posledního v řadě vyslychaných představoval již zmíněný Anton Pohl, který se záležitosti účastnil až od návštěvy u Klamta. Nemá cenu uvádět, to co již bylo napsáno výše pouze detaily, které jasně poukazují na vinu mladého vojáka. Pohl dodává, že navíc našli v okolí stromu poraženého ve vrchnostenském lesu stopy sáněk, které vedly z lesa až na cestu, kterou jel Klamt.¹⁹⁷

Na základě důkazů a výpovědi několika svědků není pochyb o vině Erlaubera Klamta. Kromě přímých indicií lze považovat za hodnotnou i stálost výpovědi obou lesníků, kteří ani v nejmenším neobměňovali svá tvrzení a drželi se toho, co řekli v úvodu, neboť je notoricky známým faktem, že člověk, který lže, mění často svá tvrzení.

Rozsudek v této kauze nepadl na půdě soudu ve Frýdlantu. Ten pouze informoval dopisem jistého svobodného pána Palombiniho z vojenského c. k. velitelství v Praze o celé události: „ *Ferdinand Klamt, člen 4. Companie, toho času na dovolené – Bílý Potok, byl označen vrchním soudem ve Frýdlantu jako zloděj lesního majetku. Kromě krádeže dříví se dopustil také hrubé urážky lesního správce. Z těchto důvodů žádáme Vás (velevážené c. k. vojenské velitelství) o znásobení služby pro tohoto zlodějského neřáda a povolit mu odchod na dovolenou pouze v případě kladného postoje soudu ve Frýdlantu.* “¹⁹⁸

Ich ließ ihn die Ast und mit diesen Worten, ging dann zum Waldämter und zeigte diesen Vorfall an, dann ging ich zusammen mit dem Anton Pohl zu dem Klamt und dort das Maß von dem abgeschnitten Stamm genommen, und dann fuhr uns Klamt zu einem Stock, da er sein lügenhaltende Angabe, daß es von ihm geladenen Holz nicht von seinem wäre, dann führen wir in obrigkeitlichen Waldung, wo wir das Maß genommen haben, welches zum Stück paßt.

Kläger: Welchem Schaden verbindet die Obrigkeit durch die Entwendung dieses Geholze von dem Ferdinand Klamt?

A. Ressel: die Schaden beträgt bloß 32 kr.

Kläger: Es ist möglich, daß noch jemand anderer den Klamt sehen konnte?

A. Ressel: Nein, weil er zu mir sagte, daß er außer mir Niemanden gesehen hat.

¹⁹⁷ Velkostatek, karton č. 948 případ Ferdinand Klamt

Kläger: Haben Sie sich die Untersuchung gemacht, ob das bey Klamt aufgefundenes Holz von obrigkeitlichem Walde ist?

A. Pohl: Ich und Förster Anton Ressel, haben wir uns zu Klamt begeben und da liegendem Holz haben wir das Maß abgenommen, danach mit selbem zuerst in ihrem Busche, weil Klamt behauptete, daß es von seinem Geholze war, es sey nicht dieser Vorfall, dann gingen wir zum obrigkeitlichen Busche und dort wurde Klamt vorgehalten, daß das Holz wirklich von obrigkeitlichem Walde sey, weil das Maß ganz genau zu den Stab paßte.

¹⁹⁸ Velkostatek, karton č. 948 případ Ferdinand Klmit

Ferdinand Klamt Gemeiner der 4. Companie beurlaubt zu Weißbach, wurde dem Oberamt als ein Holzfrevler angezeigt. Da sich derselbe auch noch einer Beschimpfung des obrigkeitlichen förster zu schulden. so stellt man das Lobl. K. K. Regimento Commando um sich von diesem Waldfrevler zu bewahren, das dienstfreundliche Aussuchen, oben genannten Gemeiner zur Dienstleistung

Případ Klamt poutá kromě svého obsahu také dalšími věcmi. Celá záležitost se řešila bezmála celý rok a to zaráží především s ohledem na velmi nízkou hodnotu ukradeného dřeva, které lesní úřad stanovil na pouhých 32 krejcarů. Za tímto prodloužením procesu stojí dvě věci. Jednu představuje již výše zmíněné podrobnější vedení procesu, které počítalo s vyslechnutím daleko většího množství svědků (případ Klamt - 4 výslechy) a tu druhou snaha usvědčit, že se mladý voják dopustil nejen krádeže, ale také velmi hrubého chování k lesníkovi zastupujícím státní moc. Podrobnost spisu nám také umožní seznámit se s okolnostmi života mladého vojáka, který nastoupil již velmi brzy (pravděpodobně okolo 18. či 19. roku života) do vojenské služby, když vezmeme v potaz, že již ve svých dvaceti letech trávil jednu ze svých dlouhých dovolených doma. Dále můžeme předpokládat, že patřil spíše k nižším vrstvám společnosti, protože právě v těchto vrstvách se prováděl nejčastěji nábor nových členů císařského vojska. Na druhou stranu patřil Klamt, na rozdíl od bratrů Resselů (případ 1814) již ke gramotným, což dosvědčuje jeho vlastnoruční podpis po výslechu, který absolvoval. Zájem o případ Klamt mě dále vedl k prostudování matrik pro vesnici Bílý Potok, kde se mi bohužel nepodařilo najít další informace k jeho životu či spíše smrti. Proto lze předpokládat dvě věci, Klamt se po ukončení své vojenské anabáze odstěhoval z Bílého Potoka anebo se nevrátil vůbec a dlouhá služba vlasti jej stála život.

10.9. Případ Franz Passig (1839)

Poslední z kriminálních případů panství Frýdlant, kterým se budu zabývat, se odehrál v okolí vesnice Vysoký (Hohenwald) a na svědomí ho měl čtyřicetiletý Franz Passig, otec tří dětí z domu č. 6, povoláním obchodník a do střetu s vrchností v roce 1839 považován za bezúhonného.¹⁹⁹

---

einzubringen und ihn so lange wie es Oberamt nicht selbst um dessen Beurlaubung einschreitet, nicht wieder zu beurlauben.

Viz. příloha č. 2.

¹⁹⁹ Státní oblastní archiv v Litoměřicích – Pobočka Děčín, Inventář velkostatku Frýdlant, i. č. A 4144, karton č. 948, sign. č. 46, Vysoké: Franz Passig – krádež dříví.

Ich heisse Franz Passig, bei gebürtig aus Hohenwald, 40 Jahre alt, katholische Religion, Händler, verheiratet, Vater von 3 Kindern. Noch nie bestraft.

Vysoký (Hohenwald) – Její založení má na svědomí Kateřina z Redernu a nejvíce ji postihl ústup pruských vojsk v roce 1745. Obec Vysoký patřila k těm nejmenším, v roce 1834 v ní žilo 185

Celá situace se odehrála, jak už tomu bývá, spíše náhodou a nebýt přičinění lesníků Stilera a Dennutha k žádnému vyšetřování by nedošlo. Tito lesní úředníci narazili při jedné ze svých pochůzek po vrchnostenských lesích na čerstvě pokácený strom. Zjištění ihned reportovali úředníkovi ve Vysokém, v jehož teritoriu ke krádeži došlo a spolu s ním se vydali prohledat domy ve vesnici. To je přivedlo až k domu, kde bydlel Franz Passig, u kterého skutečně objevili odcizené dřevo. Nejednalo se ale o jednoduché hledání. Passig ač netrestaný pravděpodobně nekradl z vrchnostenského poprvé, protože dřevo schoval opravdu, kde se dalo, v očekávání, že může přijít kontrola. Část habrového dříví objevili lesníci za pecí a zbytek v podestýlce. Podezřelý opět vzdoroval a vymlouval se, že toto dřevo patří jemu a nevyhnul se ani hrubým urážkám vůči vrchnostenským úředníkům. Nejen na základě velkého podezření Passiga z krádeže, ale opět i velmi neomaleného chování k lesním správcům žádal pisatel této zprávy Franz Zouler, úředník z Hejnic, o zásah vrchního soudu ve Frýdlantu a vyřešení této záležitosti.²⁰⁰

Soudní moc ve Frýdlantu si v tomto případě pospíšila a již týden po nahlášení incidentu si pozvali výše zmiňované lesníky k výslechu. Prvním v řadě dotazovaných byl Josef Dennuth, 59 let starý, otec 8 dětí a jak se sluší a patří na státního úředníka ještě netrestán. Otázky směřovaly k osudnému odpolední. Dennuth popsal velmi podrobně celou záležitost a rozšiřoval výše sepsanou

---

obyvatel v 41 domech. Po druhé světové válce a nuceném odsunu německého obyvatelstva se jejich počet ještě smrškl na pouhých pár desítek.

Podrobněji: RESSEL, Anton Franz. *Geschichte des Friedländer Bezirkes*. Friedland: Franz Riemer, 1902, s. 372 - 373.

ANDĚL, Rudolf a Roman KARPAŠ. *Frýdlantsko: minulost a současnost kraje na úpatí Jizerských hor*. Vyd. 1. Liberec: Nakladatelství 555, 2002. s. 226 – 227.

²⁰⁰ Velkostatek Frýdlant, karton č. 948, Passig.

Am 28ten Oktober ging ich der Förster Dennuth samt der Adjunkt Stiler in den Forstwaldigen genannt. Sie nahmen der sogenannten Steinerne Lehen einen ganz frisch abgesägten Stock gewahr. Förster samt Adjunkt gingen gleich zum Hohenwälder Gemeindgericht um Hausuntersuchung zu halten. Und es traf sich, daß das entwendete Büchel bei dem Franz Passig in Hohewald No. 6, Theils in Klöppeln und theils in Spänne geschnitten, wo die Spänne in Heufutter versteckt und auch auf den Ofen gefunden wurde. Bei diesem Vorfall schimpfte genannter Passig, hieß den Forster samt Adjunkt und die Gerichte alle Spitzbuben und dergleichen mehr, kurzer Schimpfte so viel als er nur konnte.

Der Förster samt Adjunkt schätzen das entwendete Büchel auf 2 f 24 kr.

Ein Löbliches Oberamt wird hiermit gehorsam gebeten, dieser Holzfrevler für den gestohlenen Büchel und für die außerordentlich böartigen Schimpfe die gefechtsmäßige Strafe zu Theil werden lassen.

zprávu o další informace. Passig se choval při odběru ukradeného dřeva opravdu velmi hrubě a pravil podle výpovědi Dennutha toto: *To je mé dřevo a vy všichni jste darebáci, to si však nenechal adjunkt Stiler líbit a žádal, aby toto tvrzení zopakoval, ten ale radši mlčel. Poté když jsme se opět tázali na původ dřeva, vybuchl Passig znovu a opět nás označil za darebáky.* Informace o celé záležitosti doplnil Dennuth o další maličkosti, které vedly k Passigovi. Především se jednalo o údajné stopy, které vyšetřovatelům usnadnily celou práci. Také uvádí pomoc úředníka Gückeho z Vysokého, který sehraje velmi důležitou roli.²⁰¹

Dalšího z vyslýchaných představoval právě úředník Gücke, který se účastnil záležitosti od návštěvy obou lesníků, kteří ho informovali o nález čerstvě pokáceného stromu na jeho teritoriu. Celým jménem Franz Gücke žil od narození ve Vysokém a v době případu Passig mu bylo již 65 let. Důležitou roli sehrál již při setkání, kdy mu oba lesníci přinesli z místa činu hůl, kterou Gücke rozpoznal jako majetek právě podezřelého Franze Passiga. Právě tato hůl představovala stopu, kterou zmiňoval ve své výpovědi Dennuth a zavedla všechny zúčastněné až k pachateli. Kromě toho uváděl Gücke další informace o vině Passiga. Ten tvrdil, že dříví pochází z jeho majetku, ale úředník z Vysokého uváděl úplný opak: *„Passig uváděl, že dřevo pocházelo z jeho majetku. To se ukázalo jako lež, neboť typ dřeva z jeho údajného majetku se neshodoval s ukradeným a navíc Passig*

---

²⁰¹ Velkostatek Frýdlant, karton č. 948, Passig.

Ich heiße Joseph Dennuth, bin 59 Jahre alt, katholische Religion, Vater von 8 Kindern, noch nie bestraft.

Kläger: Haben sie mit dem Adjunkt Stiller am 28ten Oktober d J. wahrgenommen, daß in den sogenannten obrigkeitlichen Busche Waldigen ein bisschen Stanze entwendet worden sey, und durch die Spur entdeckt haben, Geben Sie mit der Wahrheit wie sich die Sache verhält.

J. Dennuth: Es hat seine Tätigkeit, daß ich mit dem Adjunkt Stiler am 28. Oktober d. J. in den Busch sogenannten Waldigen genannt, einen ganz frisch abgesägten Stock wahrgenommen haben, wir erhielten die Spur der Thäter, die uns bis nach Hohenwald führte, wo wir uns einen Gerichtsmann mitnehmen, und in der Behausung der Franz Passig No. 6 theils Klöppeln, theils in Spänne gesägt, und Holz vorfanden. Die Spänn in Haufutter versteckt, auch auf den Ofen wurde diesen Geholze vorgefunden.

Passig zur theile zustellt geben, daß es sein eigentliches Holz wäre, da ihr dieses widersprechen wurde, so schimpfte er aus mit den Ausdrücken, er hieß uns Spitzbuben, wodurch er mich den Adjunkt mit diesen Worten beleidigt.

das bei Passig aufgefundener Geholze würde selben belassen. Der Werth dieses entwendeten Gehölzes wird jedoch auf 2f 24kr geschätzt.

Kläger: Hat noch jemanden die ausgelassene Beschimpfung von Passig angehört zu haben?

J. Dennuth: Außer mich den Adjunkt Stiler und den Gerichtsmann Gücke Niemand, daher ich auch als Zeugen anführen kann.

Kläger: Haben Sie schon diesen Passig in Holzfrevler bekannt?

nebyl ani vlastníkem lesa, který vydával za svůj. “. Dále se ve své výpovědi vracel úředník z Vysokého k momentu, kdy je podezřelý hrubě urážel a zde jej doslovně citoval v situaci, kdy byl Passig označen jako zloděj: „Když vás nic neuspokojí, vy lumpové. “. ²⁰²

Posledním z vrchnostenských úředníků dotazovaným v případě krádeže dříví byl dvaadvacetiletý adjunkt Adalbert Stiller. Ten ve své výpovědi uváděl podrobnější detaily oproti úředníkovi Gückemu a k usvědčení Passiga jako zloděje řekl: *„Poté co Passig tvrdil, že dřevo pochází z jeho majetku, vzal nás k lesu, který nebyl jeho, a navíc ukradené dřevo pocházelo z dubu, zatímco stromy z „údajného“ majetku Passiga byly jasanové a tím usvědčil sám sebe ze lži. “. ²⁰³*

Na úplný závěr se dostal k výpovědi sám obviněný Franz Passig. První z otázek žalobce zněla, zda odcizil zmiňované dřevo. Na to odpověděl

---

J. Dennuth: Passig wurde noch nie in Holzfrevler bekannt.

²⁰² Velkostatek Frýdlant, karton č. 948, Passig.

Ich heiße Franz Gücke, beigebürtig aus Hohenwald, 65 Jahre alt, katholische Religion, verheirathet, Vater von 4 Kindern, bin Gerichtsgeschworene.

Kläger: Die beiden Forst-Individuen Joseph Dennuth und Adalbert Stiller angeben, daß sie bei dem Händler Passig Gehölze vorgefunden, welches sie als entwendetes, haben. Gücke wird aufgefordert über das Berichte die Wahrheit angeben.

F. Gücke: Am 28. Oktober wurde ich aufgefordert mit in die Behausung Passigs zu gehen, und ein Nachsuchung wegen entwendeten Geholzes zu machen. Wir haben bei ihm das Holz vorgefunden. er sagte aber, daß er aus seinem Busche habe, die Jäger sagten, daß es nicht wahr sey, worauf Passig sagte: „ wann ihr nicht mehr stillt, ihr Lumpen“, über diesen Ausdruck wurde der Adjunkt böse und ging zu dem Passig hin und forderte ihr auf sich zu äussern. der Passig schwieg aber, die beiden Individuen sich mit diesem Schweigen nicht begnügten, so hieß er sie abermals Lumpen und bestand darauf, daß Holz aus seinem Busche wäre.

Aus dieser zeigen wir Passig an der Ast wo er das Gehölze als sein angebliche genommen hat, allein se zeigte sich nicht als ein Besitzer der Busche gestanden hat, Passig wurde auch hinein falls überweisen, daß er das Holz nicht auf rechtmässigen Weise erhalten hat.

²⁰³ Velkostatek Frýdlant, karton č. 948, Passig.

Ich heisse Adalbert Stiller, 22 Jahre alt, katholische Religion, noch nie bestraft.

Kläger: Sie haben anzugeben, was man bey dem Passig aufgefundenes Holz bekannt sey?

A. Stiller: Ich und der Förster Dennuth am 28. Oktober in den obrigkeitlichen Forst sogenannten Waldigen und dort angekommen, haben wir bemerkt, daß ein bisschen Stange dort war, es zeigte sich, daß die Spur bis zu dem Passig Hause fuhr. Zuerst gingen wir zu dem Gericht in Hohenwald, der uns den Geschworene Gücke gab, mit welchem wir bei Passig eine Hausuntersuchung abgehalten haben, und das entwendete Gehölze aufgefundenes. Das Holz war auf 2f 24 kr abgeschätzt.

Kläger: Haben Sie noch etwas anzugeben?

A. Stiller: Ich muss noch anführen, daß Passig behauptet hat, daß es sein eigentliches Gehölze wäre, und führte uns in einem Busche welcher er für sein Eigentum hielte, er zeigte uns einen Stock, es zeigte sich aber, daß der Busche nicht sein Eigenthum sey, sondern der Stamm kein buchen Gehölze, sondern ein Eschenholz war, so würde Passig auch sein lügenhafte Angabe überweisen.

vyslýchaný: „*Neodcizil! Dřevo, které u mě bylo nalezeno, je mým majetkem velmi dlouho a patřilo ještě mému otci!*“.²⁰⁴

Další otázkou chtěl žalobce zjistit, jak to doopravdy bylo s nadáváním, které dosvědčili tři vrchnostenští úředníci. Passig na otázku, že všem nadával do darebáků, řekl: „*To není pravda, já vím, co je a není protiprávní, proto bych to nikdy neřekl.*“ Žalobce se s touto odpovědí nesmířil a připomněl Passigovi, že tento výrok dokonce zopakoval. Na to se začal vyslýchaný vykrucovat: „*To je nedorozumění, to jsem nemyslel na lesníky, ale na ty, kteří mě již dvakrát okradli!*“.²⁰⁵

Výsledek celého vyslychání kazí absence rozhodnutí soudu ve Frýdlantu o rozsahu potrestání Passiga. To se v ostatních trestních záležitostech nacházelo většinou na rubu celého dokumentu, ale to bohužel zde chybí. Na základě ostatních materiálů můžeme soudit, že soud vynesl rozsudek odnětí svobody na dobu několika dní za hrubé urážky vrchnostenských úředníků a povinnost zaplatit vzniklé škody činící v tomto případě 2 zlaté a 24 krejcarů.

10.10. Závěrem ke kriminálním případům na panství Frýdlant

Na těchto řádcích bych rád shrnul některé mé poznatky, které se vesměs objevovaly v kriminálních záležitostech velkostatku. Jedním ze společných ukazatelů všech odsouzených byla jejich příslušnost k nižším sociálním skupinám. Na základě záznamů se jednalo například o domkaře, obchodníka nebo také vojáka. Tento poznatek jistě nepřekvapí. I dnes kradou nemajetní lidé, ale v těchto případech se nejednalo pouze o formu sociální nouze a protestu proti vrchnosti, jak to formulovali někteří historikové. Majorita postupovala dle svého úsudku

---

²⁰⁴ Velkostatek Frýdlant, karton č. 948, případ F. Passig.

Ich habe aus obrigkeitlichem Walde kein Holz entwendet, daß bei mir aufgefunden Buchenholz ist mein Eigenthum, es gehörte noch meinem Vater und der Stamm habe ich schon ein halbes Jahr.

²⁰⁵ Velkostatek Frýdlant, karton č. 948, Passig.

F. Passig: Dieses ist nicht Wahrheit, daß ich die Forst-Individuen Lumpen geheissen habe, ich weiß schon was Recht ist, daher wurde ich auch kein Beschimpfen ausstossen.

Kläger: der Gerichtsmann Gücke, welcher bei der Hausdurchsuchung zugegen war, hat angegeben, daß es wahr sey, die Untersuchungskommission Lumpen geheissen zu haben, und Gücke wisse nicht, ob er auch daunter gemeint war, diese Beschimpfung habt ihr sagen über Aufforderung das Adjunkt Stiller den Beweis eines Lumpen hinzustellen, abermals wiederholt?

F. Passig: Dieses ist ein Missverständnis, sondern ich habe gesagt auf die Amte der Jäger, daß mir zustellen wird, ja, ja, ich nannte aber die Jäger nicht, sondern diejenigen die mich schon 2 mal bestohlen haben.

v mezích zákona a neuvědomovali si, že by nějakým způsobem porušovali právní předpisy. Tento závěr vyvozují na základě hrubého chování a lhaní vyslychaných, kteří postupovali jako by jim někdo opravdu bral „jejich majetek“. Právě lhaní a neomalené vyjadřování patří k dalším společným faktorům většiny případů. To, že lesník nachytl podezřelého v blízkosti vrchnostenského lesa se sáňkami plnými dříví a dokonce ho na místo činu dovedly stopy od sání, neznamenal pro zloděje vůbec nic. Ten si i přes evidentní důkazy o jeho vině neustále vedl svou a v konfrontaci se svědky usvědčující ho ze lži, nabízel vyslychaný neustále nové výmluvy (případ Passig nebo bratři Resselové). V tomto případě je nasnadě uvést i jeden ze současných kriminálních případů, kdy se dnes již bývalý středočeský hejtman David Rath choval při dopadení s usvědčujícími důkazy totožně jako například obchodník Franz Passig, poddaný z panství Frýdlant v roce 1839. Není tedy možné vztahovat chování na určitou sociální skupinu, spíše poukazovat na chování lidí v krajních situacích a to se ani po necelých dvou stoletích nemění.

Ze spisů lze vyčíst i další údaje týkající se například gramotnosti venkovského obyvatelstva na přelomu 18. a 19. století. Jak je notoricky známo, *Všeobecný školní řád* vstoupil v platnost roku 1774, který měl zajistit vzdělání všem poddaným monarchie. Toto rozhodnutí, ale nemohlo přes noc udělat s negramotných gramotné a proto nepřekvapí, že mnoho z vyslychaných neumělo ještě na začátku 19. století psát a svá doznání stvrzovali pouhým křížkem na místo klasického podpisu. Ten se ale u každého lišil a dá se říci, že každý nevzdělaný, měl svůj osobitý podpis. Samozřejmě negramotní se našli mezi vyslychanými pouze v řadách obviněných nebo svědků. Naproti tomu státní úředníci (lesníci) byli povinni splňovat určitou míru vzdělanosti, což dokazují i spisy velkostatku. Ke vzdělanosti na panství Frýdlant obecně se na základě prostudovaných spisů dá říci, že v rozmezí studovaných padesáti let došlo k posunu a na rozdíl od spisů z přelomu století se vyskytují ve čtyřicátých letech křížky jen sporadicky.

Další pro všechny případy signifikantní ukazatel představovali lesní úředníci. Na jejich bedrech ležela zodpovědnost za nedotčenost panského majetku, a proto se u každého porušení této svrchovanosti velmi angažovali jako poslušní vykonavatelé zákona hlásící jakoukoliv nesrovnalost nadřízeným

autoritám.²⁰⁶ Jejich podřízené postavení vůči státním autoritám je předurčovala k takovému chování, ale na druhou stranu nemůžeme stejnou rovnici aplikovat na vztah lesníka a poddaného, kdy si v této situaci podřízený poddaný na lesníka dovoloval velmi nevybíravými způsoby. Vysvětlení je v tomto případě několik. Především se ve vztahu lesník - vrchnost jednalo o zaměstnanecký poměr, což nutilo lesní úředníky k větší pokoře. Zatímco u vztahu lesník - poddaný (zloděj dříví) tento vztah neexistoval. Význam lesníků postupem času rostl a to se odráželo, jak na neustálé potřebě zvyšovat si vzdělání tak i na jejich platovém ohodnocení.²⁰⁷ K platovému ohodnocení lesníků se ve své knize *Beiträge zur Geschichte der Stadt und des Bezirkes Friedland* vyjadřoval i historik Julius Helbig, ten uvádí, že obecní lesník obdržel na základě městského řádu z roku 1725 za svou roční práci dva stromy a vrcholek stromu.²⁰⁸ K nutnému vzdělání lesních úředníků se vyjadřoval také Forstgesetz (lesní zákon) z konce roku 1852: *Na vzdělání schopných lesních úředníků si státní správa velmi zakládá a stopy výuky najdeme jak na obecních školách, tak i na univerzitách. Lesnické školy jsou podřízeny ministerstvu vnitra, které zodpovídá za výuku a materiály ke studiu na těchto ústavech. Ukončené studium na této škole umožňuje výkon nižších pozic v lesní správě. Pokud chce však lesník pomýšlet na lepší uplatnění, musí složit zvláštní státní zkoušku. Jen na základě těchto podmínek jsou lesníci způsobilí k výkonu tohoto povolání.*²⁰⁹ Tento Forstgesetz uvádí i další velmi zajímavou

---

²⁰⁶ Velkostatek, karton č. 475, případ Funke.

Aus diesem allen wird hochgräfs Wirtschafts und Forstamt einzusehen belieben, welchem unbilligen Verfahren der unterzeichnete Förster bei Ausübung seiner Pflicht und Besorgung des obrigkeitlichen Besten ausgesagt war, und noch ausgesagt seyn könne, wann er von dergleichen DEFRAUDANTEN mit dem Verlust des Lebens und der Gesundheit bedroht wird, daher er gehorsamste bitten muß: damit zur Verhütung dessen, und zu fernerer Ruhe in dem obrigkeitlichen TERRITORIO das nöthigste verfüget, auch ihn die Unbilden, die ihm wiederfahren, von Seite Funke abgetragen, und solchen Vorfälle ins künftige möchten vorgebeugt werden.

²⁰⁷ MAŠLÁN, Pavel. *Lesní hospodaření*.

²⁰⁸ HELBIG, Julius. *Beiträge zur Geschichte*. s. 215.

Der Gemeinde-Förster hat keine Besoldung, sondern erhält er zwei Bäume aus dem Gemeindebusch und die Wipfel von den Wasserröhren-Hölzern.

²⁰⁹ SYRUCZEK, Eugen. *Das Forst-Gesetz*, s. 10 – 11.

Zur Bildung tüchtiger Forstmänner trägt die hohe Staatsverwaltung die umsichtigste Sorgfalt. Wir finden im österr. Kaiserstaate den Unterricht im Forstsache schon in den Volksschulen, im ganzen wissenschaftlichen Umfange aber in Forstschulen, worunter jene in Mariabrunn vorzüglichste genannt wird, dann an Universitäten und technischen Schulen. Die Volksschule, Universitäten, und technischen Anstalten unterstehen dem hohen Ministerium des Unterrichtes, die Forstschulen aber dem h. Ministerium des Innern, doch haben sich beide Ministerien wechselseitige Mittheilungen bei Aenderungen im Organismus, im Unterrichte und in den Lehrbüchern, sowie

poznámku: *Na lesní úředníky se nahlíží jako na bezpečnostní složky a na základě tohoto vztahu užívají práva spojená s touto činností, čím se opravňují k nošení zbraní, kterých má být použito pouze v případech krajní nouze.*²¹⁰ Údaj o povolení nošení zbraní vypovídá o velmi dobrém společenském statutu lesníků. Možnost používat zbraň sama o sobě již značně zvyšuje respekt u těch, kteří by se pokusili krást na vrchnostenském anebo dokonce hrubě urážet lesního úředníka, jak dokládají materiály velkostatku Frýdlant.²¹¹

Poslední bod stojící za zmínku umožní nahlédnout pod pokličku tehdejších vztahů mezi příslušníky různých společenských skupin a to pomocí formy jazyka, který používali žalobci během výslechu. Pokud byl tázán lesník či jiný soudní úředník (Gerichtsgeschworene, Gerichtsmann) používal tazatel vykání (Sie), v případě, že došlo k výslechu obviněného nebo jiného svědka, tykal žalobce ve svých otázkách (Ihr). Tento jev se objevuje ve všech případech během prostudovaných padesáti let a nemůže se tedy jednat o náhodu. Tato maličkost poukazuje na úctu mezi zastupiteli státní moci. Vykání mezi osobami s vyšším společenským statutem nelze omezit pouze na období 19. století, ale jeho historie je daleko delší. Vesměs platilo již od středověku, že každému, kdo nezaujímal nějaké významnější postavení, se tykalo a naopak. Proto je nasnadě, že obyčejnému domkařovi Josefu Augstenovi, který figuroval jako svědek v případě F. Klamta se tykalo, ač se jednalo o netrestaného poddaného. Na druhou stranu

---

über den Bestand und Erfolg dieser Lehranstalten zu machen. Die an einer öffentlichen Forstschule mit gutem Erfolg zurückgelegten Studien befähigen nur zum untergeordneten Forstdienst, zur selbständigen Forstwirtschaftsführung und zur Aufnahme in den Staatsdienst muß die Befähigung durch eine besondere Staatsprüfung dargethan werden. Nur soartig befähigte Forstwirthe sind in die Zukunft zur Aufnahme von Zöglingen ermächtigt.

²¹⁰ SYRUCZEK, Eugen. *Das Forst-Gesetz*, s. 22.

Das auf den Forstschutzdienst beeidete Personale wird im Forstdienste als öffentliche Wache angesehen. genießt in dieser Beziehung alle in den Gesetzen gegründeten Rechte, welche den obrigkeitlichen Personen und Civilswachen zukommen und ist befugt, im Dienste die üblichen Waffen zu tragen. Jedermann ist gehalten, seiner dienstlichen Aufforderung Folge zu leisten. Von den Waffen darf das Forstpersonale nur im Falle gerechter Nothwehr Gebrauch machen.

²¹¹ Tamtéž, s. 38.

O svědomité práci a velké váženosti svědčí i přísaha, kterou skládal každý nový člen lesní správy: Přisahám, že budu pečlivě a věrně chránit a také dohlížet na všechny, kteří budou chtít nějakým způsobem škodit, anebo skutečně škodící bez ohledu na osobní vazby hlásit. Dále nebudu zabavovat, zatýkat nevinné, falešně obviňovat nebo podezřívát, každé škodě se budu snažit předejít a způsobené škody budu podle mého nejlepšího vědomí a svědomí hlásit a ohodnocovat. Případné škody budu odstraněny v mezích zákona, a to se svolením mých nadřízených a mě svěřenou moc použiji jen k těm nejlepším účelům, k tomu mi dopomáhej sám Bůh!

v kontaktu s obyčejným lesním úředníkem v tom samém případě používal tazatel zdvořilejší formu a dotazovanému vykal.²¹² Na základě těchto údajů si můžeme domyslet i něco více o každodenní realitě poddaných na prahu průmyslové éry. Jejich postavení ve vztahu k vrchnosti se měnilo v průběhu staletí a i přes relativně se zlepšující situaci vrcholící v polovině 19. století zrušením poddanství, nemůže být řeč o nějaké sociální rovnosti. To si dle mého soudu uvědomovaly i nižší vrstvy a proto se snažily upoutat pozornost na svou situaci. Krádeže představovaly jednu z možností.

11. Závěr

Krádeže dříví jeden z opomíjených, ale o to více zajímavých přečinů 19. století tvořil hlavní náplň mé práce a dá se říci, že v jistém slova smyslu charakterizoval i období průmyslové revoluce na venkově. Dále lze se stoprocentní jistotou soudit, že i přes ne příliš závratná čísla doložených přestupků, se velké množství poddaných podílelo na jeho páchání. Tento údaj vychází na jedné straně z potřeby většiny poddaných nějakým způsobem získat topné prostředky. Dále z nemožnosti lesních úředníků uhlídat takové množství obyvatel. Proto se mnoho poddaných nedostalo ani k vyšetřování, a lze pouze předpokládat, o kolik výše by se pohybovala čísla, kdyby bylo možné zaznamenat

---

²¹² Velkostatek, karton č. 948, případ F. Passig.

Příklad výslechu domkaře J. Augstena – tykání (Ihr)

Kläger: Ferdinand Klamt, Beurlauber aus Weißbach, hat ihr als Zeuge angegeben, daß ihn gesehen haben, wie Klamt in seines Vaters Busche mit dem abhauen eines Stammes beschäftigt war. Ihr wart gefordert mit der Wahrheit angeben, wer, zu welcher Zeit, und wo dieses von Klamt angegebene Holzabhauen geschehen ist.

J. Augsten: Es wird genau heute drei Wochen, das ist den 22. Januar 839 Nachmittag in den 4ten Stunde, fuhr ich aus dem obrigkeitlichen Busche mit etwas Holz nach Weißbach, als ich auf den Schlittenbahne neben der Klamtischen Waldung fortfuhr, sah ich diesen Ferdinand Klamt Erlauber in seines Vaters Waldung einen Holzstamm zu hauen. Ich sprach diesem Erlauber noch mit einigen Worten an und fuhr dann mit meine Wege fort.

Příklad výslechu lesníka A. Dennutha – vykání (Sie)

Kläger: Haben Sie mit dem Adjunkt Stiller am 28ten Oktober d. J. wahrgenommen, daß in den sogenannten obrigkeitlichen Busche Waldigen ein bisschen Stanze entwendet worden sey, und durch die Spur entdeckt haben, Geben Sie mit der Wahrheit wie sich die Sache verhält.

J. Dennuth: Es hat seine Tätigkeit, daß ich mit dem Adjunkt Stiler am 28. Oktober d. J. in den Busch sogenannten Waldigen genannt, einen ganz frisch abgesägten Stock wahrgenommen haben, wir erhielten die Spur der Thäter, die uns bis nach Hohenwald führte, wo wir uns einen Gerichtsmann mitnehmen, und in der Behausung der Franz Passig No. 6 theils Klöppeln, theils in

každou krádež dříví.

Práce cílila především na soudní spisy a jejich historickou reflexi. Konkrétně byly v úvodu stanoveny tyto otázky, co podle obžalovaných bylo a nebylo protiprávní, co pro ně představovala státní správa a jak se ve střetu s ní chovali.

Chápání právního státu u poddaných 19. století se značně lišilo od moderního pojetí z několika důvodů. Obyvatelé panství Frýdlant žili většinou na vesnicích, kde dosah nových metod a přístupů spojených s průmyslovou revolucí a osvícenstvím nebyl tak značný. Jejich život pokračoval více či méně stále ve starých kolejích. Proto není možné říci, že by krádeže představovaly pro většinu nějakou formu sociální rebelie proti vrchnosti, jak stanovil například Dirk Blasius pro městské prostředí. Majorita venkovských obyvatel tíhla k porušování právního řádu spíše na základě neznalosti principů právního státu, ve kterém se sběr dříví z vrchnostenského považoval za přestupek. V souvislosti s touto „neznalostí zákona“ u obyvatel panství vyvstává otázka, do jaké míry byla jejich nevědomost reálná či hraná. Pravděpodobnou odpověď představuje spíše první varianta, kdy poddaní jednali ve víře, že jejich chování není protizákonné, na základě mnoha dokladů jejich hrubého chování a dotčenosti. Jako příklad slouží paradoxní situace, kdy lesník snažící se získat zpět ukradené dříví, je sám nazván zlodějem a darebákem: „ *Vy jste pro mě ještě větším darebákem a to si nemyslete, že jsem zde kradl poprvé a to mi věřte, že ani ne naposled!*“

Tím se dostáváme již k druhé a třetí otázce, co pro ně představovala státní správa a jak se ve střetu s ní chovali. Vztah poddaného vůči lesním úředníkům se vyznačoval velkou rozmanitostí, kdy zloděj postupoval ve velkém množství případů velmi agresivně a bez úcty k zástupci vrchnosti. Na druhou stranu většina svědků měla státní správu ve velké úctě, což dokazují jejich výpovědi. Je tedy nasnadě konstatovat, že neúcta se vztahovala pouze na kriminální živly, ale i to není úplná pravda. I velmi zatvrzelý kriminálník se u soudu proměnil v pokorného poddaného pravděpodobně na základě obav, že jeho výbojně chování by zde nemělo úspěch a pouze by mu vysloužilo daleko tvrdší trest. Z toho vyplývá, že

---

Spänne gesagt, und Holz vorfanden. Die Spänn in Haufutter versteck, auch auf den Ofen wurde diesen Geholze vorgefunden.

jejich neznalost právního systému nebyla úplně omezená a tváří v tvář hrozícímu trestu si uvědomovali následky svého chování. Dále musím doplnit, že se v těchto případech nejednalo o žádné těžké zločince, ale o pouhé drobné kriminální živly mající respekt, alespoň před nějakými státními institucemi.

Odpověď na poslední otázku byla již lehce zmíněna výše, přesto uvedu několik dalších postřehů. Chování u zlodějů dříví se obecně vyznačovalo velkou hrubostí a to hlavně na základě údajů uvedených výše. Vystává ale otázka, proč se tak chovali? Kromě již zmíněného práva na krádež postupovali poddaní neslušně kvůli svému nízkému vzdělání a z toho vyplývající neschopnosti uvědomit si důsledky svého jednání. Další zarážející moment vesměs každé ze záležitostí představuje neustálé lhaní a překrucování pravdy. I pachatel chycený při činu se vymlouvá, že tento majetek patří jemu a že, jej získal poctivým způsobem. Opět by se dalo říci, že to souvisí s jejich vírou, že nečiní nic špatného, ale pravda by mohla ležet také někde jinde. Například ve vztahu poddaných k vrchnosti, kdy mnoho dopadených odmlouvá nejen, aby ztížili vyšetřování a oddálili jejich potrestání, ale také za účelem nedůvěry a odporu vůči vrchnosti. Jako důkaz o napětí slouží účast frýdlantských na rebeliích proti vrchnosti v letech 1680 a 1775 a potvrzující tak mé domněnky, že vztah mezi oběma stranami měl daleko k ideálu.

Úplným závěrem k problematice drobné kriminality bych rád podotknul, že motivem pro některé pachatele byla špatná sociální situace až bída a nelze na ně vztahovat poučky o sociální revoltě proti právnímu státu.

12. Seznam použitých zdrojů:

12.1. Prameny

Státní oblastní archiv v Litoměřicích – pobočka Děčín, fond velkostatku Frýdlant.

Raspenava matrika 1785 – 1799, N, I-N, i. č. L131/4.

Constitutio criminalis Theresiana, Wien, 1771.

Allgemeines Gesetz über Verbrechen und derselben Bestrafungen, Wien, 1787.

Gesetzbuch über Verbrechen und schwere Polizey – Übertretungen, Wien, 1803.

MARX, Karl. *Debatten über das Holzdiebstahlgesetz*, In: Rheinische Zeitung č. 298, 300 a 307, 25. 10. 1842, 27. 10. 1842 a 3. 11. 1842.

12.2. Literatura

BLASIUS, Dirk. *Kriminalität und Alltag: zur Konfliktgeschichte des Alltagslebens im 19. Jahrhundert*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1978.

EMSLEY, Clive. *Crime and society in England, 1750-1900*, Harlow: Longman, 1996.

RANK, Josef. *Allgemeines Handwörterbuch der böhmischen und deutschen Sprache. 2. deutsch-böhmischer Teil*, Prag: A. Haase, 1920.

Zločin a trest v české kultuře 19. století: sborník příspěvků z 30. ročníku symposia k problematice 19. století, Plzeň 25.–27. února 2010. KOŘÍNKOVÁ, Lucie - PETRBOK, Václav – RANDÁK, Jan (edd.) Vyd. 1. Praha: Academia, 2011.

SCHEINOST, Miroslav. *Kriminalita očima kriminologů*. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010.

FRANCEK, Jindřich. *Velké dějiny země Koruny české: Zločinnost a bezpráví*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2011.

MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přeprac. vyd. Praha: Linde, 2003.

ANDĚL, Rudolf a Roman KARPAŠ. *Frýdlantsko: minulost a současnost kraje na úpatí Jizerských hor*, Nakladatelství 555, Liberec, 2002.

HELBIG, Julius. *Beiträge zur Geschichte der Stadt und des Bezirkes Friedland i. B, Zweiter Band*. Friedland: Josef Weeber, 1896.

RESSEL, Anton Franz. *Geschichte des Friedländer Bezirkes*. Friedland: Franz Riemer, 1902.

SVOBODA, Milan. *Redernové v Čechách: nalézání zapomenutých příběhů 16. a 17. věku*, Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2011.

SPIRIT, Michal. *Úvod do studia práva*. 2. vyd., aktualiz. dle nového občanského zákoníku. Praha: Grada, 2014.

BĚLINA, Pavel. *Kronika Českých zemí*, Praha: Fortuna Print, 1999.

CIRONIS, Petros. *Kniha černá nebo smolná královského svobodného města Rokycan z let 1573-1630: s přílohou pozdějších čarodějnických procesů*, Rokycany: Státní okresní archiv, 1994.

PEKAŘ, Josef. *O smysl českých dějin*, Praha, 2012.

ČECHURA, Jaroslav. *Selské rebelie roku 1680: sociální konflikty v barokních Čechách a jejich každodenní souvislosti*, Praha: Libri, 2001.

ČECHURA, Jaroslav. *Kriminalita a každodennost v raném novověku: jižní Čechy 1650-1770*. Vyd. 1. Praha : Argo, 2008.

TINKOVÁ, Daniela. *Hřích, zločin, šílenství v čase odkouzlování světa*, Praha: Argo, 2004.

ROGALLA VON BIEBERSTEIN, Paul, Albert HIRTZ a Julius HELBIG. *Urkundliche Beiträge zur Geschichte der edlen Herren von Biberstein und ihrer Güter: aus dem handschriftlichen Nachlass des Generalmajors...* Reichenberg: Verein für Heimatkunde des Jeschken-Isergaues, 1911.

VOREL, Petr. *Velké dějiny země Koruny české*. Praha: Paseka, 2005.

SVOBODA, Milan. Sgrafita na hradě a zámku Frýdlant. Několik poznámek k jejich interpretaci: Sgraffito in Frýdlant castle. Few comments on interpretation. *Fontes Nissae = Prameny Nisy*. 2013, **14**(1): [2]-19.

SVOBODA, Milan a Jan HEINZL. *Hrabata z Gallasu, Clam-Gallasu a Hejnice: poutní místo a jeho patroni = Die Grafen von Gallas, von Clam-Gallas und Haindorf: der Wallfahrtsort und seine Schirmherren*. Hejnice: Frýdlantsko z.s., 2015.

DREYZIG, Wilhelm Friedrich. *Handbuch der Pathologie der chronischen Krankheiten, zum öffentlichen Gebrauche und zum eignen Nachlesen*, Schwickerschen Verlag, Leipzig, 1799.

ECKERT, Franz. *Lehrbuch der Forstwirtschaft für Waldbau- und Försterschulen sowie zum forstlichen Unterrichte für Aspiranten des Forstverwaltungsdienstes*, Bremen, 2012.

SYRUCZEK, Eugen. *Das Forst-Gesetz vom 3. Dezember 1852 und die bestehenden Jagd-Gesetze, mit den Bezug nehmenden Straf-, Waffen- und Polizeigesetzen, Verordnungen und Erläuterungen*, Rumburg, 1853.

TECHMEIER, Ingo. *Das Verhältnis von Kriminalität und Ökonomie (disertační práce)*, Univerzita Münster, 2001.

LENOCH, Josef. *Dějiny lesního hospodářství a dřevozpracujícího průmyslu (učební text)*, Mendelova univerzita Brno, 2014.

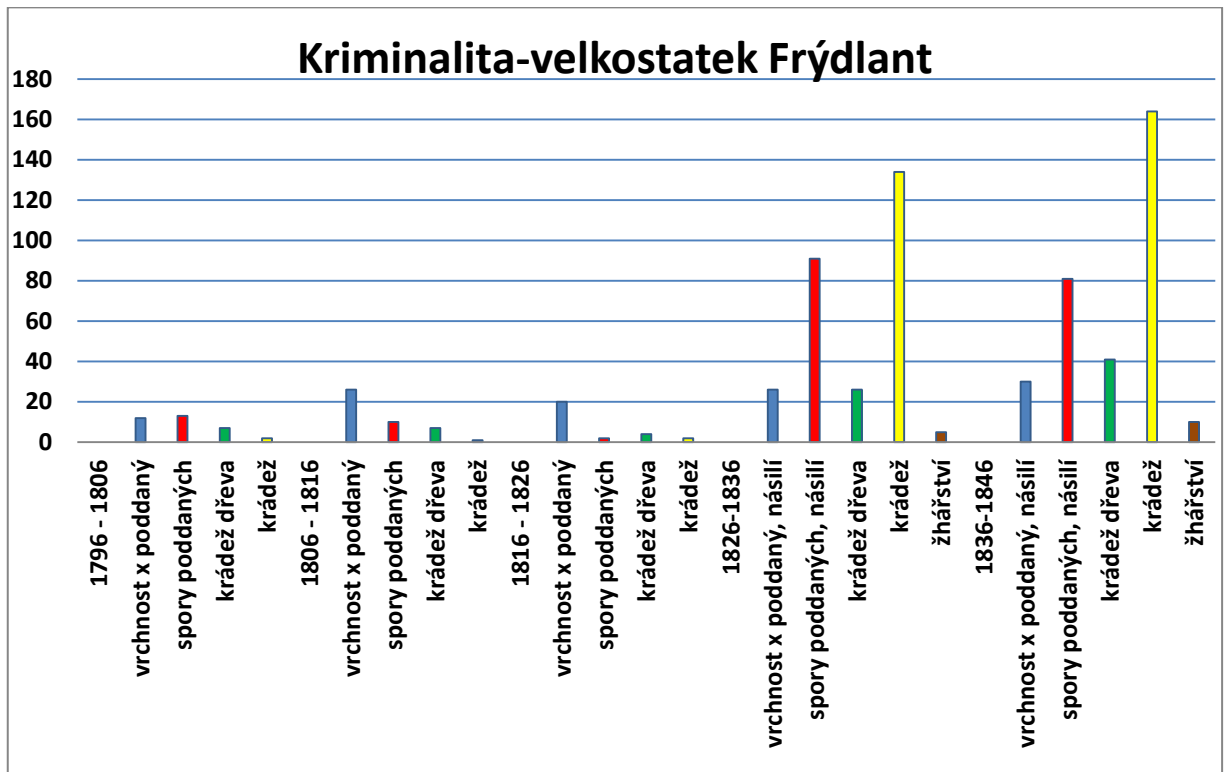
MAŠLÁN, Pavel. *Lesní hospodaření 19. století na příkladu velkostatku Broumov (diplomová práce)*, Brno, 2010.

Paměti a doklady o staročeských mírách a váhách. ed. SEDLÁČEK, August. Praha: Nakl. Česká akademie věd a umění, 1923.

VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu (učební text)*, Masarykova univerzita, Brno, 2007.

12.3. Přílohy

Příloha č. 1

Příloha č. 3

1780		1781		1782		1783		1784		1785		1786		1787	
Jan	Feb	Mar	Apr	May	Jun	Jul	Aug	Sep	Oct	Nov	Dec	Jan	Feb	Mar	Apr
Jan 21 st 1780	Jan 21 st 1781	Jan 21 st 1782	Jan 21 st 1783	Jan 21 st 1784	Jan 21 st 1785	Jan 21 st 1786	Jan 21 st 1787	Jan 21 st 1788	Jan 21 st 1789	Jan 21 st 1790	Jan 21 st 1791	Jan 21 st 1792	Jan 21 st 1793	Jan 21 st 1794	Jan 21 st 1795
Anna Maria	Anna Maria	Anna Maria	Anna Maria	Anna Maria	Anna Maria	Anna Maria	Anna Maria	Anna Maria	Anna Maria	Anna Maria	Anna Maria	Anna Maria	Anna Maria	Anna Maria	Anna Maria
...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
<p>Jan 21st 1780 ... Anna Maria ... Jan 21st 1781 ... Anna Maria ... Jan 21st 1782 ... Anna Maria ... Jan 21st 1783 ... Anna Maria ... Jan 21st 1784 ... Anna Maria ... Jan 21st 1785 ... Anna Maria ... Jan 21st 1786 ... Anna Maria ... Jan 21st 1787 ... Anna Maria ... Jan 21st 1788 ... Anna Maria ... Jan 21st 1789 ... Anna Maria ... Jan 21st 1790 ... Anna Maria ... Jan 21st 1791 ... Anna Maria ... Jan 21st 1792 ... Anna Maria ... Jan 21st 1793 ... Anna Maria ... Jan 21st 1794 ... Anna Maria ... Jan 21st 1795 ... Anna Maria ...</p>															

Jan 22 nd 1789	Anna Maria	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
idem.	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...

